

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

**NACIONALINĖ
2007–2013 METŲ
KAIMO PLĖTROS STRATEGIJA**

2013 m. birželis-spalis

Rodyklė

Įvadas	4
1 Kaimo vietovių ekonominės, ekologinės ir socialinės padėties pradinė analizė	5
1.1 Horizontalieji aspektai	5
1.2 Ekonominė padėtis ir žemės ūkio gamybos sektoriaus konkurencingumas	6
1.3 Bendroji aplinkos būklė	16
1.4 Bendra ekonominė ir socialinė padėtis kaimo vietovėse	26
1.5 LEADER	31
1.6 Santrauka	32
1.7 SSGG analizė	34
1.7.1 SSGG analizės logika	34
1.7.2 Silpnybės, stiprybės, galimybės, grėsmės	34
1.7.3 Bendra SSGG analizės matrica kaimo plėtrai Lietuvoje įvertinti	38
2 Bendroji nacionalinė strategija	40
2.1 Lietuvos kaimo plėtros vizija	40
2.2 Bendrasis nacionalinės kaimo plėtros strategijos tikslas	42
2.3 Derėjimas su Lisabonos ir Geteborgo strategijomis	43
2.4 Derėjimas su Bendrijos kaimo plėtros strateginėmis gairėmis	43
2.4a. Bendrijos Strateginė Gairė – Nauji iššūkiai	45
2.5 Europos ekonomikos atgaivinimo planas – plačiajuosčio tinklo infrastruktūra	46
2.6 Strategijos regioninis įgyvendinimas	47
2.7 Preliminarus išteklių paskirstymas trims pagrindinėms remiamoms sritims	47
3 Strategija ir prioritetai pagal kryptis	49
3.1. Horizontalieji prioritetai	51
3.2. I kryptis. Žemės, maisto ir miškų ūkio sektoriaus konkurencingumo didinimas	51
3.3. II kryptis. Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas	56
3.4. III kryptis. Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir kaimo ekonomikos įvairinimas	61
3.5. IV kryptis. LEADER	62
4 Nacionalinę kaimo plėtros strategiją įgyvendinančių kaimo plėtros programų sąrašas	64
5 Vidinių ir išorinių veiksnių suderinamumas ir papildomumas atsižvelgiant į kitus Bendrijos finansavimo dokumentus	65
5.1 Vidinių veiksnių suderinamumas – 5 Bendrijos gairė: suderinamumas tarp kryptų ir kryptyse, sąveika su tam tikromis ES strategijomis	65
5.2 Strategijos suderinamumas su kitais nacionaliniais strateginiais dokumentais	66
5.3 Suderinamumas su kitomis ES aplinkosaugos strategijomis ir politikos kryptimis	67
5.4 Išorinių veiksnių suderinamumas – 6 Bendrijos gairė: Bendrijos priemonių tarpusavio papildomumas	68
5.5 Teigiama sąveika su Europos žuvininkystės fondu	70
5.6 Teigiama sąveika tarp BŽŪP 1-ojo ir 2-ojo ramsčių	71
5.7 Koordinacija su valstybės pagalbos priemonėmis	73
5.8 Veiklų, kurių įgyvendinimas bus finansuojamas iš EŽŪFKP ir kitų fondų, koordinavimas	73
6 Lietuvos kaimo tinklas	74
PRIEDAI	
1 priedas. Pradiniai rodikliai	755
2 priedas. Pagal atskiras kryptis pasiūlytų prioritetų ir priemonių derėjimas su pagrindinėmis nustatytomis problemomis ir ES struktūrinių fondų numatytomis problemų sprendimo priemonėmis	78
3 priedas. Kaimo plėtros strategijos įnašas į Lisabonos ir Geteborgo strategijų įgyvendinimą	97
4 priedas. Lietuvos kaimo tinklo nariai, administracija ir vadovybė.....	100

Santrumpų sąrašas

Santrumpa anglų kalba	Santrumpa lietuvių kalba	Paiškinimas
CAP	BŽŪP	Bendroji žemės ūkio politika
CF	SaF	Sanglaudos fondas
CGAP	GŽŪPK	Geros žemės ūkio praktikos kodeksas
CSG	BSG	Bendrijos kaimo plėtros strateginės gairės
EAFRD	EŽŪFKP	Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai
EAGGF	EŽŪOGF	Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas
EC	EK	Europos Komisija
EFF	EŽF	Europos žuvininkystės fondas
EFRD	ERPF	Europos regioninės plėtros fondas
ESF	ESF	Europos socialinis fondas
EU	ES	Europos Sąjunga
FADN	ŪADT	Ūkių apskaitos duomenų tinklas
GAEC	GAAB	Gera agrarinė ir aplinkosaugos būklė
GVA	BPV	Bendroji pridėtinė vertė
GDP	BVP	Bendrasis vidaus produktas
HNV	DGV	Didelė gamtinė vertė
LAG	VVG	Vietos veiklos grupė
LFA	MPŪV	Mažiau palankios ūkininkauti vietovės
LRN	LKT	Lietuvos kaimo tinklas
LU	SGV	Sąlyginiai gyvulių vienetai
MoA	ŽŪM	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
MAC	DLK	Didžiausios leidžiamos koncentracijos
ND	ND	Nitratų direktyva
NE	NE	Nacionalinė ekonomika
NGO	NVO	Nevyriausybinių organizacijų
NPA	NMA	Nacionalinė mokėjimo agentūra
NSP	NKPS	Nacionalinė kaimo plėtros strategija
NSRF	NSB	Nacionalinė bendroji strategija (Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijos projektas)
NUTS	(NUTS)	Teritorinių statistinių vienetų nomenklatūra
SCI	BST	Bendrijos svarbos teritorijos
RES	AEŠ	Atsinaujinantys energijos šaltiniai
RDP	KPP	Kaimo plėtros programa
SME	MVĮ	Mažosios ir vidutinės įmonės
SPA	PAST	Paukščių apsaugai svarbios teritorijos
SPD	BPD	Bendrasis programavimo dokumentas
SWOT	SSGG	Silpnybės, stiprybės, galimybės, grėsmės
WFD	BVPD	Bendroji vandens politikos direktyva
GHG	ŠESD	Šiltnamio efektą sukeliančios dujos
GoL	LRV	Lietuvos Respublikos Vyriausybė
NMS	NVN	Naujos valstybės narės
UAA	ŽŪN	Žemės ūkio naudmenos
GEF	PAF	Pasaulio aplinkos fondas
EUR	EUR	Euras

Išvadas

2007–2013 metų Nacionalinę kaimo plėtros strategiją (toliau – NKPS) parengė Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija (toliau – ŽŪM), įgyvendindama įpareigojimus, nurodytus Europos Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai 11 ir 12 straipsniuose bei Bendrijos kaimo plėtros strateginėse gairėse (toliau – BSG). Be to, NKPS struktūra atitinka EK Nacionalinės kaimo plėtros strategijos rengimo gairių 1 priede aprašytus principus.

Pagal ES teritorinių statistinių vienetų nomenklatūrą (NUTS) Lietuva priskiriama 1 ir 2 lygiams, apskritys – 3 lygiui, savivaldybės – 4 lygiui, o seniūnijos – 5 lygiui. Pagal EBPO klasifikaciją visa Lietuvos teritorija laikoma kaimiška, tačiau įgyvendinant šią Nacionalinę kaimo plėtros strategiją bus taikoma Lietuvos teisės aktuose nustatyta kaimo vietovių apibrėžtis. **Kaimo vietovėmis** Lietuvos Respublikoje laikomos visos teritorijos, kurios nepatenka į miestų arba miesto tipo gyvenviečių kategoriją¹. Kaimo vietovės sudaro 97,4 proc. viso Lietuvos ploto, kaimo gyventojai – 33,1 proc. visų šalies gyventojų.

Rengiant NKPS, svarstyta, ar, šioje strategijoje ir vėliau Lietuvoje įgyvendinant Kaimo plėtros programą, reikėtų išskirti atskirus regionus. Šiuo tikslu buvo išnagrinėti įvairių regionų ekonominiai, socialiniai ir aplinkosaugos rodikliai. Tyrimo rezultatai rodo, kad didžiausias ekonomikos šuolis įvyko tik keliuose regionuose (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos) (pagal BVP, tenkantį vienam gyventojui, investicijų kiekį), tuo tarpu likusiųjų regionų (pvz., Tauragės, Telšių, Marijampolės ir Šiaulių) raida buvo tolygi, tačiau ekonomikos augimas buvo mažesnis.

Nepaisant regionų ekonominių ir socialinių skirtumų, ši NKPS ir Kaimo plėtros programa bus horizontaliai įgyvendinamos visoje Lietuvos teritorijoje. Žinoma, kai kurie veiksmai bus regioninio pobūdžio, kaip antai parama „mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms“ ir „apželdinimui mišku“, teikiant pirmenybę reglamente nustatytus kriterijus atitinkančioms vietovėms. Be to, Kaimo plėtros programoje galima nustatyti tam tikrus prioritetus, į kuriuos būtų atsižvelgiama atrenkant projektus, skirtus atskiroms priemonėms įgyvendinti.

ŽŪM, rengdama šį dokumentą, specialiai skyrė laiko ir išteklių tam, kad jis iš esmės atitiktų formaliuosius reikalavimus bei **papildomumo, nuoseklumo ir atitikties principus** (nurodytus NKPS 5 skyriuje) bei 6 straipsnyje apibrėžtą **partnerystės principą**, kaip nustatyta Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 5 ir 6 straipsniuose bei Bendrijos kaimo plėtros strategijos gairėse (5 ir 6 gairės).

Vadovaudamasi partnerystės skatinimo principu, ŽŪM įsteigė keturias darbo grupes, po vieną kiekvienai iš keturių reglamente įvardytų kaimo plėtros krypčių. Darbo grupėms vadovavo ŽŪM. Grupių nariai atstovauja valstybės ir vietos valdžios institucijoms, taip pat NVO ir yra pasiskirstę funkcijomis pagal nagrinėjamus kiekvienos veiklos krypties klausimus. Pagal IV veiklos kryptį, įgyvendinamą LEADER metodu, jau buvo sukurta viena darbo grupė, kurios tikslas – įgyvendinti ES struktūrinių fondų 2004–2006 m. skiriamos paramos LEADER+ iniciatyvas. Darbo grupių paskirtis – identifikuoti kiekvienos krypties pagrindines problemas, suformuluoti tikslus ir apibūdinti priemones, taip pat jų įgyvendinimo įvertinimo kriterijus. Darbo grupės dirbo atskirai ir surengdavo bendrus posėdžius, kurių tikslas – nustatyti galimas sąsajas tarp veiksmų, vykdomų pagal atskiras kryptis.

¹ Nustatant kaimo ir miesto teritorijas, taikomas Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas (1994-07-14, Nr. I-558), t. y. jo straipsnis, kuriame apibrėžiama gyvenamosios vietovės Lietuvos Respublikos teritorijoje sąvoka.

Taip pat buvo įkurta koordinacinė grupė iš įvairių valstybinių institucijų ir NVO aukšto rango pareigūnų. Šios grupės paskirtis – užtikrinti, kad darbo grupių veikla atitiktų ES ir nacionalinę politiką bei strategiją. Šios strategijos rengimas buvo glaudžiai koordinuojamas su kitomis ministerijomis, ypač su Aplinkos ministerija, ministerijų atstovams dirbant darbo ir koordinacinėse grupėse bei dvišaliais pagrindais.

Rengiant NKPS, taip pat vėlesniame įgyvendinimo etape buvo griežtai laikomasi lygių galimybių principo, kaip apibrėžta Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 8 straipsnyje. Siekiama ne tik sudaryti lygias galimybes moterims ir vyrams, bet ir užtikrinti visiems žmonėms vienodas sąlygas pasinaudoti programos teikiamomis galimybėmis. Panaikinti bet kokios rūšies diskriminaciją visose veiklos srityse – tai pagrindinė išankstinė sąlyga, siekiant, kad būtų gerbiamos žmogaus teisės ir užtikrinama visų gerovė. Lietuvos įstatymai *de jure* suteikia lygias teises vyrams ir moterims, tačiau svarbu, kad šios teisinės nuostatos būtų taikomos praktikoje. Lygių galimybių kiekvienam dalyvauti įgyvendinant šią strategiją sudarymas leidžia tikėtis, kad ši KPP tikrai prisidės siekiant šio tikslo.

Žemės ūkio ministerija, atsakinga už Lietuvos Nacionalinės kaimo plėtros strategijos projekto rengimą, dėkoja suinteresuotosioms šalims už pagalbą.

1 Kaimo vietovių ekonominės, ekologinės ir socialinės padėties pradinė analizė

Šiame skyriuje pateikta ekonominės, socialinės ir ekologinės padėties analizė, atlikta atsižvelgiant į reikalavimus, apibrėžtus EK Nacionalinės kaimo plėtros strategijos rengimo gairėse. Ši analizė atlikta siekiant nustatyti kaimo bei žemės ūkio plėtros poreikius ir stipriąsias bei silpnąsias vietas. Analizė pagrįsta pagalbinais duomenimis, pagrindinį dėmesį kreipiant į šių EK gairių 2 priede nurodytus pradinius rodiklius. Patys rodikliai ir jų kiekybinė išraiška pateikti šios NKPS 1 priede. Kai kuriems rodikliams nustatyti reikalingi duomenys šiuo metu dar renkami ir (arba) tikrinami.

1.1 Horizontalieji aspektai

1991 metais Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, šalyje vyko dideli politiniai, socialiniai ir ekonominiai pokyčiai. Patys svarbiausi iš jų pirmaisiais nepriklausomybės metais buvo ekonominis nuosmukis, didžiulė infliacija ir didelis nedarbas. Vėliau atsigauančią Lietuvos ekonomiką paveikė Rusijos ekonomikos krizė. Tik 2002 metais šalies ūkis pradėjo atsigauti: ėmė augti vartojimas šalyje, mažėti nedarbas. Nuo 2003 m. Lietuva yra tarp šalių, kuriose sparčiausiai auga BVP (2000–2004 m. vidutinis metinis BVP prieaugis buvo 6,7 proc.) ir mažėja nedarbas (nuo 17,4 proc. 2001 m. iki 11,4 proc. 2004 m.). Tačiau vienam Lietuvos gyventojui tenkantis BVP (perskaičiuotas į perkamosios galios paritetą) 2006 metais sudarė vos 54,8 proc. Europos Sąjungos vidurkio, taigi skirtumas tarp Lietuvos ekonomikos ir bendros ES ekonomikos išsivystymo lygio tebėra didelis.

Lietuvos narystė Europos Sąjungoje sudarė palankias sąlygas stabiliai Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtrai. Laisvas prekių judėjimas atvėrė galimybes dalyvauti didesnėje, atviresnėje rinkoje. Lietuvos žemės ūkio produkcijos gamintojams suteikta teisė pasinaudoti įvairiomis galimybėmis, pvz., eksporto į ES šalis rėmimo priemonėmis, palankiomis sąlygomis prekiauti su trečiosiomis šalimis, tiesioginėmis išmokomis, dėl kurių padidėjo ūkininkų įplaukos, ir t. t. Judėjimo laisvė leidžia žmonėms įsidarbinti kitose ES šalyse, jaunajai kartai studijuoti užsienyje, taip pat susipažinti su naujausiomis ir pažangiausiomis technologijomis, įgyti vadybos ir kitų svarbių įgūdžių verslo srityje. Laisvas kapitalo judėjimas, be kitų dalykų, sukūrė palankias sąlygas investuoti į Lietuvos kaimą, žemės ūkį ir maisto pramonę, taip pat pagerino sąlygas žmonėms pačioms apsirūpinti finansiniais ištekliais.

Kita vertus, Lietuvos žemės ūkis patiria visus ES bendrosios rinkos išbandymus – didesnę žemės ūkio ir maisto produktų konkurenciją vidaus rinkoje, reikalavimus laikytis aukštos kokybės standartų ir nustatytų prekybos bei gamybos kvotų.

Žemės ūkis yra vienas iš prioritetinių Lietuvos sektorių ir atlieka svarbų ekonominį, socialinį ir ekologinį vaidmenį. 2006 metais 5 proc. šalies bendrosios pridėtinės vertės (BPV) buvo sukurta žemės ūkio sektoriuje. Palyginti su 2003 metais, BPV šiame sektoriuje išaugo 5,7 proc.

Prekyba žemės ūkio ir maisto produktais sudaro svarbią Lietuvos užsienio prekybos dalį. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2004 metais siekė 10,9 proc. bendrosios eksporto vertės, importas sudarė 8,6 proc. 2006 m. žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, palyginti su 2005 m., išaugo 29 proc., o 2005 m., palyginti su 2003 m., jis išaugo 37 proc. Tai lėmė prekybos kliūčių panaikinimas ir eksporto subsidijų išmokos už eksportą į trečiąsias pasaulio šalis.

Trečdalis Lietuvos gyventojų gyvena kaimo vietovėse, o beveik pusė dirbančiųjų kaimo vietovėse dirba žemės ūkyje (48 proc.). Be to, dauguma didelės gamtinės vertės teritorijų yra kaimo vietovėse, ir jų išsaugojimas labai priklauso nuo žmonių veiklos šiose vietovėse intensyvumo ir metodų.

Iki įstojimo į ES Lietuvai suteikta SAPARD parama, o vėliau galimybė pasinaudoti ES lėšomis iš EŽŪOGF padėjo plėtoti žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektorius, pvz., modernizuojant ūkius, minėtų sektorių perdirbimo pramonės šakas ir kitas šių sektorių ekonominės veiklos rūšis. Įgyvendinant šias programas, pagrindinis dėmesys buvo kreipiamas į konkurencingumo ir administracinių gebėjimų tvarkyti ES paramą stiprinimą. Be to, ši parama sukūrė palankias sąlygas socialinėms, ekologinėms ir kultūrinėms vertybėms stiprinti, skatino ir rėmė alternatyvios veiklos plėtrą, paskatino plėtoti vietos iniciatyvas, kuriomis siekiama gerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse. Sukurtos ir jau veikia visos ES fondams valdyti būtinos administravimo struktūros ir sistemos: Nacionalinė mokėjimo agentūra, Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra, Integruota administravimo ir kontrolės sistema. Gerėja gyventojų supratimas apie teikiamą finansinę paramą ekonominei, socialinei ir ekologiškai plėtrai, taip pat geriau suvokiami paramos teikimo reikalavimai. Be to, Žemės ūkio paskolų garantijų fondas teikia valstybės pagalbą, skatindamas investicijas į kaimo sektorių.

1.2 Ekonominė padėtis ir žemės ūkio gamybos sektoriaus konkurencingumas

Ūkių struktūra ir konkurencingumas

Pirminės žemės ūkio gamybos našumas ir konkurencingumas labai priklauso nuo ūkio valdos dydžio ir pačios ūkininkavimo struktūros. Apie 61 proc. tinkamos Lietuvos teritorijos žemės naudojama žemės ūkio veikloje. Nuo 1991 metų vykdoma žemės reforma. Iki 2005 metų sausio mėn. atkurtos nuosavybės teisės į žemę, kurios bendras plotas buvo 4,1 mln. ha, t. y. sugrąžinta 92 proc. viso prašomo grąžinti ploto.

2005 metais Lietuvoje beveik 40 proc. viso žemės ploto sudarė žemės ūkio naudmenos (2008 m. – 53 proc.). Iš jų ariamoji žemė sudarė 47 proc. (2008 m. – 51) proc., pievos ir ganyklos – beveik 45 proc. (2008 m. – 47 proc.) Likusios ŽŪN (12 proc. (2008 m. – 2 proc.) buvo deklaruotos kaip sodai, atidėta žemė ir kitiems tikslams naudojami plotai. Ypač svarbu aplinkosaugai, kad skatinama biologinė įvairovė, mažinama dirvos erozija, gerinama vandens kokybė ir mažinama klimato kaita.

Tebevykdoma žemės reforma keičia žemėnaudos struktūrą. Reformos procese didelius kolektyvinius ūkius pakeitė ūkininkų ūkiai, šeimų ūkiai, žemės ūkio bendrovės ir labai mažos (2–3 ha) ŽŪN savininkų valdos. Ūkininkų ūkių daugėja, tuo tarpu šeimų ūkių, žemės ūkio kooperatyvų, kitų žemės ūkio įmonių ir jų valdomų žemės plotų mažėja.

Nors pastaraisiais metais vidutinis ūkis stambėja (2003 metais vidutinis ūkis užėmė 10,4 ha, 2005 metais – 11,1 ha, 2006 metais – 12,4 ha plotą, 2008 metais – 15,48 ha), žemės ūkio sektoriuje tebevyrauja maži pusiau natūriniai ūkiai. Šiai kategorijai priskiriami du trečdaliai ūkių, kurių plotas nesiekia 5 ha². Pažymėtina tai, kad šie maži pusiau natūriniai ūkiai pagamina apie 45 proc. žemės

² Vidutinis ūkio dydis ES 25 – 16,5 ha, ES 15 – 21 ha, ES 10 – 9,1 ha.

ūkio produkcijos. Vis dėlto dėl mažų produkcijos kiekių ir prastos produktų kokybės jie negali sukaupti pakankamai kapitalo ūkiui modernizuoti.

Į rinką orientuoti ūkiai vis dar kuriami lėtai ir sudaro nedidelę visos ūkio struktūros dalį. Taip yra dėl užsitęsusio žemės reformos proceso, pasyvios žemės rinkos, investicinio kapitalo ir žmogiškųjų išteklių stokos.

Dėl užsitęsusio žemės grąžinimo ūkių valdos tapo pernelyg išskaidytos ir nepalankios ūkininkavimui – daugumą ūkių sudaro smulkūs atskiri vienas nuo kito atitolę žemės plotai. Tokia padėtis nepalanki ūkių ekonominei veiklai, neefektyviai naudojami ištekliai ir žemės ūkio mašinos. Be to smulkiems ūkiams ne visada ekonomiškai naudinga įgyvendinti aplinkosaugos priemonės. Būtina visomis išgalėmis skatinti žemės konsolidacijos procesus. Šiuo metu tai dar tik pradedama įgyvendinti. Tolimesnis žemės valdymas Lietuvoje bus glaudžiai siejamas su sklypų konsolidacija, kuri, tikimasi, padės gerinti ūkių struktūrą ir stiprinti ūkių konkurencingumą, įgyvendinti kaimo plėtros politiką ir jos prioritetus. Taigi, žemės konsolidacija Lietuvoje nėra savitiksliis reiškinys, veikiau bendrosios kaimo plėtros dalis, kartu su kitomis kaimo plėtros priemonėmis, kurios kartu su žemės konsolidacija padės užtikrinti subalansuotą kaimo plėtrą. Be to, esama žemės ūkio infrastruktūra, tokia kaip ūkių keliai ir sausinimo sistemos, nėra palanki žemės ūkio plėtrai. Dauguma sausinimo sistemų yra pritaikytos dideliems kolektyviniams ūkiams (sovietmečio palikimas) ir daugelis jų yra pasenusios.

Kooperatyvų kūrimas vertinamas kaip vienas iš sprendimų, padėsiančių stiprinti smulkiųjų gamintojų pozicijas. 2004 m. buvo 200 kooperatyvų, vienijančių apie 9000 narių. Tačiau dauguma jų – smulkūs kooperatyvai. Be to, dauguma verčiasi gamyba ir tik nedidelė dalis siekia užtikrinti sklandų produkcijos tiekimą rinkai, taigi reikia skatinti vertikalios pobūdžio kooperatyvus. Dėl neigiamos sovietinių kolūkių patirties kooperatyvus kurti tebėra nepopuliaru. Ta pati priežastis stabdo ir gamintojų grupių kūrimąsi. Taigi, būtina skatinti šiuos procesus ir skatinti gamintojus jungtis į gamintojų grupes bei kooperatyvus, kad gamyba bendromis pastangomis taptų našesnė, būtų galima ją modernizuoti, pagerinti produktų kokybę ir padidinti parduodamos produkcijos kiekius, siekiant parduoti produkciją palankesnėmis kainomis ir užsitikrinti didesnes pajamas. Taip padidėtų pridėtinė vertė, sustiprėtų konkurencingumas.

Žemės ūkio sektoriaus konkurencingumas labai priklauso ir nuo žmogiškųjų išteklių. Apie 60 proc. Lietuvos ūkininkų yra 55 metų amžiaus arba vyresni, 14 proc. – 40 metų arba jaunesni, o 26 proc. ūkininkų yra 40–54 metų amžiaus. 2001–2005 metais susikūrė 10 542 jaunųjų ūkininkų ūkiai. Ūkių apskaitos duomenų tinklo 2004 m. duomenimis, ūkininkų iki 40 m. valdomi ūkiai uždirbo 14 proc./ha daugiau pelno negu 55 m. ar vyresnių ūkininkų ūkiai. Tačiau pagyvenę ūkininkai nenoriai traukiasi iš žemės ūkio veiklos, nes ši – pagrindinis jų pajamų šaltinis. Todėl struktūriniai pokyčiai vyksta lėtai. Vyresniems ūkininkams trūksta ūkio valdymo žinių ir įgūdžių, jų gebėjimai diegti naujas technologijas yra riboti ir jie sunkiai prisitaiko prie besikeičiančių rinkos poreikių.

Taigi, galima daryti išadą, kad išskaidyta ūkių struktūra, kuriai būdingi smulkūs ūkiai ir išskaidyti vieno ūkio sklypai, kooperacijos stoka ir ūkininkų senėjimo tendencija yra pagrindiniai veiksniai, stabdantys konkurencingo žemės ūkio sektoriaus plėtrą.

Ūkininkų švietimas ir mokymas, konsultavimo sistema

Lietuvoje žemės ūkio specialistus rengia 2 universitetai, 8 profesinės mokyklos ir 27 žemės ūkio bei kitokio profesinio švietimo įstaigos. Šiuo metu 36 proc. ūkininkų yra įgiję pagrindinį išsilavinimą, 29 proc. – vidurinį, 31 proc. – vidurinį profesinį ir tik 6 proc. – aukštąjį išsilavinimą. Taigi, ūkininkų kvalifikacijos stoka lemia netinkamą ūkių valdymą, trukdo diegti inovacijas ir kurti konkurencingą žemės ūkio sektorių.

Žemės ūkio sektoriaus konkurencingumas labai priklauso ir nuo žmogiškųjų išteklių. Apie 60 proc. Lietuvos ūkininkų yra 55 metų amžiaus arba vyresni (2006 m. – 53 proc.), 14 proc. – 40 metų arba jaunesni (2006 m. – 16 proc.), o 26 proc. ūkininkų yra 40–54 metų amžiaus. 2001–2005 metais susikūrė 10 542 jaunųjų ūkininkų ūkiai. Ūkių apskaitos duomenų tinklo 2004 m. duomenimis, ūkininkų iki 40 m. valdomi ūkiai uždirbo 14 proc./ha daugiau pelno negu 55 m. ar vyresnių ūkininkų ūkiai. Tačiau pagyvenę ūkininkai nenoriai traukiasi iš žemės ūkio veiklos, nes ši – pagrindinis jų pajamų šaltinis. Todėl struktūriniai pokyčiai vyksta lėtai. Vyresniems ūkininkams trūksta ūkio valdymo žinių ir įgūdžių, jų gebėjimai diegti naujas technologijas yra riboti ir jie sunkiai prisitaiko prie besikeičiančių rinkos poreikių.

Jauni žmonės, įgiję žemės ūkio srities išsilavinimą, linkę ieškoti darbo kituose sektoriuose, todėl žemės ūkyje dominuoja vyresni ir menkesnio išsimokslinimo ūkininkai. Atsižvelgiant į demografinę ūkininkų struktūrą, būtina skatinti profesinį ūkininkų švietimą, siekiant kelti besiverčiančiųjų žemės ūkio veikla kvalifikaciją ir sudaryti galimybę ūkininkams nuolat atnaujinti žinias ir įgyti naujų žinių. Tai yra būtina, norint prisitaikyti prie besikeičiančios ekonominės ir socialinės aplinkos.

Lietuvoje sukurtas bendras žemės ūkio konsultavimo įstaigų tinklas, kurį sudaro 36 Žemės ūkio ministerijos akredituoti konsultavimo centrai, teikiantys konsultavimo paslaugas ūkininkams ir kitiems kaimo gyventojams. Pagrindinės konsultavimo paslaugas teikiančios įstaigos yra Lietuvos žemės ūkio rūmai ir Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba. Žemės ūkio rūmai atlieka svarbų vaidmenį teikdami konsultavimo paslaugas įvairesniais kaimo plėtros klausimais.

Be to, Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba atlieka svarbų vaidmenį kaimo gyventojų mokymo veikloje. Iš viso veikia 48 tarnybos biurai, kiekviename iš jų dirba po 2–9 specialistus, kurie teikia kvalifikuotas paslaugas ir konsultuoja tradicinės augalininkystės, gyvulininkystės, ūkio apskaitos, ūkinių pastatų statybos ir technikos bei kitais klausimais.

Apskritai galima teigti, kad Lietuvos ūkininkai turi geras sąlygas naudotis bendro pobūdžio konsultavimo paslaugomis dėl tradicinių gamybos metodų, ūkio ekonomikos ir buhalterinės apskaitos. Tačiau trūksta specializuotų konsultacijų ir mokymo ekologinio ūkininkavimo, aplinkosaugos ir kitų reikalavimų įgyvendinimo, bendruomenės plėtros ir partnerystės (ypač įgyvendinant LEADER pobūdžio veiksmus), rinkodaros ir ūkinės veiklos įvairinimo srityse. Todėl svarbu užtikrinti, kad ateityje tokios konsultacijos būtų teikiamos ūkininkams ir kitiems kaimo gyventojams.

Taip pat didelė problema yra nepakankamos miškų savininkų žinios miškų valdymo klausimais. Miškų savininkų mokymas daugiausia organizuojamas per Lietuvos miško savininkų asociaciją, atstovaujančią miško savininkų interesams. Ši asociacija yra valstybinės institucijos „Pagalbos privačių miškų savininkams centras“, nuo 2000 m. organizuojančios kursus miškų savininkams, steigėja. Be to, privačių miškų savininkų kooperatyvai taip pat organizuoja kursus privačių miškų savininkams. Nepaisant šių pastangų, daugumai miškų savininkų trūksta žinių ir patirties subalansuotai tvarkyti mišką, todėl būtina didinti šių paslaugų teikimo intensyvumą,

Inovacija

Globalizacija ir didėjanti tarptautinė konkurencija didina visų įmonių poreikį kurti žinias ir diegti naujoves, siekiant išsilaikyti rinkoje. Norint tokį poreikį patenkinti, labai svarbus mokslo ir tyrimų institucijų bendradarbiavimas su įmonėmis, aiškiai nurodytas Lisabonos strategijoje. Svarbus uždavinys Lietuvos ūkiui per artimiausius metus yra įveikti kliūtis žinių organizacijų ir įmonių veiksmingam bendradarbiavimui, sukurti įmonių optimalaus bendradarbiavimo ir inovacinių pajėgumų stiprinimo sistemą.

Todėl, siekiant, kad Lietuvos žemės ūkio, maisto ir perdirbimo pramonės konkurencingumas nuolat stiprėtų, būtina nuosekliai investuoti į naujų produktų, procesų ir technologijų kūrimą, diegti inovacinius metodus, taip didinant pridėtinę vertę ir gerinant produkcijos kokybę. Nauji informacijos ir ryšių technologijų, biotechnologijos ir genetikos mokslo atradimai vis labiau konkuruoja su esamomis „tradicinėmis“ technologijomis. Reikia tobulinti ir rinkodaros kanalus bei visą rinkodaros struktūrą.

Statistinių duomenų apie Lietuvos maisto perdirbimo pramonės inovacijas ar inovacinę veiklą nėra. Kita vertus, per pastaruosius kelerius metus įvairiomis vyriausybės iniciatyvomis sukurta tinkama institucinė struktūra, ugdanti sąmoningą požiūrį į inovacijas ir stiprinanti inovacijų poreikį. Daugiausia dėmesio skiriama inovacinių pajėgumų stiprinimui, inovacijų valdymui ir Lietuvos mokslo institucijų ryšių su bendrovėmis kūrimui.

Siekiant padidinti Lietuvos maisto sektoriaus pridėtinę vertę ir užtikrinti, kad mokslo ir verslo atstovams būtų sudarytos tinkamos sąlygos dalyvauti įvairių ES technologijų platformų veikloje, 2006 metais įkurtas Nacionalinis maisto ūkio klasteris. Jo veiklos tikslas – užtikrinti, kad vertikalią integraciją maisto grandinėje „nuo lauko iki stalo“, bendradarbiaujant visiems pagrindiniams dalyviams, taip pat mokslo ir technologijų atstovams, padėtų sukurti didesnę maisto sektoriaus pridėtinę vertę ir didintų konkurencingumą.

Atsižvelgiant į šių dienų aplinkosauginius iššūkius ypač svarbu inovacijų sąsajos su naujausiomis aplinkai draugiškomis technologijoms padedančioms kovoti su klimato kaita, skatinančioms energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos šaltinių, subalansuotą vandens išteklių tvarkymą ir naudojimą, bioįvairovės išsaugojimą.

Stiprinti inovacinę struktūrą ir pajėgumus Lietuvoje labai svarbu tiek įmonėms, tiek mokslo ir tyrimų organizacijoms. Būtina nuolat stiprinti tinklus. Mokslo ir tyrimų institucijų bei pramonės įmonių personalas turi būti mokomas, siekiant toliau plėtoti inovacinius pajėgumus Lietuvoje. Tai bus svarbus NKPS prioritetas, siekiant užtikrinti pakankamus išteklius inovacijų plėtrai, žinių perdavimui ir sklaidai.

Pirminė žemės ūkio gamyba

Palankios gamtinės sąlygos, pašarų atsargos, veislininkystės, pieno ir mėsos gamybos tradicijos bei patirtis sudaro tvirtą pagrindą Lietuvos gyvulininkystei plėtoti. Šiuo metu gyvulininkystės sektorius yra pagrindinė šalies žemės ūkio šaka, kurioje dominuoja *pieno ir mėsos gamyba*. Gyvulininkystė sudaro 49 proc. (2004 m. duomenimis) (2008 m. duomenimis gyvulininkystė sudaro 43,5 proc.) bendros visuose ūkiuose pagaminamos žemės ūkio produkcijos, tuo tarpu augalininkystė vertinama kaip papildoma gamybos šaka.

2004 metais pieno produktų gamyba sudarė beveik ketvirtadalį bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės. Tuo pačiu santykiu pieno produktai ir eksportuojami – jie sudaro ketvirtadalį bendro žemės ūkio ir maisto produkcijos eksporto.

Lietuvos pieno ir mėsos sektoriuose vyrauja smulkūs gamintojai. Tai lemia mažą darbo našumą, menką pirminės gyvulininkystės produkcijos konkurencingumą, sunkumus laikyti kokybės, higienos, aplinkosaugos ir gyvūnų gerovės reikalavimų.

2005 metais vidutinis šalies pieno ūkis turėjo 2,6 karvės, 2009 metais – 3,59 karvės, tačiau pieno ūkių struktūra vis dar lieka labai nepalanki. Šiuo metu pastebimas nežymus pieno ūkių padidėjimas (per pastaruosius penkerius metus ūkių, laikančių iki 2 karvių, skaičius sumažėjo 28 proc.). Dalis smulkių pieno gamintojų pasitraukė iš pienininkystės veiklos, pradėjus taikyti ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos programas, pagal kurias sudaromos palankios sąlygos iš prekinės pieno gamybos pasitraukiantiems ūkininkams. Per 2004-2008 metus, ūkių

laikančių karves, sumažėjo 43 proc. (išnyko virš 84 tūkst. ūkių). Vidutinis mėsinės gyvulininkystės ūkis 2005 metais laikė 4,5 gyvulio, daugiau nei pusė šių ūkių turi 1–2 gyvulius, o didesni ūkiai, auginantys 50 ir daugiau gyvulių, sudarė vos 0,5 proc. visų ūkių (2004 m. duomenimis).

Dėl mažo ūkių dydžio sunku kaupti kapitalą būsimoms investicijoms ir stabdoma modernizacija, nėra galimybių didinti darbo našumą ir konkurencingumą. Teigiamų pokyčių pastebima pieno gamybos našumo didinimo srityje. Vidutinis pieno primilžis iš karvės 2005 metais buvo 4176 kg, taigi per paskutiniuosius penkerius metus padidėjo beveik 14 proc. 2007/2008 metais kontroliuojamų karvių produktyvumas pasiekė 5900 kg pieno iš karvės, tačiau vidutinis statistinis primilžis iš karvės 2008 metais buvo 4778 kg. Tokį augimą lėmė tai, kad daugėja modernių pieno ūkių, dėl kurių didelio gamybos našumo didėja ir vidutinis ūkių pieno gamybos našumas. Vis dėlto pieno primilžis tebėra daugiau kaip 30 proc. mažesnis nei ES 15. Todėl gamybos našumą įmanoma padidinti tik modernizavus ūkius.

Pažymėtina, kad 92 proc. visų pieno gamintojų, tiekiančių pieną į rinką, parduoda pieną pieno perdirbimo įmonėms. Pieno gamintojai yra priklausomi nuo pieno perdirbimo įmonių diktuojamų sąlygų, nes patys, būdami silpnai organizuoti, neturėdami išplėtos logistikos sistemos ir galimybės pasirinkti pieno pirkėjo, įtakoti pieno pardavimo sąlygų negali. Lietuvoje pieno supirkimo kaina yra pati mažiausia visoje Europos Sąjungoje. 2008 m. Lietuvoje vidutinė natūralaus pieno supirkimo kaina buvo 863 Lt/t, tuo tarpu Latvijoje – 954 Lt/t, Lenkijoje – 1047 Lt/t, ES-15 – 1224 Lt/t, ES-27 – 1203 Lt/t. Pieno ūkių pelningumas žemas, pajamos už parduotą pieną nedengia nuolat augančių pieno gamybos kaštų, kurie pastaraisiais metais labai išaugo. Ypač skaudžiai pieno gamintojai pajuto pasaulinės finansų krizės įtaką. Per 2009 m. I ketvirtį pieno gamintojų pajamos už parduotą pieną sumažėjo 128 mln. Lt (43,6 proc.), palyginti su 2008 m. I ketvirčiu. Šiuo laikotarpiu ypatingai išryškėjo pieno ūkių išlikimo ir plėtros problemos. Pieno supirkimo kainą labiausiai lemia šie faktoriai: nepalanki pieno sektoriaus struktūra, didelė perdirbėjų ir prekybos įmonių koncentracija bei priklausomybė nuo eksporto rinkų.

Mažas pieno ir mėsos gamybos ūkių našumas paaiškinamas ir nepakankamu gyvulių genetiniu potencialu (mėsos gamybos sektoriuje vyrauja pieniniai galvijai), smulkiuose ūkiuose gaminami pašarai yra prastos kokybės, bendra ūkių valdymo praktika apskritai yra neefektyvi.

Stiprinti mėsinės gyvulininkystės sektorių labai svarbu todėl, kad mėsos perdirbimo pramonei, kuri pastaraisiais metais modernizuojama (ypač didelėms mėsos perdirbimo įmonėms), iš esmės nepakanka tiekiamos žaliavos ir ji nenaudoja visų turimų pajėgumų.

Pirminiame sektoriuje būtina įgyvendinti ES Nitratų direktyvą, nes vis dar daug ūkių neatitinka šią direktyvą įgyvendinančiame nacionaliniame veiksmų plane nustatytų reikalavimų. Todėl reikia didelių investicijų į tinkamą mėšlo ir srutų tvarkymą bei atitiktį kitiems reikalavimams.

Norint stiprinti konkurencingumą pirminės gyvulininkystės srityje, reikia tobulinti ūkių struktūrą, kuri yra esminis gamybos našumo didinimo veiksnys. Šį tikslą, t.y. padidinti konkurencingumą, galima pasiekti tik įvairiais veiksmais: gerinant gyvulių veisles, pašarų kokybę ir pan. Be to, labai svarbu investuoti į turimą gyvulininkystės ūkių fizinę struktūrą (melžimo ir pieno atšaldymo įrangą, mėšlo ir srutų tvarkymą ir pan.), tiek į ūkininkavimo praktikos tobulinimą, investuojant į žmogiškuosius išteklius.

Lietuvos klimato sąlygos ir natūralus dirvos derlingumas yra palankūs *augalininkystei* plėtoti. Svarbiausios auginamos kultūros yra kviečiai, rugiai, rapsai, linai, cukriniai runkeliai, bulvės, vaisiai, daržovės ir t. t. Iš visų deklaruotų žemės ūkio naudmenų (ŽŪN) augalininkystei naudojama ariama žemė 2005 metais sudarė 48 proc. Išskiriamos šios bendros augalininkystės ūkio tendencijos: augalai auginami pašarams ir maistui (tiek vidaus, tiek užsienio rinkai) arba kitiems tikslams, kurių vienas svarbiausių yra biokuro gamyba.

Pagrindinių Lietuvoje auginamų kultūrų (javų, linų, bulvių, daržovių ir kt.) derlius gaunamas per menkas ir nepakankamai aukštos kokybės. Taip yra todėl, kad taikomos pasenusios technologijos, trūksta tinkamos įrangos, džiovavimo ir sandėliavimo patalpų, pakavimo įrangos (pastaroji aplinkybė ypač svarbi daržovių, vaisių ir uogų augintojams), derlių mažina prastos kokybės sėklos (tik 10–15 proc. javų pasėlių užsėjama sertifikuotomis sėklomis). Taip pat trūksta gero ūkio valdymo praktikos. Be to, tokios minėtos problemos, kaip nepalanki ūkių struktūra ar žemas gamintojų kooperacijos lygis, stabdo konkurencingos augalininkystės vystymąsi.

Visoms Lietuvoje auginamoms kultūroms skiriama iš esmės vienoda svarba. Kita vertus, numatoma, kad plėsis kai kurių augalų, pvz., rapsų, auginimas. Nors rapsai – palyginti nauja Lietuvoje auginama kultūra, tikimasi, kad ateityje didėjant biokuro paklausai, jų bus auginama vis daugiau. 2005 metais iš grūdų ir rapsų pagaminta maždaug po 8 tūkst. tonų etanolio, t. y. šiuo tikslu sunaudota 12 proc. viso rapsų derliaus. Atsižvelgiant į ES bioetanolio sektoriaus politiką, tikimasi, kad 2006–2007 metais rapsų paklausa biokuro gamybai padidės 6 kartus, o 2007 metais beveik visas rapsų derlius bus sunaudotas biokuro gamybai. Apskritai, atsižvelgiant į BŽŪP reformą, tikimasi, kad augalininkystės struktūra keisis, nes konkurencingesnės kultūros (pavyzdžiui, kaip techniniai augalai auginami rapsai ir javai) pakeis kultūras, kurių konkurencingumas mažėja (pavyzdžiui, cukrinius runkelius).

Lietuvoje daugėja ekologinių ūkių – 1993 metais buvo 9 ekologiniai ūkiai, kurie užėmė 148 ha žemės, o 2005 metais buvo jau 1811 ūkių, gaminančių ekologinę produkciją beveik 69,5 tūkst. ha plote (2006 m. – 96,7 tūkst. ha). Sertifikuoti ekologiniai ūkiai Lietuvoje užima 2,7 proc. bendro deklaruotų žemės ūkio naudmenų ploto. 2005 metais vidutinis sertifikuotas ekologinis ūkis užėmė 38 ha. Plotą.

Pastarųjų metų ekologiško gamybos augimo tempai vis dėlto neužtikrina pakankamų jos mastų. Ekologinis ūkis yra išskaidytas, ūkiai maži, o tai trukdo efektyviai rinkodarai. Visa ekologiška maisto produkcija tiekama vidaus rinkai. Ekologiški produktai į užsienio šalis neeksportuojami. Ekologiškos augalininkystės produkcijos asortimentas labai panašus į įprastinės produkcijos ir yra itin tradicinis. Pagal sertifikuotos ekologiškos augalininkystės produkcijos tyrimų duomenis, ekologiškos produkcijos rinkos sektoriuje vyrauja grūdinės kultūros, kurios sudaro 60 proc. bendros vertės. Daugiausia auginami ekologiški javai yra rugiai ir kviečiai.

Ekologiškų produktų poreikis Lietuvoje didėja. Anksčiau ekologiškais produktais prekiaavo tik kelios specializuotos parduotuvės, tačiau 2003 metais didieji prekybos centrų tinklai pradėjo parduotuvėse įrengti atskiras lentynas ekologiškiems produktams ir propaguoti ekologišką produkciją. Vis dėlto ir dabar didelė ekologiškų produktų dalis (kaip ir dauguma įprastinių produktų) parduodama tiesioginės prekybos kanalais.

Akivaizdžiai būtina gerinti ūkių struktūrą, užtikrinti didesnę našumą ir aukštesnę kokybę. Šį tikslą galima pasiekti tik investicijomis į fizinį kapitalą ir žmogiškuosius išteklius. Šiuo metu Lietuvos žemės ūkyje intensyviai naudojama darbo jėga, tačiau ateityje neišvengiamai turės būti investuojama į intensyvų mašinų ir naujų technologijų naudojimą, laipsniškai mažinant darbo jėgos poreikį. Tai, žinoma, turės neigiamų padarinių kaimo gyvenimui. Žmonėms, kurie nesugebės paversti savo ūkių ekonomiškai gyvybingais, teks palaipsniui pasitraukti iš įprastinės žemės ūkio veiklos ir ieškoti alternatyvių pajamų šaltinių. Todėl, rengiant bendrą žemės ūkio ir kaimo plėtros strategiją, ypač daug dėmesio skiriama pastangoms užtikrinti pusiausvyrą tarp žemės ūkio konkurencingumo ir kaimo plėtros tikslų.

Perdirbimo pramonė

Žemės ūkio sektoriaus konkurencingumas priklauso ir nuo pirminės žemės ūkio gamybos, ir nuo perdirbimo pramonės, todėl labai svarbu tinkamai subalansuoti pirminę gamybą ir perdirbimo pramonę tiek žaliavų kokybės ir kiekių, tiek pajėgumų atžvilgiu.

Maisto perdirbimo pramonė yra viena didžiausių Lietuvos pramonės šakų. Svarbiausios maisto pramonės šakos yra pieno ir mėsos perdirbimas. Daugiau nei 70 proc. pagamintų maisto produktų suvartojama vidaus rinkoje. Pienas ir pieno produktai yra pagrindinė eksporto produkcija – 2004 metais ji sudarė maždaug 29 proc. (2008 m. 13,7 proc.) bendro žemės ūkio produkcijos eksporto. Pagrindinės eksporto rinkos šalys yra ES ir Rusija.

Gavus finansinę paramą pagal ES SAPARD programą ir struktūrinių fondų paramą, maisto perdirbimo pramonė per pastaruosius penkerius metus buvo labai modernizuota. 2004 metais veikė 397 įmonės, perdirbančios ir gaminančios mėsos, žuvies bei pieno produktus. Daugiau kaip pusė iš jų išduotas leidimas eksportuoti produkciją į ES. Tačiau dauguma jų yra didelės perdirbimo įmonės, o mažesnės perdirbimo įmonės vis dar nesugeba pasiekti tokio modernizacijos lygio, kad galėtų gaminti didelės pridėtinės vertės konkurencingus produktus.

Per pastaruosius kelerius metus perdirbtų pieno produktų pardavimas padidėjo 23 proc., eksportas – net 56 proc. 2004 metais pieno perdirbimo įmonės uždirbo beveik 5 proc. grynojo pelno, o nuo 2001 metų pelnas išaugo 11 proc. Didėjantis ekologiškų pieno produktų poreikis atveria naujas perspektyvas pieno įmonėms. Per pastaruosius kelerius metus perdirbtų pieno produktų pardavimas didėjo. Tačiau 2008 m. panaikinus eksporto subsidijas, krentant pieno produktų kainoms, mažėjo eksportuojamų pieno produktų kiekiai ir pajamos iš eksporto. 2008 m. buvo pirmieji po įstojimo į ES, kai sumažėjo pieno produktų eksportas (4,5 proc. lyginant su 2007 m.) ir pajamos iš jo. 2001–2004 metais mėsos produktų pardavimas padidėjo beveik 79 proc., o eksportas išaugo daugiau nei 3 kartus. Pajamos, gautos iš eksporto, siekė iki 10 proc., t.y. padidėjo daugiau kaip 60 proc.

Lietuvos pieno perdirbimo įmonės gamina įprastus (masinius) produktus, didžioji dalis eksportuojamų pieno produktų naudojami tolimesniam perdirbimui, pieno produktų, skirtų galutiniam vartotojui (su prekiniu ženklu), eksportuojama santykinai nedaug. Lietuviški pieno produktai, neturėdami jokių išskirtinių savybių, pasaulinėse rinkose susiduria su tokiais pat konkurentų produktais ir priversti konkuruoti kaina. Masinių pieno gaminių rinka dažnai būna labai nepastovi, todėl siekiant stabilesnių pieno supirkimo kainų, būtina Lietuvos pieno perdirbimo įmonių gaminamą produktų asortimentą papildyti aukštos pridėtinės vertės inovaciniais produktais.

Tačiau, nepaisant sparčios pieno ir mėsos perdirbimo modernizacijos, kurios poveikį, kaip minėta, rodo didėjantys gamybos ir eksporto mastai, dar daug reikia nuveikti, norint sustiprinti užimtas pozicijas ir toliau didinti šio sektoriaus konkurencingumą. Kad Lietuvos pieno ir mėsos pramonės konkurencingumas toliau stiprėtų, reikia investuoti į naujus produktus, gamybinius procesus ir technologijas, diegti inovacinius metodus, siekiant kurti didesnės pridėtinės vertės ir aukštesnės kokybės produktus. Reikia gerinti ir rinkodaros kanalus bei visą rinkodaros struktūrą.

Per pastaruosius kelerius metus modernizuotos ne tik pieno bei mėsos, bet ir grūdų perdirbimo įmonės. Atnaujintos grūdų paruošimo technologinės linijos ir kita įranga. Vis dėlto daugumos įmonių įrenginiai, pritaikyti didelio masto gamybai, sunaudoja labai daug energijos. Tai didina gamybos sąnaudas ir mažina produkcijos kokybę, taigi kenkia konkurencingumui. Tačiau kai kurioms įmonėms, laipsniškai modernizavusioms gamybą, pavyko pastebimai padidinti savo dalį rinkoje.

Per pastaruosius kelerius metus apie 15 proc. vaisių ir daržovių perdirbimo įmonių gavo paramą modernizacijai ir atnaujino savo perdirbimo infrastruktūrą, tačiau šios įmonės perdirba tik 5–7 proc. šalyje išauginamų vaisių ir daržovių, likusi žaliavos dalis importuojama. Tai vienas iš pavyzdžių, kaip svarbu stiprinti pirminę gamybą, kad būtų galima naudoti vaisių ir daržovių augintojų

pajėgumus – augintojams būtina ne tik gerinti savo produkcijos kokybę, bet ir kooperuotis, kad galėtų tiekti reikiamą produktų kiekį perdirbimo įmonėms. Likusiai vaisių ir daržovių perdirbimo įmonių daliai vis dar trūksta investicijų, kad galėtų atitikti kokybės, aplinkosaugos ir higienos reikalavimus, nes dauguma jų tebenaudoja pasenusias technologijas. Taigi, nenašios technologijos, pasenusios sandėliavimo patalpos, nepakankamai išplėtos daržovių paruošimo, pakavimo ir rinkodaros sistemos lemia mažą daržovių augintojų konkurencingumą. Tos pačios problemos būdingos vaisių ir uogų perdirbimo įmonėms.

Didėjanti ekologiškų produktų paklausa ir besiplečianti pirminė gamyba sudaro palankias sąlygas ekologinės produkcijos perdirbimo įmonių plėtrai. Šiuo metu gaminama apie 130 rūšių perdirbtų ekologiškų produktų, įskaitant duonos gaminius, miltus, mišinėlius vaikams, makaronus, sultis, žolių arbatas, ožkų pieno produktus ir pan. Jau veikia kai kurių ekologiškų produktų, pvz., duonos, gamybos linija „nuo lauko iki stalo“: sertifikuoti ekologiški malūnai, kepyklos ir kitos perdirbimo įmonės, plečiamas ekologiškų produktų asortimentas. Tačiau kartu būtina investuoti į ekologiškos produkcijos perdirbimą ir remti modernių perdirbimo technologijų diegimą. Šiuo metu susidariusi tokia padėtis, kai ūkininkų ūkiuose gaminamos ekologiškos produkcijos kiekis didėja, bet galutinė ekologiškų produktų pasiūla yra nepakankama. Todėl būtina gerinti ekologiškos produkcijos rinkodarą.

Lietuva tebėra šalis, kurioje išlaidos darbui, kaip gamybos veiksniai, palyginti mažos. Kadangi maisto pramonė imli darbo jėgai, šis privalumas yra gana svarbus. Darbo išlaidos Lietuvoje kur kas mažesnės negu senosiose ES šalyse. Maisto pramonės sektoriuje jos tesudaro 10–15 proc. ES 15 šalyse mokamų atlyginimų. Rytų Europoje mokami atlyginimai vidutiniškai 20 proc. didesni už Baltijos regiono algas, tuo tarpu darbo našumo lygis panašus. Vis dėlto prognozuojama, kad Lietuvoje iki 2010 metų vidutinis atlyginimas pasieks ES 25 lygį, todėl tikėtina, kad augs ir darbo išlaidos.

Galima daryti išvadą, kad Lietuvos perdirbimo pramonė daro didelę pažangą, nes produktų gamyba ir pardavimas (ypač eksportas į ES šalis) auga, perdirbimo įmonės modernizuoja, produkcijos kokybė gerėja, jos asortimentas plečiasi. Kita vertus, darbo našumo ir verslo rentabilumo rodikliai tebėra žemi, trūksta procesų inovacijų, neišplėtos ir netinkamai naudojamos rinkodaros priemonės.

Pagrindinės eksporto ir vidaus vartojimo tendencijos

Mėsos sektorius. Lietuvoje augant pajamų lygiui, didėja mėsos produktų vartojimas, ir tikimasi, kad ši tendencija išliks. 2005 m. prekybos balansas mėsos sektoriuje vis dar buvo neigiamas, tačiau eksportas, palyginti su 2003 m., padidėjo daugiau nei 5 kartus, o importas padidėjo mažiau kaip 3 kartus. Nepaisant neigiamo balanso, 2004 m. labai padidėjo jautienos eksportas – nuo 0,5 tūkst. tonų iki 9,9 tūkst. tonų. Taip pat svarbu pažymėti, kad gyvų gyvulių eksportas buvo dvigubai didesnis už importą. Taigi, dėl didėjančio eksporto ir didėjančio mėsos bei jos produktų vartojimo vietinėje rinkoje 2007–2013 m. bus svarbus jautienos gamybos sektorius.

Pieno sektorius. Vidaus rinkai tiekiamų pieno produktų kiekio visiškai pakanka vietinėms reikmėms patenkinti. Be to, didelė dalis eksportuojama: 2005 m. pieno produktų eksportas sudarė 3 proc. viso Lietuvos eksporto. Labai padidėjo sutirštinto pieno, kaimiško sūrio, varškės produktų eksportas. Tačiau aukštos pridėtinės vertės pieno produktų, pvz., ilgai nokinamų sūrių, gamybos galimybės toli gražu neišnaudotos. 2007 m. eksportuota pieno produktų už 1364,3 mln. Lt, 67 proc. daugiau nei 2004 metais. Tačiau 2008 m., dėl ženkliai nukritusių pieno eksporto kainų, pieno produktų eksportas sumažėjo 4,5 proc. lyginant su 2007 m.

Rapsų derlius. Kitose šalyse augant biokuro paklausai, 2002–2004 m. apie 65 proc. rapsų derliaus buvo eksportuota. Šalyje iškilus poreikiui didinti biokuro gamybos ir vartojimo apimtį, rapsų sėklų paklausa didėja ir vidaus rinkoje. Taigi, didelę rapsų sėklų paklausą lemia tiek eksportas, tiek vidaus vartojimas.

Darbo našumas pirminės žemės ūkio gamybos ir perdirbimo sektoriuose

Kartu su minėtomis pirminės žemės ūkio gamybos ir perdirbimo pramonės silpnybėmis reikėtų paminėti žemą darbo našumą. 2005 metais pirminės gamybos sektoriuje darbo našumas tebuvo 4,086 tūkst. EUR vienam metiniam darbo vienetui (MDV), nors per pastaruosius ketverius metus jis išaugo 33 proc.

Perdirbimo sektoriuje 2005 metais darbo našumas buvo 9,74 tūkst. EUR/MDV (2006 m. – 15,5 tūkst. EUR/darbuotojui), taigi taip pat per žemas.

Miškų ūkis

Miškai yra vieni svarbiausių Lietuvos gamtos išteklių – jie didina valstybės ir jos piliečių gerovę, užtikrina kraštovaizdžio stabilumą ir gerą aplinkos kokybę. Miško žemės plotas užima 32,5 proc. (2006 m.) visos šalies teritorijos. Bendras šalies miškų medienos tūris siekia 388 mln. M³. Vienam gyventojui vidutiniškai tenka 0,6 ha miško žemės ploto. Didėja tiek brandžių medynų plotai, tiek bendras miškų medienos tūris. Šių rodiklių augimą lemia tai, kad didėja miškų plotai ir mažėja populiacija. Vyrauja vidutinio amžiaus medynai (42,5 proc. visų medynų ploto), jaunuolynų yra 24,5 proc., brandžių medynų – 19 proc., pribirstančių medynų – 14 proc. Spygliuočių medynai užima 58,9 proc., minkštųjų lapuočių – 36,3 proc., kietųjų lapuočių – 4,8 proc. viso miškų ploto.

1998 metų gruodžio 15 d. patvirtintoje Europos Sąjungos miškų ūkio strategijoje (1999/C 56/01) pažymima, kad Europos miškai geriausiai atliktą svarbią anglies dvideginio sugėrimo funkciją, jeigu būtų išsaugoti esami miškų plotai ir įveisiami nauji miškai. 2002 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu Nr. 484 patvirtintoje Lietuvos miškų ūkio politikoje ir jos įgyvendinimo strategijoje svarbiausiais miškų ūkio plėtros strateginiais tikslais nurodyta valstybinio ir privataus miškų ūkio plėtra, derinama su bendrąja kaimo plėtra, ir Lietuvos miškingumo padidėjimas 3 proc. per artimiausius 20 metų. Konkretus iki 2020 m. numatomų apželdinti plotų dydis ir visos susijusios priemonės pateikti aplinkos ministro ir žemės ūkio ministro 2002 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. 616/471 patvirtintoje Lietuvos miškingumo didinimo programoje. 2007–2020 m. laikotarpiu planuojama kasmet įveisti po 7 000 ha miško apleistoje valstybės ir privačioje žemėje, pasinaudojant Europos Sąjungos finansine parama. Siekiant sukurti palankias sąlygas Lietuvos miškingumui didinti ir apsirūpinti miško reprodukcinei medžiagai, skirta

kirtavietėms atželdinti ir naujiems miško plotams įveisti, 2003 m. rugpjūčio 26 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu Nr. 434 patvirtinta Valstybinių miško medelynų modernizavimo programa 2004–2013 metams.

Miškininkystė ir medienos pramonė užima svarbią vietą Lietuvos ūkyje. Miškų ūkio sektoriaus ir medienos pramonės bendroji pridėtinė vertė 2005 metais buvo 4,1 proc., miškų ūkio sektorius sukuria apie 0,7 proc. šalies BVP. Didžiąją pridėtinės vertės dalį sukuria medienos apdirbimo bei medžio dirbinių gamybos ir baldų gamybos sektoriai. Apvalioji mediena importuojama daugiausia iš Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos, didžioji dalis importuojamos apvaliosios medienos – spygliuočiai. Skandinavijos šalys yra pagrindinės apvaliosios medienos eksporto rinkos.

Miško sektoriuje dirba apie 5,2 proc. visų dirbančių asmenų, ir ši dalis pamažu didėja (2000–2003 metais išaugo beveik 1 proc.).

Per pastaruosius penkerius metus didėjo metinis iškertamos medienos kiekis. 2004 metais jis stabilizavosi. Pažymėtina, kad prieš penkiolika metų kasmet miškuose buvo iškertama apie 3 mln. M³ medienos. Didėjant pribirstančių ir brandžių medynų plotams ir juose sukauptos medienos tūriams, didėjo ir kirtimo mastai, ypač privačiuose miškuose. Per pastaruosius kelerius metus kasmet Lietuvos miškuose buvo iškertama apie 6 mln. M³ medienos, o bendras metinis medienos prieaugis siekė maždaug 12 mln. M³. Taigi didėjantis iškertamos medienos kiekis atitinka subalansuoto miškų išteklių naudojimo reikalavimus.

Vertinant sanitarinę miškų būklę, pažymėtina, kad didžiausia grėsmė iškilusi Lietuvos pietrytinės dalies miškams, kur prieš 15–30 metų didžiuliai žemės ūkio naudmenų plotai buvo apsodinti vien spygliuočiais. Šie spygliuočių medynai yra apnikti grybinės ligos šakninės pinties (*Heterobasidion annosum*), kuri pažeidžia spygliuočių šaknis ir prazudo ištisus šių medžių rūšių medynus. Todėl dabartinė apželdinimo mišku politika skatina įveisti mišrius miškus, kuriuose vyrantų lapuočių medžių rūšys, nes ši liga mišriems miškams nebūdinga. Laukiniai žvėrys miškams didesnės žalos nedaro, tačiau jauni miško želdiniai labai dažnai nukenčia nuo laukinių žvėrių, todėl būtina užtikrinti tinkamas želdinių apsaugos priemones (individualių apsaugos priemonių, žvėris atbaidančių priemonių naudojimą ir pan.

Darbo našumas miškų ūkio sektoriuje, kaip ir žemės ūkio bei maisto pramonėje, yra gana žemas. 2005 metais jis sudarė 9,74 tūkst. EUR/MDV (metiniam darbo vienetui) (2006 m. – 12,2 tūkst. EUR/darbuotojui).

Dideli miško plotai skirti miškų ekosistemų, dirvožemio ir vandens apsaugai bei rekreacinei veiklai ir atlieka kitas ekologines bei socialines funkcijas. Rezervatų miškai, specialios paskirties ir apsauginiai miškai užima daugiau nei 29 proc. viso šalies miškingų vietovių ploto.

Lietuvos miškuose gausu grybų ir uogų, labai įvairi miško gyvūnija. Maždaug 10–15 proc. iš miško gaunamų pajamų sudaro pajamos, gautos iš nemedieninės produkcijos. Pagrindinė nemedieninė produkcija – tai grybai, uogos ir vaisiai, vaistiniai augalai, laukinių žvėrių mėsa, Kalėdų eglutės ir pan. Lietuvos miškuose renkama apie 30 rūšių vaistinių augalų. Kadagių uogos, meškauogės lapai, juodalksnio žievė yra populiariausi miško vaistiniai produktai, kurių paklausa didžiausia. Kai kuriuose rajonuose (pietinėje ir pietrytinėje Lietuvos dalyje) surinktų grybų ir uogų vertė prilygsta medienos vertei ar net ją viršija. Lietuvoje apie 4,5 mln. ha žemės naudojama medžioklės reikmėms. Didžiąją medžioklės plotų dalį užima laukai, krūmynai ir vandens telkinių plotai.

Šiuo metu 32,8 proc. miškais apaugusio Lietuvos ploto užima privatūs miškai, 49,3 proc. – valstybiniai miškai ir 16 proc. – nuosavybės teisių atkūrimui numatyti valstybiniai miškai. Privačių miško valdų yra beveik 150 tūkst., vidutinis privačios miško valdos plotas – 4,6 ha. Apie pusę

privačių miško valdų ploto sudaro iki 5 ha dydžio valdos. Tokį smulkų privatų miškų ūkį lėmė tebevykstantis žemės nuosavybės teisių atkūrimo procesas. Prognozuojama, kad užbaigus žemės reformą, privačios miškų valdos užims 40–45 proc. viso miškų ploto. Valstybei priklausančius miškus šiuo metu valdo 42 valstybinės miškų urėdijos ir viena nacionalinio parko direkcija.

Esama privačių miško valdų struktūra yra nepalanki subalansuotam ir ekonomiškai gyvybingam miško išteklių naudojimui. Tai mažina miškininkystės sektoriaus konkurencingumą. Miško savininkų kooperatyvų ir kitų ekonominio pobūdžio susivienijimų tinklas auga labai lėtai. Miško savininkų asociacijos vienija tik labai nedidelę dalį miškų savininkų. Be to, daugumos privačių miškų infrastruktūra yra prasta: blogos kokybės miško keliai arba jų apskritai nėra. Bendras miško kelių ilgis – beveik 30 tūkst. km. Valstybiniuose miškuose kiekvienais metais apie 20 proc. miško kelių renovuojama. Be to, kasmet nutiesiama apie 100 km naujų kelių. Tačiau šie skaičiai iš esmės apima valstybinius miškus. Bloga miško kelių kokybė ar jų nebuvimas yra aktuali privačių miškų problema. Kelių trūkumas mažina miškų ekonominę vertę, sunkina miško kirtimo ir medienos išvežimo darbus.

Be to, reikia skatinti tokį privačių miškų tvarkymą, kuris didintų miško ekologinę vertę, vertę laisvalaikui ir poilsui. Šiuo metu dauguma naujų miško savininkų siekia tik ekonominės naudos – per trumpą laiką uždirbti pajamų. Vienas iš būdų didinti ilgalaikę miško ekonominę vertę yra skatinti ir remti jaunuolynų ugdymą, kuris padidintų būsimą medyno ekonominę vertę. Kadangi tokia veikla brangiai kainuoja ir atsiperka tik maždaug po 50 metų, šiandien miško savininkai ja užsiimti nenori. Apie 5–6 tūkst. ha privačių jaunuolynų plotuose reikėtų kasmet atlikti ugdymo kirtimus. Todėl, norint paskatinti miškų savininkus investuoti šiandien ir gauti šių investicijų naudą ateityje, medynų ugdymo veiklai reikia skirti finansinę paramą.

Miškų, ypač privačių, kirtimo technologijos yra pasenusios, reikalaujančios daug rankų darbo. Todėl būtina modernizuoti miško ruošos technologijas ir padėti privačių miškų savininkams įsigyti modernias miško ruošos mašinas, kad miško ruošą taptų našesnė.

Miškinguose plotuose įrengiamos ir plėtojamos dauguma rekreacinės paskirties teritorijų, tačiau daugumoje tokių miškų vis dar neįrengta tinkama infrastruktūra, svarbi ne tik turizmo plėtrai, bet ir miško ruošos bei medienos išvežimo darbams tinkamai atlikti.

Poilsis miškuose dažnai tampa miško gaisrų priežastimi. Kasmet apie 70 proc. miško gaisrų sukelia miškų lankytojai, 14 proc. – žolės degintojai ir 16 proc. – tyčiniai padegėjai. Todėl, plečiant miškų rekreacinę veiklą, kartu būtina užtikrinti tinkamas priešgaisrines priemones. Per metus vidutiniškai užregistruojama 750 miško gaisrų, kurie pažeidžia daugiau kaip 350 ha miško. Visų nuosavybės formų Lietuvos miškuose taikoma valstybinė miškų priešgaisrinės apsaugos sistema.

1.3 Bendroji aplinkos būklė

Šioje dalyje pateikiama bendra Lietuvos aplinkos būklės (dirvožemio, biologinės įvairovės, vandens, oro, klimato kaitos, miškų) apžvalga.

Išanalizavus šiuos pagrindinius aplinkos sektoriaus išteklius ir jų vaidmenį kaimo plėtroje, paaiškėjo, kad tam tikri aplinkos aspektai, pavyzdžiui, ekologinis ūkininkavimas, apželdinimas mišku, didelės gamtinės vertės vietovių ir kraštovaizdžio tvarkymas, yra „horizontalieji“ veiksmai, padedantys stiprinti daugiau negu vieną minėtų pagrindinių išteklių.

Dirvožemis

Lietuvos dirvožemis nėra nualintas ir įprasto ūkininkavimo sąlygomis duoda pakankamai gausų derlių. Pagrindinė problema yra dirvožemio rūgštėjimas – vienas iš dirvožemio degradacijos procesų, mažinančių dirvožemių įvairovę ir derlingumą. Toks dirvožemis linkęs apaugti

ilgašaknėmis piktžolėmis, ardančiomis sausinimo (drenažo) sistemas. Dirvožemio kalkinimo veikla nutraukta apie 1995 metus ir nuo 1999 metų neteikiama jokia parama šiai veiklai. Vakarinėje Lietuvos dalyje apie 31,3 proc. sudaro rūgštūs dirvožemiai, vidurinėje dalyje – apie 6,7 proc. ir rytinėje dalyje – 28,5 proc. ($\text{pH} \leq 5,5$). Per pastarąjį dešimtmetį rūgščių dirvožemių plotai vakarinėje šalies dalyje padidėjo 15–21 proc., rytinėje dalyje – 11 proc.

2000 metų duomenimis, erozija buvo pažeidusi apie 17,5 proc. žemės ūkio naudmenų ploto. Erozija sunaikina vertingą viršutinį dirvožemio sluoksnį ir mažina jo derlingumą. Dėl erozijos dirvožemio nuostoliai siekia apie 1,8–2,5 t/ha. Apie 19 proc. bendro šalies dirvožemio ploto yra jautrus defliacijai. Lietuvoje nustatyti trys dirvožemio erozijos tipai: vandens, vėjo ir mechaninė (žmogaus ūkinės veiklos sukelta) erozija. Didžiausių nuostolių atneša vandens sukelta erozija, sukelia vandens srautų kalvotose vietovėse. Remiantis Valstybinio žemėtvarkos instituto 2006 m. duomenimis, bendras erozijos paveiktas žemės plotas siekė 730,9 tūkst. ha (iš jų žemės ūkio paskirties žemės – 609,0 tūkst. ha; miškų ir kitų miškingų plotų – 46, 9 tūkst. ha; atvirų plotų, beveik arba visai be augmenijos – 75,0 tūkst. ha).

Daugiausia vietovių, paveiktų dirvožemio erozijos, yra kalvotuose Lietuvos regionuose, kurie dažniausiai priskiriami mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms. Dirvos erozija yra paveikusi 48,2 proc. ŽŪN Utenos apskrityje, 45,5 proc. – Alytaus apskrityje. Mažiausi dirvos erozijos paveikti plotai yra Klaipėdos apskrityje (2,6 proc.), Tauragės apskrityje (6,7 proc.), Šiaulių apskrityje (7,8 proc.). Todėl nepaprastai svarbu užtikrinti, kad tokiam dirvožemyje būtų taikomi tinkami ūkininkavimo metodai, taip užkertant kelią erozijai (pievų ir ganyklų įrengimas, daugiamečių augalų įsėjimas, parama ekologiniam ūkininkavimui ir t. t.). Be to, ypač svarbu tokių vietovių žemę apželdinti mišku.

Biologinė įvairovė

Lietuvoje yra didelė biologinė įvairovė – joje aptinkama 24–25 tūkst. augalų ir gyvūnų rūšių.

Tačiau, 339 augalų rūšys, 253 gyvūnų rūšys ir 175 grybų rūšys yra pažeidžiamos, nykstančios, retos arba beveik išnykę ir todėl įrašytos Lietuvos raudonąją knygą ir joms pagal tarptautinę praktiką teisės aktais nustatytos rūšių apsaugos taisyklės.

Savitas Lietuvos kraštovaizdis susiformavo per ilgus dešimtmečius įtakojamas tradicinės žemdirbystės. Tiek kraštovaizdžio, tiek biologinę įvairovę lėmė ir lemia ne tik gamtinės sąlygos, bet ir tradicinių veislių augalai, tradicinė žemdirbystė. Kaip jau buvo minėta anksčiau, tradicinės žemdirbystės nutraukimas kai kuriais atvejais gali būti ne mažiau žalingas nei intensyvus ūkininkavimas. Be to, žemės dirbimo, įvairių kultūrų auginimo patirtis yra svarbus etninio paveldo reiškinys. Tačiau dėl mažesnio produktyvumo negu naujosios intensyviam auginimui pritaikytos veislės, tradicinės augalų veislės nyksta, tuo pačiu nyksta ir ekstensyvus tradicinis ūkininkavimas, kuris aplinkos apsaugos požiūriu yra tvarios kaimo plėtros pagrindas, o tuo pačiu nyksta ir biologinė įvairovė.

Sovietmečiu biologinei įvairovei labiausiai pakenkė žemės melioracija, dėl kurios išsausėjo natūralios pievos ir šlapynės, kanalizuoti maži upeliai, sudarkyti upių slėniai ir sunaikinti nedideli agrarinio kraštovaizdžio gamtos elementai bei vienkiemiai. Besikeičiantis žemdirbystės intensyvumas sukelia biologinės įvairovės struktūros ir rūšių skaičiaus svyravimus, taigi bet kokia žemės ūkio veikla turi tiesioginį poveikį aplinkai. Dažniausiai biologinei įvairovei kenkia intensyvus ūkininkavimas, nors kai kuriais ne mažiau žalingas yra žemės ūkio veiklos nutraukimas vietovėje.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, prasidėjusi žemės ūkio krizė paspartino pievų ir kitų „atvirų“ pusiau natūralių buveinių nykimą. Po nepriklausomybės atkūrimo prasidėjus žemės ūkio nuosmukiui ir kylant degalų kainoms, pievos ir ganyklos buvo naudojamos daug mažiau. Pirmiausia apleistos mažiau palankios ūkininkavimui vietos, dažniausiai šlapios ir pelkėtos vietos, esančios atokiau nuo ūkių. Tačiau šios žemės biologinės įvairovės požiūriu yra pačios vertingiausios. Tokiose drėgnose šienaujamosiose ar ganomose pievose ir ganyklose koncentruojasi

Lietuvoje ir ES saugomų augalų ir gyvūnų rūšių buveinės. Šiuo metu tokiose apleistose žemėse vyksta kaitos procesai, atviros vietovės apauga krūmais, pionierinėmis medžių rūšimis arba aukšta žole. Taip mažėja pusiau natūralių buveinių įvairovė ir kyla grėsmė išnykti daugybei susijusių augalų ir gyvūnų rūšių.

Biologinei įvairovei išsaugoti svarbi Nacionalinė saugomų teritorijų sistema. Lietuvoje saugomos vietovės buvo pradėtos išskirti praėjusio amžiaus šeštojo dešimtmečio pradžioje, įsteigus gamtos ir kraštovaizdžio draustinius. Naujos saugomos vietovės išskirtos 1992 metais – įkurta 30 naujų regioninių parkų. Naujas svarbus žingsnis buvo „Natura 2000“ tinklo įkūrimas. Šis tinklas apima vietoves, saugotinas pagal Europos Bendrijos paukščių ir buveinių direktyvas. Nacionalinę saugomų teritorijų sistemą šiuo metu sudaro 939 saugomos teritorijos, kurios užima 15,6 proc. (2006 metais - 14,3 proc.) visos šalies teritorijos.

Vadovaudamasi Europos kraštovaizdžio konvencija Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. gruodžio 1 d. priėmė nutarimą, patvirtinantį Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptį aprašą, o 2005 m. rugpjūčio 22 d. - Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos įgyvendinimo priemonės. Šios priemonės numatė išplėsti saugomų teritorijų sistemą, baigti rengti ir patvirtinti valstybinių parkų ir valstybinių rezervatų tvarkymo planus, parengti ir patvirtinti kraštovaizdžio planavimo specialistų atestavimo tvarkos aprašą, atlikti kraštovaizdžio stebėseną (monitoringą), plėtoti visuomenės suvokimą apie kraštovaizdžio vertę ir vaidmenį ir t.t.

Šiuo metu yra įsteigti 47 nacionaliniai kraštovaizdžio draustiniai (bendras plotas – 47 tūkst. ha) ir 20 savivaldybių kraštovaizdžio draustinių (bendras plotas – 5515 ha). Pagrindinis šių draustinių tikslas - vertingo gamtinio ir (ar) kultūrinio kraštovaizdžio vietovių saugojimas.

Paukščių apsaugai svarbios teritorijos (PAST) pagal Europos Tarybos Paukščių direktyvą ir Buveinių apsaugai svarbos teritorijos (BAST) pagal Buveinių direktyvą pradėtos steigti dar 2003 m. Aplinkos ministerija 2009 m. lapkričio mėnesį pateikė Europos Komisijai atnaujintą siūlomų BST sąrašą. Jame nurodytos 406 (2005 m. buvo 266) BST, apimančios 667125 ha (2005 m. buvo 649271 ha) plotą arba 10,22 proc. Lietuvos teritorijos (2005 m. buvo 9,94 proc. Lietuvos teritorijos). Paskutinis sąrašo tikslinimas (įtraukiant naujas BST) atliktas 2009 m. lapkričio 3 d. aplinkos ministro įsakymu. EK 2005 m. pateiktas 77 PAST sąrašas, apimantis 540 778 ha (arba 8,29 proc. Lietuvos teritorijos), numatomas iki 2009 m. pabaigos papildyti ne mažiau kaip 3 naujomis nacionalinėmis saugomomis teritorijomis, o PAST tinklo bendras plotas padidės daugiau kaip 50 tūkst. ha. (padidės iki 9,04 proc. Lietuvos teritorijos).

„Natura 2000“ tinklui šiuo metu priskirta apie 13 400 ha žemės ūkio paskirties žemės, kurioje nustatyti apribojimai žemės ūkio veiklai. Apie 320 000 ha miškų plote ribojama miško ūkinė veikla, siekiant užtikrinti rūšių arba buveinių apsaugą. Apie 49 400 ha privačių miškų plote nustatyti apribojimai turi poveikį šių miškų savininkų faktinėms įplaukoms. Taigi bendras privačių ŽŪN ir miško žemės plotas, už kurį numatomos kompensacinės išmokos, šiuo metu yra 62800 ha. Daugiau informacijos apie „Natura 2000“ teritorijų tvarkymo planų rengimą pateikta 1 priede.

Lietuvoje nustatyti 55 natūralių buveinių tipai, pateikti Buveinių direktyvos I priedo sąrašė (iš viso žinoma 218 buveinių tipų). Daugumoje šių buveinių vykdoma kokia nors žmogaus veikla, todėl būtina užtikrinti tinkamą tokių vietovių, pvz., šienaujamų ir aliuvinių pievų, Vakarų taigos, pelkių, liūnų ir kt. priežiūrą ir apsaugą. Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsauga yra labai glaudžiai susijusios ir viena kitą veikiančios sritys. Didžiąją Lietuvos teritorijos dalį užima Lietuvos kaimo kraštovaizdis su dideliais natūraliais ar pusiau sukultūrintais atvirais plotais, pasižyminčiais didele biologine įvairove. Dauguma natūralių ir pusiau natūralių pievų ir ganyklų, visos pelkės, Lietuvoje vertinami kaip **didelės gamtinės vertės teritorijos (DGVТ)**. Dauguma tokių vietovių įtrauktos į „Natura 2000“ tinklą, todėl tokių gamtinių buveinių apsauga taip pat užtikrins būdingo agrarinio kraštovaizdžio apsaugą. Sprendžiant pagal natūralių pievų inventorizacinį sąrašą, kurį 2005 metais

sudarė Lietuvos gamtos fondas ir Botanikos institutas, tokios vietovės Lietuvoje užima apie 42,1 tūkst. ha. Plotą. Be to, šlapynių užimamas plotas siekia apie 81 tūkst. ha. „Natura 2000“ tinklo vietovės steigiamos visų dalyvių pastangomis, taigi privatūs savininkai vis geriau suvokia savo vaidmenį saugant šias vertybes. Tačiau, atsižvelgiant į ekonominius aspektus, tai galima padaryti tik gaunant finansinę paramą, kuri teikiama teritorijos tvarkymo darbams.

Didelės gamtinės vertės ūkininkavimo sąvoka apibrėžia tuos ūkininkavimo veiklos ar ūkio tipus, kurie pasižymi savybėmis, galinčiomis prisidėti prie biologinės įvairovės išsaugojimo arba saugomų rūšių ir buveinių palaikymo. Išskiriame tris pagrindinius DGVV tipus:

1 tipas: Žemės ūkio žemė, pasižyminti didele pusiau natūralios augmenijos dalimi.

2 tipas: Žemės ūkio žemė, pasižyminti neintensyviu ūkininkavimu ar pusiau natūralių ir kultivuojamų žemių mozaikiškumu ir kitais elementais.

3 tipas: Žemės ūkio žemė sauganti retas rūšis ar kuri yra buveinė didelei daliai Europos ar pasaulio konkrečios rūšies populiacijos.

Išskiriant DGV teritorijas Lietuvoje atsižvelgiama į šiuos jau egzistuojančius teritorinius ir funkcinius darinius tiek agrarinėse, tiek miškų teritorijose: saugomų teritorijų sistemą Lietuvoje (įskaitant Natura 2000 vietoves), gamtinį karkasą, ekologinį tinklą, natūralių pievų inventorių, CORINE žemės dangos duomenų bazę, didelės gamtinės vertės ūkininkavimo praktiką, remiamą pagal kaimo plėtros programą.

Didžioji dalis nustatytųjų „Natura 2000“ teritorijų yra kaimo vietovėse. Daugelio šių teritorijų išsaugojimas priklauso nuo to, ar bus taikomi didelės gamtinės vertės ūkininkavimo metodai, padedantys išsaugoti tokias buveines, kaip šienaujamos pievos, pusiau natūralios neintensyviai naudojamos ganyklos, ekstensyvios grūdinių kultūrų auginimo sistemos, užliejamos pievos ir ganyklos ir t. t. Todėl EŽŪFKP fondo lėšomis tokiems ūkininkams bus mokama už jų sukurtus aplinkosauginius „produktus“. Daugiau informacijos apie Lietuvoje taikomus didelės gamtinės vertės ūkininkavimo metodus pateikta 1 priede.

ES struktūrinių fondų lėšos ir Europos bendrijos aplinkos finansinės priemonės LIFE+ parama bus naudojamos „Natura 2000“ tinklui tvarkyti ir biologinei įvairovei išsaugoti, tačiau daugiausia galimybių tam teikia EŽŪFKP fondas, nes iš jo parama gali būti skiriama žemės valdytojams ir remiama konkreti žemės tvarkymo praktika.

Siekiant apsaugoti „Natura 2000“ tinklo vietoves, labai svarbu skatinti ekstensyvią ganymo veiklą ir taip išsaugoti atviras natūralias buveines. Daugumai tokių buveinių gresia pavojus apaugti brūzgynais, kurie pakeistų natūralių buveinių ypatybes. Tačiau kai kurios „Natura 2000“ tinklo vietovės ir didelės gamtinės vertės vietovės yra palankiose ūkininkauti teritorijose, kuriose ūkininkai suinteresuoti didinti gamybą. Šiuo atveju, siekiant išsaugoti esamas gamtos vertybes, reikia imtis veiksmų, užtikrinsiančių, kad ūkininkavimo intensyvumas atitiktų aplinkosaugos reikalavimus.

Biologinės įvairovės išsaugojimui ir turizmo plėtrai svarbus miškų vaidmuo. Apie 53,5 proc. „Natura 2000“ tinklo vietovių yra miškuose, todėl ypač svarbu užtikrinti tinkamą ir tausojantį tiek privačių, tiek valstybinių miškų tvarkymą. Ši taisyklė turi būti taikoma ir miškų ugdymo bei kirtimo metodams.

Vanduo

Lietuva turi gausius vandens išteklius. Atviri vidaus vandens telkiniai užima 2,6 tūkst. kv. km plotą – apie 4 proc. visos šalies teritorijos. Lietuvoje taip pat gausūs požeminio vandens ištekliai. Bendras per metus suvartojamo požeminio vandens kiekis sudaro tik ketvirtąją dalį požeminio vandens, kuri būtų galima vartoti gyventojų reikmėms.

Pagal šalies įstatymus vandens telkinių pakrančių apsaugos juostose draudžiama naudoti pesticidus.

Remiantis valstybinio vandens telkinių monitoringo duomenimis, 2008 m. vidutinė bendro azoto koncentracija viršijo didžiausią leidžiamą koncentraciją (DLK) 35 proc. iš 185 upių monitoringo vietų, amonio azoto – 2 proc., nitratų – 21 proc., fosfatų – 14 proc., bendrojo fosforo kiekio – 19 proc. ir BDS7 rodiklio 7 proc. Vidutinė bendra šių cheminių medžiagų koncentracija bent vienu rodikliu viršijo DLK 46 proc. visų upių monitoringo vietų. 2007 m. pavojingų medžiagų tyrimų duomenimis iš 20 tirtų upių vietų 4-iose buvo viršytos metalų DLK, o kitų pavojingų medžiagų koncentracija neviršijo leidžiamų dydžių. 2008 m. iš 74 tirtų ežerų bendrojo fosforo ir fosfatų koncentracija jų vandenyje atitinkamai 6 ir 2 proc. viršijo nustatytus DLK.

Kuršių marios yra labai eutrofikacijos paveiktas vandens telkinys, nes į jį patenka didžiuliai kiekiai maistinių medžiagų. Jos kaupiasi marių dugno nuosėdose taip pat ir dėl natūralių procesų. Šio taršai jautraus vandens telkinio būklė didžiąja dalimi priklauso nuo Nemuno, kuriuo į marias atiteka apie 98 proc. vandens (Nemuno upės baseinas apima apie 75 proc. Lietuvos teritorijos), vandens kokybės. 2008 m. žiemą ir anksti pavasarį Kuršių mariose bendro azoto koncentracijos kartais viršijo DLK (2,5 mg/l), o vidutinė žiemos koncentracija (2,0 mg/l) nežymiai viršijo vidutinę daugiametę. Metų eigoje nitratų azoto koncentracijos Kuršių mariose DLK (2,3 mg/l) neviršijo, o vidutinės žiemos fosfatų fosforo koncentracijos Kuršių mariose buvo mažiausios per pastaruosius dešimt metų. 2008 m. žiemos mėnesiais bendro fosforo koncentracija Kuršių mariose buvo mažesnė už vidutinę daugiametę (0,071 mg/l), o vasarą, rugpjūčio mėn., visose mariose viršijo DLK (0,1 mg/l). Vanduo mariose pasikeičia kas 81 dieną ir iš marių patenka į Baltijos jūrą, taigi ir čia kelia aplinkosaugos problemų. Vis dėlto, koncentracijos, matuojamos Baltijos jūros pakrantėje, būna net keletą kartų mažesnės nei Kuršių mariose (pvz., 2008 m. vidutinė žiemos nitratų azoto – 7-iais, vidutinė žiemos bendro azoto koncentracija – 5-iais kartais mažesnė nei Kuršių mariose).

Remiantis upių monitoringo ir emisijos duomenimis, 2005 m. apie 53 600 t bendrojo azoto ir 1 640 t bendrojo fosforo pateko į Baltijos jūrą per Kuršių marias, upes ar tiesiogiai iš Lietuvoje esančių taršos šaltinių (iš jų 10 513 t bendrojo azoto ir 2313 t bendrojo fosforo pateko Matrosovkos kanalu, kuriuo dalis Nemuno vandens įteka į Kuršių marias Rusijos Kaliningrado srityje). Ne visi šie teršalai radosi Lietuvos teritorijoje: apie 16 760 t bendrojo azoto ir 1 180 t bendrojo fosforo pateko į Lietuvą iš užsienio šalių. Lietuvos taškinių taršos šaltinių (apskaičiuotų) tarša sudarė apie 2 320 t bendrojo azoto ir 270 t bendrojo fosforo. Pagal naujausius modeliavimo duomenis, didžioji dalis bendrų azoto ir fosforo kiekių patenka į Baltijos jūrą dėl žemės ūkio veiklos. Dėl bendros žemės ūkio taršos į vandens telkinius patenkantis mėšlas sudaro apie 45 proc. bendrojo azoto ir 30 proc. bendrojo fosforo, o mineralinės trąšos – apie 55 proc. bendrojo azoto ir 70 proc. bendrojo fosforo. Todėl veiksminga vandens taršos mažinimo priemonė galėtų būti ariamos žemės ploto mažinimas ir trąšų naudojimo ribojimas.

Oficialiais HELCOM duomenimis, vidutinis iš Lietuvos į Baltijos jūrą (neįskaitant Matrosovkos kanalo) patekęs azoto ir fosforo kiekis 1997–2003 metais sudarė 7 proc. bendrojo azoto ir bendrojo fosforo, patenkančio į Baltijos jūrą iš visų Baltijos šalių.

Lietuvoje didelė reikšmė teikiama ES Nitratų direktyvos ir ES Bendrosios vandens politikos direktyvos (BVPD) įgyvendinimui. Žemės ūkis laikomas vienu svarbiausių pasklidusios vandens taršos šaltinių. Iš 790 Lietuvos vandens telkinių, kurių patenkinama būklė nebus pasiekta iki 2015 metų ir kuriems reikės įgyvendinti BVPD direktyvos reikalavimus, net 22 proc. priskirti „rizikos“ vandens telkiniams dėl neigiamo žemės ūkio poveikio – taršos maistinėmis ir organinėmis medžiagomis. Dalis šių „rizikos“ vandens telkinių buvo nustatyti remiantis įvertinimais ir prielaidomis, tad jų būklę reikia patikrinti. Už tai atsakinga Aplinkos apsaugos agentūra. Šių „rizikos“ vandens telkinių baseinuose esančią ariamą žemę pavertus daugiametėmis ganyklomis, bus galima sumažinti į vandens telkinius patenkančią fosforą ir ypač azotą ir taip tiesiogiai padėti įgyvendinti vandens apsaugos tikslus, nustatytus Bendrijos bendrojoje vandens politikos direktyvoje. Be to, šios priemonės įgyvendinimas padės sumažinti Baltijos jūros eutrofikacijos

problema, kurios sprendimą HELCOM įvardija kaip vieną svarbiausių Baltijos jūros aplinkos apsaugos strateginių tikslų.

Siekiant kiek įmanoma sumažinti pasklidąją vandens taršą, labai svarbu įgyvendinti Gero ūkininkavimo praktikos reikalavimus (GŪPR), taigi ūkininkus reikia skatinti naudoti subalansuotas maisto medžiagas, keisti trąšas, taikyti sėjomainą ir parengti pesticidų naudojimo planus. Lietuva parengė GŪPR 2000 metais ir dabar jie įgyvendinami. Įgyvendinant šiuos reikalavimus, ne tik tausojama aplinka, bet ir ūkininkams ekonomiškai nebenaudinga nesilaikyti šių reikalavimų, nes jie pagrįsti taupiu išteklių naudojimu. Taigi, geros ūkininkavimo praktikos reikalavimai glaudžiai susiję su pastangomis didinti ūkininkų sąmoningumą ir perduoti jiems žinias apie geros ūkininkavimo praktikos teikiamą naudą.

Iš požeminio vandens išteklių Lietuvos gyventojams tiekiamas geriamasis vanduo. Vandenvietėse, iš kurių gyventojams centralizuotai tiekiamas geriamasis vanduo, šis paprastai išgaunamas iš giluminių spūdinių vandens sluoksnių ir atitinka visus geriamojo vandens kokybės reikalavimus. Šie giluminiai vandens sluoksniai yra palyginti gerai apsaugoti nuo paviršinės taršos.

Kaimo vietovėse geriamasis vanduo daugiausia gaunamas iš šachtinių šulinių ir tai kelia problemų. Remiantis monitoringo duomenimis, daugiau kaip 950 tūkst. kaimo gyventojų vartoja šachtinių šulinių vandenį. 40–50 proc. šulinių vanduo yra užterštas nitratais, kurių koncentracija viršija didžiausią leidžiamą normą. Kartais ji siekia 100 mg/l ir daugiau. Užteršti šuliniai tolygiai paplitę visoje šalies teritorijoje. Pagrindinė šulinių vandens taršos nitratais priežastis yra nepakankamas atstumas nuo tvartų, mėšlo krūvų, tualetų, gausiai tręšiamų sodų ir daržų.

Nuo 2009 m. sausio 1 d. Lietuvoje įgyvendinami kompleksinės paramos reikalavimai, kurie apima požeminio vandens apsaugos nuo taršos bei vandenų apsaugos nuo taršos nitratais sritis ir kurių laikymasis prisideda prie vandenų apsaugos priemonių įgyvendinimo.

Būdama ES valstybė nare, Lietuva privalo įgyvendinti naujus vandens valdymo principus, įtvirtintus 2000 m. spalio 23 Europos parlamento ir Tarybos direktyvoje 2000/60/EB, nustatančioje Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus (toliau – BVPD) ir Požeminio vandens apsaugos nuo taršos ir jo būklės blogėjimo direktyvoje 2006/118/EB.

Pagal BVPD, Lietuvoje buvo išskirti 4 upių baseinų rajonai: Nemuno, Lielupės, Dauguvos ir Ventos.

Bendras projektų tikslas padėti įgyvendinti BVPD Lietuvoje ir sudaryti sąlygas iki 2015 m. pasiekti užsibrėžtus vandensaugos tikslus požeminiams ir paviršiniams vandens telkiniams.

2006 m. birželio 21 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 614 „Dėl Kuršių marių vandens kokybės gerinimo programos patvirtinimo“ patvirtinta Kuršių marių vandens kokybės gerinimo programa (toliau – Programa). Surinkus ir išanalizavus duomenis apie Nemuno upių baseinų rajono vandens telkinių būklę ir antropogeninio poveikio mastą, bus nustatyti šio rajono vandens telkinių (ir Kuršių marių) būklės vertinimo kriterijai, išsamiau įvertinta vandens telkinių būklė ir jos kitimo tendencijos, nustatyti vandensaugos tikslai, vadovaujantis 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB. Įgyvendinus šią Programą: pagerės Kuršių marių vandens kokybė – sumažės maistinių (azoto, fosforo) ir kitų teršiančių medžiagų marių vandenyje, dugno nuosėdose ir biotoje, fitoplanktono bendroji biomasė (taip pat rodančių eutrofikaciją ir toksiškų rūšių), pagerės makrofitų, dugno bestuburių ir iktiofaunos vystymosi sąlygos; pagerės Baltijos jūros pakrantės vandens kokybė; bus nustatyti Nemuno upių baseinų rajono vandens telkinių (ir Kuršių marių) vandensaugos tikslai ir parengta priemonių programa jiems siekti, tai užtikrins tolesnį Nemuno ir Kuršių marių vandens kokybės gerinimą. Vienas iš šios Programos uždavinių sumažinti Kuršių marių baseino (Lietuvos teritorijoje) pasklidąją taršą, numatyta priemonė tam pasiekti - rengti informacinę dalomąją medžiagą, straipsnius spaudoje, radijo reportažus, organizuoti mokymą ūkininkams išmokų už agrarinės aplinkosaugos priemonių laikymąsi, apie vandenų apsaugą nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių, žemės ūkio žemės

apželdinimą mišku. Įgyvendinant šį uždavinį rengiami seminarai, mokymai ūkininkams, informaciniai pranešimai, lėšos šiems renginiams skiriamos iš KPP 2007-2013 m. priemonės „Techninė parama“. Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba supažindina žemdirbius su technologinėmis ir aplinkosauginėmis naujovėmis ir taip stiprėja jų kompetencija ūkiuose diegiant technologines ir aplinkosaugines naujoves. Kitas uždavinys : sudaryti sąlygas gauti Europos Sąjungos paramą ūkiams, turintiems daugiau kaip 10 sutartinių gyvulių vienetų, įrengti mėšlides, srutų ir nuotekų kauptuvus, naudoti organinių trąšų skleidimo ir įterpimo priemones, atitinkančias nustatytuosius reikalavimus. Įgyvendinant šį uždavinį KPP 2004-2006 m. įgyvendinta priemonė „Standartų laikymasis“ ir KPP 2007-2013 m. įgyvendinama priemonė „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ ir sudaryta galimybė gauti paramą mėšlidėms, srutų ir nuotekų kauptuvams įrengti bei kitiems įrenginiams įsigyti. Įgyvendinant uždavinį - rinkti informaciją apie trąšų naudojimą ūkiuose - 2007 m. vasario 1 d. priimtas LR žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-38 „Dėl duomenų apie žemės ūkio valdose naudojamas trąšas teikimo“. Įsakyme nurodyta, kad ūkininkai, turintys daugiau kaip 10 ha ŽŪN, privalo pateikti duomenis apie naudojamą trąšų kiekį. Nuo 2007 m. numatoma kaupti duomenis apie Lietuvos žemės ūkio valdose naudojamas trąšas.

Įgyvendinant Europos Tarybos ir Parlamento direktyvą 2000/60/EB, nustatančią Bendrijos vandens politikos veiksmų pagrindus, reikalaujančią iki 2015 metų pasiekti gerą vandens telkinių būklę, daugiausiai dėmesio skiriama biologiniams paviršinio vandens telkinių kokybės elementams. Vandens telkinių būklei įvertinti turi būti vykdomas telkinių priežiūros ir veiklos monitoringas, o pagal poreikius- tiriamasis monitoringas. 2005 m. vasario 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 130 „Dėl Valstybinės aplinkos monitoringo 2005-2010 m. programos patvirtinimo“ (toliau – Programa). Siekiant pritaikyti požeminio vandens monitoringo sistemą prie ES direktyvose keliamų reikalavimų, 2001 metais monitoringo tinklas buvo išplėstas iki 268 vietų. Šioje Programoje monitoringo tinklą numatoma papildyti 12 naujų vietų, joje patikslintas parametrų sąrašas ir stebėjimų dažnumas.

Lietuva įsipareigojo įgyvendinti Nitratų direktyvos reikalavimus dviem veiksmų programomis. Pirmoji 2004–2008 m. veiksmų programa bus įgyvendinama visoje Lietuvos teritorijoje, nes visa šalis apibūdinta kaip nitratų pažeidžiama zona. 2003 m. rugpjūčio mėn. šią veiksmų programą patvirtino Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Be taikomų privalomųjų priemonių, siejamų su tinkamu dirvožemio tręšimu organinėmis ir mineralinėmis trąšomis, žemės naudojimui ir sėjomainai, būtina esamuose gyvulininkystės ūkiuose, kuriuose laikoma daugiau kaip 300 SGV, ir visuose naujuose ūkiuose įrengti tinkamas mėšlides. Pagal antrąją veiksmų programą įsirengti tinkamas mėšlides privalės ir mažesni ūkiai, laikantys daugiau kaip 10 SGV.

Šiuo metu dauguma gyvulininkystės ūkių neturi aplinkosaugos reikalavimus atitinkančių mėšlidžių, todėl veiksmų programoje daug reikšmės teikiama šio reikalavimo įgyvendinimui. Daugiausia mėšlidžių ir srutų kaupyklų bus įrengta tose vietose, kuriose vyrauja gyvulininkystės ūkis.

2003 metais vidutinis galvijų tankis Lietuvoje buvo apie 0,26 SGV/ha. Nors galvijų tankis skirtingų kategorijų ūkiuose nevienodas, šis rodiklis yra daug mažesnis už leistiną tankį pagal Nitratų direktyvą (1,7 SGV/ha).

Kita su vandentvarka susijusi problema, taip pat glaudžiai susijusi su žemės ūkio infrastruktūra, turinčia įtakos ūkininkavimo sąlygoms, yra sausinimo sistemų (įrengtų drenažų) tvarkymas. Apie 80 proc. bendro žemės ūkio naudmenų ploto yra nusausta drenažu, tačiau beveik 10 proc. nusaustų plotų būklė yra bloga. Žemės savininkams priklauso 45 proc. sausinimo sistemų, 55 proc. yra valstybės nuosavybė. Įrengtos sausinimo sistemos nusidėvėjusios 54 proc., funkcionuoja nepakankamai ir jų techninė būklė prastėja, blogėja kaimo infrastruktūra. Šios sistemos buvo sukurtos sovietmečiu pagal didelio masto sausinimo sistemų modelį. Jos visai netinkamos privačiai ūkinei veiklai, nes yra didelės ir neatitinka aplinkosaugos reikalavimų. Todėl, siekiant sudaryti geresnes sąlygas žemės ūkio veiklai ir užtikrinti aplinkosaugos reikalavimų laikymąsi, būtina gerinti

sausinimo sistemas. Šiuo metu inventorizuojamos esamos sausinimo sistemos, vertinama jų būklė ir poveikis aplinkai, siekiant užtikrinti, kad renovacija atitiktų aplinkosaugos reikalavimus. Sausinimo sistemos bus tobulinamos atnaujinant esamas sausinimo sistemas; ši veikla neturės įtakos biologinei įvairovei.

Tvari miškininkystės plėtra, pirmiausia miškų veisimas, taip pat atlieka svarbų vaidmenį išsaugant ir gerinant vandens kokybę. Planuojant žemę apželdinti mišku, nustatomi tinkamiausi apželdinti plotai, be to, taikomi vandens kokybės kriterijai. Pavyzdžiui, vietovės, kuriose požeminio vandens ištekliai yra labiausiai jautrūs žemės ūkio veiklos keliamai taršai, yra priskiriamos prie tokių, kuriose turėtų būti skatinamas miško veisimas.

Oras ir klimatas

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, dėl ekonomikos nuosmukio labai sumažėjo teršalų išmetimas į atmosferą. Vienas iš svarbiausių įsipareigojimų yra susijęs su Kioto protokolo įgyvendinimu.

1997 m. Lietuva pasirašė Kioto protokolą ir įsipareigojo iki 2008–2012 m. 8 proc. visuotinai sumažinti išmetamų į atmosferą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį. Šiltnamio efektą sukeliančios dujos, atsirandančios dėl žemės ūkio veiklos Lietuvoje, yra metanas ir azoto oksidas. Žemės ūkis yra antras pagal dydį ŠESD emisijos šaltinis, išskiriantis 48 proc. viso metano ir 82 proc. azoto oksido.

Lietuvoje išmetamų į aplinką šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis (matuojamas CO₂ ekvivalentu) padidėjo nuo 19,2 mln. tonų 2000 m. iki 21,6 mln. tonų 2004 m. (o 2007 m. iki 24,7 mln. tonų). Daugiausia ŠESD susidaro energetikos, transporto ir pramonės sektoriuose. Nepaisant to, dabartinis ŠESD emisijos lygis Lietuvoje yra apie 7 tonos vienam šalies gyventojui, taigi gan sparčiai artėjama prie Europos Sąjungos vidurkio, kuris yra apie 11 tonų vienam šalies gyventojui. 2000 m. mūsų šalies vidurkis buvo tik 3,25 tonų vienam šalies gyventojui, o Europos Sąjungos - 10,58 tonų vienam šalies gyventojui.

Vadovaujantis aplinkos ministro 2008 m. patvirtinta Nacionaline į atmosferą išmetamo teršalų kiekio valdymo (ribojimo) iki 2010 metų programa, prognozuojama, kad iki 2010 metų nereikės imtis jokių papildomų priemonių siekiant, kad oro tarša neviršytų visiems minėtiems teršalams nustatytų nacionalinių ribų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. sausio 23 d. Nutarimu Nr. 94 patvirtino Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos įgyvendinimo iki 2012 metų nacionalinę strategiją ir patvirtino priemones jai įgyvendinti. Šioje strategijoje numatyta, kad iki 2020 metų turi būti įgyvendinti nacionaliniai strateginiai tikslai energetikos, transporto, žemės ūkio ir kituose sektoriuose ir pasiekta, kad išmetamų į atmosferą šiltnamio dujų kiekis būtų sumažintas bent 20 procentų, palyginti su 1990 metais.

Vienas iš pagrindinių tikslų, įgyvendinant Lietuvos veiksmų programą pagal ES Nitrato direktyvą, yra metano ir amoniako patekimo į orą dėl netinkamo trąšų ir skysto mėšlo laikymo bei naudojimo mažinimas. Kadangi daugumoje ūkių nėra tinkamų mėšlidžių, oro tarša metano dujomis ir amoniaku yra paplitęs reiškinys. Be to, išmetamo amoniako kiekio mažinimas padės išsaugoti biologinę įvairovę. Išmetamų teršalų kiekio mažinimas dideliuose ūkiuose, įsikūrusiuose netoli ypatingą ekologinę vertę turinčių objektų, pvz., „Natura 2000“ teritorijų, bus naudingas ir biologinei įvairovei.

Iš dirbamų dirvų išsiskiriantys diazoto monoksido kiekiai tiesiogiai priklauso nuo to, kiek naudojama dirbtinių trąšų ir mėšlo, ar auginami azotą kaupiantys augalai, ar į dirvą įterpiama augalų

likučių, ar vyksta dirvos organinių medžiagų mineralizacijos procesas dėl ekologinės žemdirbystės. Todėl žemės ūkio veikla yra labai svarbi siekiant mažinti klimato kaitą. Todėl reikia užtikrinti, kad būtų įgyvendinamos GŪPR nuostatos, ypač žemdirbystėje (dirbant žemę ir auginant žemės ūkio kultūras) ir gyvulininkystėje (skiriant žemės plotus pievoms ir ganykloms, tinkamai juos prižiūrint, ruošiant vasaros žaliuosius pašarus ir juos sandėliuojant, statant tvartus, subalansuotai šeriant gyvulius, įrengiant tinkamas mėšlides). Visa tai labai svarbu siekiant kiek įmanoma sumažinti amoniako išsiskyrimą.

Lietuvos miškai sugeria didelę dalį anglies dvideginio. Pagal Aplinkos ministerijos apskaičiavimus, miškai absorbuoja ketvirtadalį viso anglies dvideginio, išmetamo deginant kietąjį kurą. Miškai užima trečdalį šalies teritorijos, trys ketvirtadaliai šio miškingo ploto naudojami medienos gamybai. Taigi miškų plėtra ateityje bus labai svarbi, siekiant vykdyti tarptautinius įsipareigojimus dėl oro taršos mažinimo.

Miškai

Būdinga Lietuvos problema yra dideli žemės ūkio paskirties žemės plotai, kuriuose neužsiimama žemės ūkio veikla. Pastarąjį dešimtmetį daugėja apleistų ir kurį laiką nedarbų žemės ūkio naudmenų. Tokia tendencija išryškėjo daugiausia dėl žemės reformos ir žemės ūkio sektoriaus prisitaikymo prie laisvosios rinkos sąlygų. Šiuo metu yra apie 500 000–600 000 ha nedarbų žemės ūkio paskirties žemės plotų. Apželdinimas miškais ir miškingumo didinimas yra svarbūs daugeliu aspektų, pavyzdžiui, aplinkos apsaugai, ekologiškam kraštovaizdžiui, kultūros paveldo išsaugojimui, įvertinant tokius aspektus, kaip žemės ūkio naudmenų racionalus naudojimas ir kitos miško ekologinės, socialinės ir ekonominės funkcijos. Žemės ūkio naudmenų apželdinimas mišku teikia naudą visuomenei ir aplinkai, atitinkančią kaimo plėtros tikslus:

- sukuriami svarbi rekreacinė infrastruktūra;
- svarbus miškų vaidmuo sugeriant anglies dvideginį;
- veiksmingai saugomas požeminis ir paviršinis vanduo;
- mažinama vandens ir vėjo sukelta dirvožemio erozija.

Lietuvos miškų ūkio politikoje ir jos įgyvendinimo strategijoje šalies miškingumą per artimiausius 20 metų planuojama padidinti 3 proc. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, 2002 metais patvirtinta Lietuvos miškingumo didinimo programa 2004–2020 metams. Šios programos tikslas – nustatyti miškingumo didėjimo tendencijas ir prognozuojamą miškų užimamą plotą, atsižvelgiant į veiksnius, turinčius įtakos šiam procesui – miškų struktūrą ir jų teritorinį pasiskirstymą, taip pat atsižvelgiant į Lietuvos ir kitų šalių patirtį.

Iki 2005 metų didžiausius plotus miškais apželdindavo VĮ miškų urėdijos (daugiau nei 1 tūkst. ha kasmet). Parama apželdinimui mišku teikiama nuo 2005 metų, pradėjus įgyvendinti kaimo plėtros 2004–2006 m. planą, o šiuo metu parama teikiama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą tiek privačių žemių savininkams, tiek valstybinių žemių valdytojams. Nuo to laiko kasmet vis daugiau žemės apželdoma mišku (2007 m. įveista 3,3 tūkst. ha naujų miškų, 2008 m. – 3,9 tūkst. ha).

Valstybinis žemėtvarkos institutas atsakingas už žemėtvarkos schemų rengimą apželdinimui mišku. Šios schemos yra pagrindinis dokumentas, išduodant leidimus apželdinti žemę mišku. Siekiant užtikrinti, kad miškais būtų apsodinamos tos teritorijos, kuriose tai būtų naudingiausia ekonominiu, ekologiniu ir socialiniu požiūriais, peržiūrėti apželdintinų miškais teritorijų atrankos kriterijai. Be dirvožemio kokybės rodiklio, kuris laikomas pagrindiniu rodikliu išskiriant tokias teritorijas, atsižvelgiama ir į biologinės įvairovės, dirvožemio, požeminio ir paviršinio vandens, kultūros paveldo ir kraštovaizdžio vertybių apsaugos kriterijus. Šiuo metu jau parengtos visos žemėtvarkos schemos dėl apželdinimo mišku.

Bioenergija

Bioenergijos šaltinių naudojimas yra svarbus kovoje su klimato kaita. Vienas pagrindinių nacionalinės energetikos politikos tikslų, minimų Energetikos įstatyme ir Lietuvos nacionalinėje energetikos strategijoje, yra elektros energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos šaltinių (AEŠ), kurie iki 2010 metų turėtų sudaryti 12 proc. visų energijos šaltinių. Elektros energijos gamyba iš AEŠ reglamentuojama atitinkamais įstatymais ir numatyta ekonominėje struktūroje. Elektros energetikos įstatyme numatoma skatinti elektros energijos gamybą iš AEŠ, vietinių energijos šaltinių ir atliekų energijos šaltinių bei teikti pirmenybę taip pagamintai elektros energijai. 2003 metais nustatyta, kad iki 2010 metų 7 proc. bendro suvartojamo elektros energijos kiekio turėtų sudaryti iš AEŠ pagaminta elektros energija. 2004 metų vasario 5 dieną priimtu Biokuro įstatymu skatinama biokuro gamyba ir naudojimas. Nacionalinė energijos vartojimo efektyvumo didinimo programa (įgyvendinama nuo 1992 metų) ir pagrindinės jos įgyvendinimo kryptys, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės, be kitų tikslų, nustato energijos išteklių ir pačios energijos efektyvumo didinimo, poveikio aplinkai mažinimo, energijos efektyvumo didinimo priemonių suderinimo su ES direktyvomis ir kitais tarptautiniais dokumentais tikslus. Biokuro gamybos ir naudojimo skatinimo 2004–2010 metais programa patvirtinta 2004 metų rugpjūčio 26 dienos LR Vyriausybės nutarimu Nr. 1056. Programos tikslas – užtikrinti biokuro gamybos iš vietinių žaliavų ir naudojimo plėtrą. Programa įgyvendinama 2004–2010 metais. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008-2012 m. programos energetikos srityje atsinaujinančių energijos išteklių plėtra įvardinta antruoju prioritetu.

Bioenergijos gamybos plėtra teigiamai veikia aplinkos kokybę ir padeda siekti bendrųjų agrarinės aplinkosaugos tikslų. Grūdų paklausa bioetanolio gamybai bus patenkinta nedidinant javų auginimo plotų, tačiau didinant našumą ir naudojant eksportui tinkamus grūdus. Rapsų sėklų paklausa biodyzelino gamybai bus patenkinta didinant žemės naudojimo našumą ir iš dalies didinant rapsų auginimo plotus, šiuo tikslu panaudojant apleistas žemes ir nedarant žalos aplinkai.

Bioenergijos ir atsinaujinančios energijos potencialas ir gamyba

2003 metais vietiniai ir atsinaujinantys energijos gamybos ištekliai sudarė 8 proc., o 2008 metais – 11,4 proc. visų energijos gamybos išteklių.

Medienos kuras. 2003 metais iš medienos kuro buvo pagaminta 7,82, o 2008 metais – 8,4 TWh energijos. Bendras medienos kuro naudojimo energijos gamybai potencialas yra 9,8 TWh. Numatoma, kad iki 2010 metų medienos kuro naudojimas energijos gamybai padidės iki 9,5 TWh, o iki 2020 metų – iki 9,8 TWh.

Trumpos rotacijos energetinės plantacijos. 2008 m. Lietuvoje iš viso įveista apie 500 ha trumpos rotacijos želdinių plantacijų. Nacionalinėje energetikos strategijoje numatyta iki 2013 m. įveisti 11500 ha trumpos rotacijos želdinių, o iki 2025 m. – 50000 ha. Siekiant šiuos tikslus įgyvendinti būtina intensyvesnė parama gluosnių augintojams. Pagrindinė trumpos rotacijos energetinių plantacijų funkcija – gauti energetinę žaliavą – biomasę, vadinamąją „žaliąją biokurą“, tačiau taip pat yra ir keletas svarbių pagalbinių funkcijų. Tai – gamtosauginė (pvz. vandens apsauginių juostų sukūrimas, anglies dvideginio, įvairių teršalų ore ir vandenyje mažinimas) ir ekonominė (alternatyvi žemės ūkio gamyba).

Šiaudai. Per metus laukuose nuimama apie 2,5 mln. Tonų šiaudų. 2003 metais iš šiaudų pagaminta energija sudarė 0,04 TWh, 2008 metais – 0,16 TWh. Bendras energijos gamybos iš šiaudų potencialas yra 3,59 TWh. Numatoma, kad iki 2010 metų energijos gamyba iš šiaudų padidės iki 0,5 TWh, o iki 2020 metų – iki 1,5 TWh.

Komunalinės atliekos. Per metus susidaro apie 1 mln. Tonų komunalinių atliekų, tačiau 2003 metais komunalinės atliekos nebuvo naudojamos energijos gamybai. 2008 metais iš komunalinių atliekų buvo pagaminta 0,02 TWh energijos. Bendras energijos gamybos iš komunalinių atliekų potencialas yra 0,8 TWh. Numatoma, kad 2020 metais energijos gamyba iš komunalinių atliekų sudarys 0,46 TWh. Biodujų gamyba svarbi ir aplinkosaugos požiūriu, utilizuojant mėšlą, ypač srutas. Todėl labai svarbu biodujų gamybą visų pirma plėsti stambiose kiaulių ir paukščių auginimo įmonėse.

Biodegalai. Svarbiausios biodegalų gamybos žaliavos Lietuvoje yra javai ir rapsai. 2003 metais energijos gamyba iš biodegalų sudarė 0,02 TWh, 2008 metais – 0,058 TWh.. 2008 m. Lietuvoje pagaminta apie 81 tūkst. tonų biodegalų, ir jų sunaudojimas nuo visų transporte sunaudotų mineralinių degalų sudarė 4,3 proc. Planuojama, kad 2010 m. šis rodiklis sudarys apie 8 proc., o 2020 m. – apie 15 proc.

Vėjo energija. Atlikus tyrimus nustatyta, kad vėjo energetikos potencialas Baltijos šalių pajūrio zonose yra toks pat, kaip geriausiose Vokietijos bei Danijos zonose, tačiau jis nėra panaudojamas.

Pastaruoju metu vis daugiau elektros energijos gaminama pasitelkus vėjo energiją. Pirmosios vėjo elektrinės (VE) Lietuvoje pastatytos 2004 m., tais metais veikiančių vėjo elektrinių instaliuota elektrinė galia siekė 0,9 MW, o vėjo elektrinėse pagaminta 1,2 GWh elektros energijos. 2008 m. suminė galia buvo 54,5 MW, o VE pagamino 129,2 GWh elektros energijos. Iki 2010 m. numatoma pastatyti ne mažiau kaip 200 MW suminės galios vėjo elektrinių, o elektros energijos gamyba sudarytų 277,91 GWh. Iki 2025 m. numatoma įrengti 500 MW galios VE, kurios gamintų apie 850 GWh elektros energijos per metus.

Saulės energija. Vidutinis metinis suminės saulės radiacijos kiekis, krintantis į horizontalų paviršių [Lietuvoje](#), yra apie 1000 kWh/m². Saulės švietimo laikas ilgiausias pajūryje ir trumpėja rytinės sienos link. Lietuvą pasiekiantis saulės energijos kiekis yra pakankamas, kad būtų galima gaminti šiluminę energiją bei taikyti saulės architektūros principus naujiems ir renovuojamiems statiniams. Elektros energija iš saulės yra labai perspektyvi sritis, nes sparčiai vystosi technologijos, o auganti paklausa pasaulio mastu sparčiai pigina fotoelementus.

Vandens energija. Lietuvoje kol kas panaudojama 14 proc. Turimų techninių hidroenergijos išteklių ir jų dalis bendrame energijos balanse yra apie 1 proc. Bei elektros energijos balanse apie 3 proc. Techniniai arba realūs hidroenergijos ištekliai šalyje įvertinti 2,7 mlrd. kWh/metus. Apie 2,2 mlrd. kWh/metus arba 80 proc. Visų išteklių tenka didžiosioms Lietuvos upėms: Nemunui ir Neriai, o visoms kitoms upėms (470) – apie 0,5 mlrd. kWh/metus arba 20 proc. Nors ekonomiškai efektyvesnės ir energetiškai reikšmingesnės yra didelės HE, tačiau siekiant subalansuotos plėtros reikšmę įgauna ir mažesnio galingumo HE. Nors visumoje MHE santykinai yra brangios, ypač pačios mažosios, tačiau atsiperka maža elektros gamybos savikaina ir praktiškai nėra jokios verslo rizikos.

Veikla ateityje

Lietuvoje labai svarbu įgyvendinti atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimo projektus, naudojami AEŠ sumažins kuro importą ir CO₂ bei kitų dujų išmetimą į atmosferą ir sukurs daugiau darbo vietų energetikos srityje. Siekiant paspartinti vietinių ir atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą energijos gamybai, būtina daugiau investuoti į energijos gamybos įrangą ir skatinti diegti naujas technologijas, užtikrinančias efektyvų išteklių naudojimą, bei pritaikyti turimą įrangą, kad ja būtų galima gaminti elektros energiją iš vietinių ir atnaujinančių energijos šaltinių.

Diegiant naujas technologijas, siekiant naudoti vietinius ir atsinaujinančius energijos šaltinius bendradarbiaujama su Vokietijos, Lenkijos, Švedijos, Latvijos, Estijos ir kitų šalių mokslininkais bei gamybininkais.

1.4 Bendra ekonominė ir socialinė padėtis kaimo vietovėse

Kaimo gyventojai, užimtumas ir pajamos kaimo vietovėse

Kaimo vietovėse gyvena trečdalis Lietuvos gyventojų. Pastaraisiais metais miesto gyventojai papildė kaimo senbuvų skaičių ir gryniosios migracijos rodiklis kaimo vietovėse yra teigiamas. Dažniausiai į kaimą persikelia gyventi vyresnio amžiaus žmonės, o jaunesni, 25–29 metų amžiaus žmonės, ypač moterys, išsikelia iš kaimo. Todėl kaimo gyventojai senėja, kas ketvirtas kaimo gyventojas yra vyresnis nei 60 metų.

Kaimo gyventojų išsilavinimo lygis žemesnis negu miesto gyventojų. Tai reiškia, kad kaimo gyventojai yra mažiau pasirengę užsiimti įvairia verslo veikla, plėtoti konkurencingą žemės ūkį ar pereiti dirbti į kitas ūkio šakas. Mokymosi visą gyvenimą koncepcija taikoma 25–64 metų amžiaus asmenims, tačiau ši iniciatyva, nors ir stiprėjanti, kaime vis dar yra silpnesnė nei mieste.

2001–2005 metais maždaug pusė visos kaimo vietovių darbo jėgos dirbo žemės ir miškų ūkio, medžioklės ir žuvininkystės sektoriuose; užimtumas šiose srityse sumažėjo nuo 51,4 proc. iki 42,6 proc. Daugeliui dirbančiųjų žemės ūkyje būdingas mažas darbo našumas, dalinis užimtumas ir darbas smulkiuose ūkiuose. Todėl Lietuvos žemės ūkis turi didelių perspektyvų didinti darbo našumą konsoliduojant ūkius ir siaurinant jų veiklos specializaciją. Prognozuojama, kad taip sumažės tiesiogiai įsidarbinusiųjų žemės ūkyje skaičius ir veikiausiai pakils nedarbo lygis, ypač kaimo vietovėse. Netekusiems darbo žmonėms turi būti suteikta galimybių ir sudarytos palankios sąlygos kurti naujas žemės ūkio produktų gamybos tradicijas ir užsiimti nauja verslo veikla.

Didelė kaimo vietovių priklausomybė nuo pajamų iš žemės ūkio veiklos vertinama kaip viena iš kaimo sektoriaus silpnybių, kliudančių įgyvendinti kaimo plėtros strategiją. Tačiau darbo rinkoje pastebėta ir teigiamų tendencijų: vis daugiau kaimo gyventojų pereina į paslaugų sektorių ir imasi kitos alternatyvios veiklos, o tai labai svarbu mažinant kaimo gyventojų priklausomybę nuo žemės ūkio.

Paslaugų sektorius yra antrasis pagal užimtumą sektorius; jame 2005 m. dirbo 35,9 proc. dirbančiųjų. Po jo seka pramonės ir statybos sektoriai (21,5 proc.). 2005 metais kaimo gyventojų nedarbas siekė 9,7 proc. (šalies vidurkis apie 11,4 proc.). Užimtumas ir darbo jėgos aktyvumas kaimo vietovėse yra žemesni negu miestuose.

Miškų ūkyje dirba 5,2 proc. visų dirbančiųjų kaimo gyventojų, tačiau šis rodiklis ne visai tiksliai atspindi užimtumą miškininkystės sektoriuje, nes dauguma dirbančiųjų, ypač privačiame miško sektoriuje, yra laikinieji darbuotojai. Be to, daugelis kitų ūkio sektorių (statybos, žemės ūkio ir kt.) įmonių taip pat užsiima medienos apdirbimu (lentpjūvės, dailidžių cechai ir pan.), nors tai nėra pagrindinė jų veikla, ir tokių bendrovių darbuotojai neįtraukti į šiuos statistikos duomenis.

Dauguma pirminės miško produkcijos gamybos įmonių įsikūrusios kaimo vietovėse, todėl ši ūkinė veikla suvokiama kaip viena iš galimybių didinti darbo vietų skaičių ir kaimo vietovių pajamas. Todėl veiklos miškų ūkio sektoriuje skatinimas, siekiant gauti socialinės, ekonominės ir ekologinės naudos, yra vienas iš kaimo plėtros prioritetų.

Mažesnis kaimo gyventojų aktyvumas ir užimtumas, palyginti su miesto gyventojais, lemia žemesnį vidutinį namų ūkio disponuojamų pajamų lygį. Disponuojamos pajamos kaimo vietovėse yra 24,7 proc. mažesnės nei miestuose, tačiau pastaraisiais metais dėl tiesioginių išmokų pajamos padidėjo.

Mažos kaimo gyventojų pajamos lemia jų išlaidų struktūrą. Didžioji dalis kaimo gyventojų uždirbtų pajamų (54 proc.) skiriama maistui, o miestuose šiam tikslui žmonės išleidžia 34 proc. pajamų.

Miesto gyventojai du trečdalius pajamų gauna kaip samdomi darbuotojai – tai du kartus daugiau nei kaimo gyventojų tokiu būdu gaunamų pajamų. Be to, didesnę kaimo gyventojų pajamų dalį sudaro socialinės pašalpos. Tačiau jau pastebimas nežymus padėties gerėjimas: iš samdomo darbo užmokesčių gaunamos kaimo gyventojų pajamos didėja. Tai rodo, kad žmonės, kurių netenkina pajamos iš pirminės žemės ūkio gamybos, pradeda ieškoti alternatyvių užsiėmimų.

Kaimo gyventojų užimtumo ir namų ūkių pajamų duomenys atskleidžia pagrindines Lietuvos kaimo vietovių silpnybes: pirma, didelę priklausomybę nuo vienintelio pajamų šaltinio – žemės ūkio; antra, didelį kaimo jaunimo nedarbą; ir, trečia, vis didėjantį atotrūkį tarp kaimo ir miesto namų ūkių pajamų.

Mažiau palankios ūkininkauti vietovės

Lietuvos regionų skirtumai gana ryškūs, juos lemia gamtinių, socialinių ir ekonominių veiksnių, tradicijų ir kt. įvairovė. Šie veiksniai turi tiesioginės arba netiesioginės įtakos derlingumui, darbo našumui, pajamoms ir, galiausiai, gyvenimo kokybei konkrečiame regione. Regionuose, kuriuose mažėja pajamos iš žemės ūkio veiklos, būtina remti žemės ūkio veiklą, kartu siekiant apsaugoti aplinką ir išsaugoti pačias kaimo vietoves. Siekiant nustatyti tokias vietoves, žemės ūkio ministro įsakymu patvirtinta mažiau palankių ūkininkauti vietovių atrankos tvarka.

Prie mažiau palankių ūkininkauti vietovių priskiriamos vietovės, kuriose dėl mažo žemės derlingumo žemės ūkio veikla yra nuostolinga ir kuriose kaimo gyventojų tankumas mažesnis už šalies vidurkį arba mažėja kaimo bendruomenių gyvybingumas. Mažiau palankios ūkininkauti vietovės užima 1 214 537 ha, t. y. 43,5 proc. viso Lietuvos žemės ūkio naudmenų ploto.

Alternatyvi ūkinė veikla kaimo vietovėse

Kaimo vietovėse daugėja mažųjų ir vidutinių įmonių – MVĮ (2005 m. buvo 7547 MVĮ), tačiau šis procesas daugiausia vyksta labiau urbanizuotose kaimo vietose, kurios patrauklesnės verslui. Didžiausią dalį (73 proc.) MVĮ sudaro mikroįmonės, 22 proc. – mažos ir 5 proc. – vidutinės įmonės. Tokios įmonės atokiaose kaimo vietovėse kuriasi labai lėtai. 2005 metais 1000 kaimo gyventojų teko 7 MVĮ (ES 25 vidurkis – 24, ES 15 – 49). 39 proc. kaimo vietovių MVĮ užsiima prekyba, 21 proc. veikia pramonės sektoriuje ir 21 proc. – paslaugų sektoriuje. Apie 15 proc. kaimo MVĮ dirba su žemės ūkiu, medžiokle ir miškų ūkiu susijusiose srityse. Lėta mažųjų ir vidutinių įmonių plėtra kaimo vietovėse yra glaudžiai susijusi su kaimo gyventojų maža perkamąja galia. Todėl, kad toks verslas galėtų plėstis, labai svarbu didinti kaimo gyventojų pajamas. Didėjanti rekreacinių paslaugų paklausa ir turizmo plėtra taip pat skatina plėtoti kitas paslaugas kaimo vietovėse.

Kaimo vietovėse plėtojant ir skatinant MVĮ veiklą, didelį vaidmenį atlieka bendrasis ir profesinis mokymas, nes mažiau išsilavinusiems žmonėms trūksta gebėjimų, žinių ir kompetencijos, kad galėtų pradėti verslą ir jam vadovauti. Be švietimo, kitas svarbus MVĮ plėtros klausimas yra galimybė gauti lėšų: susiduriama su pradinio kapitalo ir finansinių išteklių, reikalingų veiklos išlaidoms padengti, trūkumu, gebėjimų taikyti siūlomas paramos programas neturėjimu, o neretai – ir baime kreiptis, pasitikėjimo savo gebėjimais stoka ir galimybių plėtoti verslą nebuvimu. Akivaizdu, kad MVĮ susiduria su plėtros kliūtimis ne tik dėl mokymo ar finansinių išteklių trūkumo. Be to, lėtą MVĮ plėtrą lemia kaimo infrastruktūros, kaimo verslo aplinkos skatinimo, komunikacijų ir rinkos infrastruktūros stoka.

Mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse plečiasi kaimo turizmas, laikomas viena perspektyviausių alternatyvių veiklos sričių kaimo vietovėse. Iki šiol kaimo turizmo paslaugų paklausa yra didesnė už pasiūlą. Pastaraisiais metais kaimo turizmo sodybų skaičius išaugo nuo 203 (2001 m.) iki 493 (2005 m.). Turizmo plėtrą stabdo šio verslo dalyvių vadybos gebėjimų stoka, užsienio kalbų nemokėjimas, nepakankamai išvystyta kaimo infrastruktūra (keliai, vandentiekis ir kanalizacija, interneto prieiga). Taip pat reikėtų labai sustiprinti kaimo turizmo rinkodarą. Užsienio turistų domėjimasis Lietuvos kaimo turizmu pastebimai auga: 2003 metais jie sudarė apie 3 proc. visų kaimo turizmo sodybų svečių, o 2004 metais jų padaugėjo beveik iki 10 proc.

Lietuvos kaimo vietovėms būdinga menkai išvystyta verslo infrastruktūra ir ribotos galimybės. Būtina kiek įmanoma mažinti šią problemą, siekiant sukurti geresnes sąlygas kaimo vietovėse plėtoti alternatyvias ūkinės veiklos rūšis.

Palyginti su miesto verslininkais, kaimo verslininkai ne taip aktyviai imasi naujo verslo, nes verslo aplinka kaimo vietovėse ne tokia patraukli, ypač investicijoms. Kita kliūtis alternatyviai veiklai yra vadybos ir rinkodaros žinių bei patirties stoka.

Tradiciniai amatai vertinami ne tik kaip viena iš alternatyvios ūkinės veiklos rūšių kaimo vietovėse, bet ir kaip Lietuvos tautinės kultūros dalis. Lietuvoje gilios kaimo amatų tradicijos, kurios apima tautinio paveldo produktų gamybą. Tačiau daugumai amatais užsiimančių kaimo gyventojų trūksta verslumo, dauguma jų gamina dirbinius siauram vartotojų ratui ir neteikia jų rinkai. Plėtojant kaimo turizmą, amatininkų dirbinių paklausa didėja, todėl reikia stiprinti šią alternatyvą žemės ūkio veiklai. Taip būtų ne tik pajvairinta ūkinė veikla kaimo vietovėse, bet ir propaguojamos Lietuvos tautinės kultūros vertybės.

Fizinė ir socialinė kaimo vietovių infrastruktūra

Kaimo vietovių infrastruktūra kur kas silpniau išvystyta už miesto vietovių infrastruktūrą. Dabartinė kaimo vietovių infrastruktūra, sovietmečio palikimas, yra pritaikyta dideliems kolektyviniams ūkiams, socialiniai poreikiai tuo metu taip pat buvo tenkinami visiškai kitaip. Todėl dabar ši infrastruktūra nebetenkina kaimo gyventojų poreikių ir vertinama kaip didelė kliūtis Lietuvos kaimo bendruomenių plėtrai. Nors nėra kaimų, kuriems nebūtų tiekama elektros energija, tačiau kaimo vietovėse kur kas mažiau galimybių nei miesto vietovėms naudotis vandentiekio ir kanalizacija, centrinio šildymo sistema ir telekomunikacijų tinklais.

Didelei kaimo gyventojų daliai tiekiamas prastos kokybės geriamasis vanduo. Lietuvoje vanduo centralizuotai tiekiamas 66 proc. visų gyventojų (90–95 proc. miesto ir 20–30 proc. kaimo gyventojų). Tik trečdalyje kaimo gyvenviečių įvesta centrinė vandens tiekimo vamzdžiais sistema. Daugiau kaip 950 tūkst. kaimo gyventojų naudoja šachtinių šulinių vandenį. Apie 40–50 proc. šulinių vanduo užterštas nitratais, kurių koncentracija viršija didžiausią leidžiamą normą, kartais viršija net 100 mg/l. Vidutinė nitratų koncentracija 2008 m. urbanizuotoje aplinkoje buvo 33 mg/l. Arteziniai gręžiniai ir centralizuoto vandentiekio sistemos daugumoje kaimo gyvenviečių yra pasenusios ir neatitinka higienos bei aplinkosaugos normų.

Kanalizacijos sistemomis naudojasi tik 58 proc. Lietuvos gyventojų. Kaimo vietovėse iš viso įrengtos 733 kanalizacijos sistemos, kuriomis naudojasi tik trečdalis šalies kaimo gyventojų. Prasta vandentiekio ir kanalizacijos sistemų būklė kelia didelių ekologinių problemų. Mažuose miesteliuose ir kaimuose apie 600 kanalizacijos sistemų yra pasenusios, todėl būtina jas renovuoti arba statyti naujas.

Lietuvoje gerai išplėtotas valstybinės reikšmės kelių tinklas, tačiau vietinės reikšmės kelių būklė labai bloga, apie 60 proc. vietinių kelių yra be dangos.

Elektros energijos tiekimas gerai išvystytas, tačiau naujai besikuriantys arba ūkį pertvarkantys ūkininkai patiria problemų, kai reikia nutiesti naują kelią arba atvesti elektros liniją iki naujo namo ir ūkinių pastatų.

Kaimo vietovėse daug apleistų fermų pastatų. Šis sovietmečio palikimas daugeliu atvejų blogina greta gyvenančiųjų gyvenimo kokybę ir gadina kraštovaizdį. Šiuos pastatus būtina arba renovuoti, arba nugriauti.

Pagal statistiką Lietuvoje yra apie 19 400 vienkiamų ir nutolusių gyvenamųjų vietovių, juose gyvena daugiau kaip 22 200 gyventojų. Daugiausiai tai senyvo amžiaus ir labiausiai pažeidžiami asmenys, kurių nemaža dalis yra ligoti ar neįgalūs asmenys. Todėl kaimo (ypač vienkiamų ir nutolusių gyvenamųjų vietovių) gyventojų gyvybės bei turto saugumas nėra užtikrintas.

Lietuvoje, kaip ir kitose naujosiose ES šalyse, naudojimosi internetu rodiklis yra žemas. 2005 metais tik 24 proc. kaimo gyventojų namuose turėjo kompiuterius (2008 metais šis rodiklis išaugo iki 34 proc.), 18 proc. kaimo gyventojų naudojo internetą (2008 metais – 33 proc.). 2005 metais daugelyje kaimo vietovių nebuvo techninių galimybių naudotis plačiajuosčio ryšio tinklu, 2008 metais didžiojoje dalyje šalies teritorijos įvairūs ryšio operatoriai išvystė pakankamą ryšio

infrastruktūrą. Pagrindinė priežastis, trukdanti ryšio operatoriams šiais infrastruktūros segmentais teikti kokybiškas plačiajuosčio ryšio paslaugas visiems kaimiškųjų vietovių gyventojams ir organizacijoms – trūkstantis tinklo infrastruktūros dalis, pakankamu pralaidumu apjungianti operatorių infrastruktūros segmentus. Trūkstanti infrastruktūros dalių įrengimas reikalauja milžiniškų investicijų, be to, skirtingiems operatoriams įrengiant atskiras infrastruktūras, jos būtų nuostolingos ir neefektyviai panaudotos. Be to, naudojimosi internetiniu ryšiu galimybės kaimo vietovėse riboja didelės tokių paslaugų kainos.

Plačiajuosčio interneto skvarba Lietuvoje 2009 m. sausio mėn. siekė 17,5 proc. (ES vidurkis – 22,9 proc.), o augimo tempai 2008 metais taip pat buvo mažesni nei ES vidurkis. Be to, nuo kitų ES šalių atsilieka ir konkurencija paslaugų srityje – iš dalies dėl to, kad 2008 m. prisijungimo per visiškai atsietą prieigą mokėstis buvo didžiausias ES.

Europos regioninės plėtros fondas (ERPF) finansuoja projektą „Kaimiškųjų vietovių informacinių technologijų plačiajuosčio tinklo plėtra (RAIN)“. Šio projekto tikslas – sukurti trūkstantį tinklo infrastruktūrą kaimiškose vietovėse. Projektas buvo pradėtas įgyvendinti 2006 metais. Šiuo metu planuojamas antrasis RAIN etapas, kurio dėka tikimasi plačiajuosčio ryšio tinklo aprėptį padidinti iki 98 proc. Siekiant užsibrėžto tikslo – 100 proc. plačiajuosčio ryšio aprėptis kaimo vietovėse 2013 metais – būtina skirti papildomų lėšų iš EŽŪFKP, nustatant aiškią takoskyrą su RAIN projektu (detalių žemėlapių pagrindu).

Pažymėtina, kad darant reikiamas investicijas bus užtikrintas technologinis priemonių neutralumas: naujasis tinklas kaip magistralinė linija bus tinkama keletui skirtingų platformų, kurių operatoriai galės teikti savo paslaugas galutiniams vartotojams. Galutiniai vartotojai turės galimybę pasirinkti mažmeninių paslaugų operatorių, paslaugas ir „paskutinės mylios“ technologiją.

Vienas pagrindinių dokumentų, nustatančių plačiajuosčio tinklo infrastruktūros Lietuvoje tikslus, yra Lietuvos plačiajuosčio ryšio infrastruktūros 2005–2010 metų plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 16 d. nutarimu Nr. 1231. Jos tikslai: sudaryti prielaidas plačiajuosčio tinklo infrastruktūros plėtros projektų parengimui ir įgyvendinimui; įtakoti plačiajuosčio tinklo infrastruktūrą, užtikrinant naudojamąsi elektroninėmis paslaugomis; skatinti partnerystę su verslo atstovais plačiajuosčio tinklo infrastruktūros plėtros srityje ir t.t.

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje, patvirtintoje LRV 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 853, numatyti tokie tikslai: sukurti informacinę visuomenę vystant valdymo institucijų ir savarankiškų organizacijų infrastruktūrą, reorganizuoti viešųjų paslaugų pasiūlą taip, kad informacija, reikalinga verslo ir piliečių ekonominei veiklai, būtų pasiekama kompiuterių tinklais. Informacinė visuomenė yra strateginis Lietuvos tikslas. Siekiant sumažinti socialinę atskirtį, būtina eliminuoti telekomunikacijų ir informacinių technologijų infrastruktūros skirtumus tarp miesto ir kaimo (teikiamų paslaugų kokybė kaimo vietovėse neturi nusileisti analogiškų paslaugų kokybei mieste).

Beveik visuose didesniuose kaimuose veikia bent viena parduotuvė, prekiaujanti būtiniausiais maisto produktais ir kitomis prekėmis, taip pat kavinė ar baras. Atokesnėse vietovėse gyvenančius žmones aptarnauja mobiliosios parduotuvės. Kitos paslaugos – bankų, pašto, medicinos – paprastai teikiamos didesnėse kaimo gyvenvietėse ir tai kelia nepatogumų kaimo gyventojams.

Kaimo kultūra

Dabartinį Lietuvos kultūros paveldą sudaro apie 10 tūkst. objektų, turinčių kultūros paminklų arba kultūros vertybių statusą. Turizmui patrauklūs apie 350 tokių objektų, tačiau ne visi jie naudojami šiam tikslui.

Lietuvoje yra 46 kaimai, paskelbti kultūros paveldo objektais dėl jų istorijos ar kultūros paveldo vertybių. Be to, kaimo vietovėse yra daugiau kaip 75 saugomi dvaro rūmai, kiti dvarų pastatai, parkai ir sodai. Šioms kultūrinę vertę turinčioms vietoms (kaimams, dvarams ir t. t.) tenka esminis vaidmuo plėtojant kaimo turizmą, teikiant rekreacines paslaugas ir apsaugant kaimo paveldą.

Dauguma kaimo dvarų rūmų yra supami gražios gamtos, tačiau netinka turizmui ar rekreacinei veiklai, nes dėl blogų kelių prie jų sunku privažiuoti, be to, apie juos trūksta informacijos. Norint neprarasti sąlyginio šių vietų pranašumo, būtina išsaugoti šių objektų unikalumą bei identitetą ir apsaugoti pačias vietas. Todėl svarbu užtikrinti pakankamas investicijas ir propaguoti turimas vertybes. Šiems dvarams tenka svarbus vaidmuo puoselėjant kultūros paveldą ir plėtojant pažintinį kaimo turizmą.

Svarbi kaimo gyvenimo, tradicijų ir kultūros dalis yra kaimo bibliotekos ir kultūros centrai. Remiantis 2003–2004 metais atliktu sociologiniu tyrimu, kultūros centrai yra vienos svarbiausių kultūros sklaidos įstaigų. Beveik 70 proc. respondentų neigiamai vertino galimybę uždaryti kultūros centrus. Veikiantys kultūros centrai organizuoja vaikų bei jaunimo laisvalaikį ir kultūrinę veiklą kaimo vietovėse. Kaimo gyventojai pabrėžia kultūros centrų būtinumą ypač dėl to, kad kaimuose labai trūksta kultūros įstaigų.

Nuo 1990 metų kaimo bibliotekų ir kultūros centrų labai sumažėjo. 2000–2003 metais bibliotekų kaimo vietovėse sumažėjo 3,7 proc. Kaimų kultūros centrų taip pat sumažėjo nuo 835 (2000 metais) iki 706 2003 metais. 2000 metais kaimuose veikė 46 kino teatrai, tačiau 2003 metais jų teliko 14. Kultūros centrų ir bibliotekų techninės sąlygos nuolat blogėja dėl lėšų stokos, o kai kuriais atvejais ir dėl vietos gyventojų iniciatyvos trūkumo. Todėl reikia imtis veiksmų juos išsaugoti, remontuoti, atnaujinti – tai svarbu, siekiant, kad kaimo vietovės taptų patrauklesnės.

Be to, kaimo vietovėse nėra tinkamų sąlygų kitokio pobūdžio poilsiui ir laisvalaikiui, trūksta žaidimų aikštelių ir kitokios infrastruktūros kaimo gyventojų patogumui.

1.5 LEADER

Lietuvos suinteresuotosios šalys vis aktyviau dalyvauja veikloje vietos lygmeniu. 2000 m. buvo 10 oficialiai užregistruotų kaimo bendruomenių, o 2006 m. šis skaičius išaugo iki maždaug 1300. Kai kurios kaimo bendruomenės kartu su partneriais aktyviai dalyvauja įgyvendinant LEADER+ pobūdžio priemonės projektus. Iki 2007 m. liepos mėn. įkurtos 42 vietos veiklos grupės (VVG). Visa oficialių vietos veiklos grupių teritorija apima daugiau nei 97 proc. visos Lietuvos kaimo teritorijos. Siekiant užtikrinti, kad vietos gyventojų iniciatyvos pasitarnautų vietos kaimo bendruomenei, taigi ir visiems kaimų gyventojams, ypač svarbu remti ir stiprinti jų iniciatyvumą.

Kaimo bendruomenių iniciatyva padeda įgyvendinti vadinamąjį savivaldos principą. Vis daugiau savivaldybių pastaruoju metu pripažįsta tokios veiklos svarbą, taigi daugėja bendrai įgyvendinamų projektų. Tačiau kai kada vietos valdžia vis dar nepasitiki kaimo bendruomenėmis, kartais nesutampa bendruomenių ir vietos valdžios nuomonės, bet tokie atvejai nėra dažni. Suprantama, kadangi tai naujas vietinių problemų sprendimo būdas, reikia daugiau laiko, kad svarbiausi dalyviai įprastų bendradarbiauti ir pasitikėti vieni kitais.

Atviros Lietuvos fondo ir Vilniaus universiteto Socialinių studijų centro 2004 metais atlikta apklausa parodė, kad dauguma kaimo bendruomenių, siekiančių įgyvendinti savo tikslus ir veiksmus, susiduria su žmogiškųjų išteklių trūkumu. Apie 80 proc. apklaustųjų tvirtino, kad trūksta žmonių, galinčių dalyvauti visuomeninėje veikloje ir vadovauti nevyriausybiniams organizacijoms kaimo vietovėse. Taip pat apie 70 proc. tokių organizacijų teigė, kad žmonės per mažai domisi tokia veikla. Kita vertus, trūksta lėšų vietos organizacijų veiklai remti, nepakanka patirties tinkamos paraiškoms rengti ir projektams įgyvendinti taip, kad būtų galima tikėtis finansinės paramos iš

įvairių šaltinių, taip pat trūksta gebėjimų naudotis pažangiomis informacinėmis technologijomis. Tai svarbiausios kaimo bendruomenių plėtrą stabdančios kliūtys.

Kaimo bendruomenės ateityje ketina plėsti savo veiklos sritį. Šiuos ketinimus galima sieti su padidėjusiomis finansinėmis galimybėmis Lietuvai tapus ES nare. Kad vietos iniciatyva pasitarnautų tiek kaimo bendruomenių, tiek visų kaimo gyventojų gerovei, ypač svarbu remti ir skatinti tokį judėjimą.

Iš 42 Lietuvoje šiuo metu veikiančių vietos veiklos grupių (VVG) suteikta parama 29 grupių bandomosioms integruotoms strategijoms rengti. 2006 m. sausio mėn. 27 VVG pateikė įvertinti savo bandomąsias integruotas strategijas, iš kurių 2006 m. gegužės mėn. išrinktos 10 geriausių strategijų. Atsižvelgiant į dabartinių VVG padėtį, būtina remti jų veiklą, vietos plėtros strategijų rengimą ir įgyvendinimą, stiprinti bendradarbiavimą ir partnerystę tiek pačioje VVG, tiek tarp VVG. Tai laikoma būtinomis sąlygomis siekiant gerinti gyvenimo sąlygas ir kelti gyvenimo lygį kaimo vietovėse bei remti įgūdžių įgijimą.

1.6 Santrauka

Toliau pateiktoje lentelėje apibendrinami pagrindinės kaimo plėtros problemos ir poreikiai, nustatyti analizuojant dabartinę padėtį. Problemos ir uždaviniai suskirstyti pagal dabartinės padėties aprašo struktūrą. Jie pateikiami bendrais bruožais, kad būtų lengviau juos skirstyti pagal veiklos sritis, formuluojant pačią Kaimo plėtros programą.

1 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros uždaviniai (problemos ir poreikiai)

Ekonominė padėtis, žemės ūkio ir maisto sektoriaus konkurencingumas (I kryptis)	Bendroji aplinkos būklė (II kryptis)	Bendroji socialinė ir ekonominė situacija (III kryptis)	Vietos lygmens partnerystė ir plėtra (IV kryptis)
1. Ūkininkų senėjimo tendencija, nepalanki žemės ir miško valdų struktūra, kooperacijos stoka, nepakankama žemės ūkio infrastruktūra.	1. Grėsmė aplinkai ir kultūros paveldui dėl intensyvios žemės ūkio veiklos kai kuriose vietovėse ir žemės ūkio veiklos nutraukimo kitose vietovėse; trūksta subalansuotos privataus miško tvarkymo praktikos.	1. Mažos pajamos ir pajamų šaltinių trūkumas (per didelė priklausomybė nuo žemės ūkio veiklos).	1. Poreikis stiprinti vietos savivaldos ir demokratijos principus kaimo vietovėse, įskaitant savivaldybių ir vietos bendruomenių tarpusavio pasitikėjimo stiprinimą ir partnerystės ryšių kūrimą.

Ekonominė padėtis, žemės ūkio ir maisto sektoriaus konkurencingumas (I kryptis)	Bendroji aplinkos būklė (II kryptis)	Bendroji socialinė ir ekonominė situacija (III kryptis)	Vietos lygmens partnerystė ir plėtra (IV kryptis)
2. Dėl pernelyg siauro pobūdžio bei nepakankamo mokymo ir informacijos sklaidos ūkininkams, miško savininkams, jų darbuotojams ir kitiems kaimo gyventojams trūksta organizacinių gebėjimų, verslumo, novatoriškų iniciatyvų.	2. Nepakankama ekologiškų produktų pasiūla.	2. Kaimo vietovėse trūksta įgūdžių ir vietos iniciatyvos.	2. Poreikis stiprinti būtinuosius vietos lygmens pajėgumus.
3. MVĮ perdirbimo sektoriuje trūksta modernizacijos, sukuriama per mažai pridėtinės vertės, perdirbimo sektoriuje trūksta inovacijų, nepakankama žemės ūkio produktų rinkodara.	3. Dideli apleistos žemės ūkio paskirties žemės plotai.	3. Nepakankamai išvystyta socialinė ir fizinė infrastruktūra (įskaitant plačiajuosčio tinklo infrastruktūrą).	3. Finansinių šaltinių vietos organizacijų veiklai remti trūkumas.
4. Pirminė žemės ūkio produkcijos gamyba nemodernizuojama, trūksta naujų technologijų ir inovacijų, dauguma ūkių neatitinka ES Nitrato direktyvos reikalavimų. Perdirbimo įmonių ir pirminės žemės ūkio produkcijos gamintojų pajėgumai nesubalansuoti.	4. Dirvožemio rūgštėjimas ir erozija.	4. Būtinybė išsaugoti kultūros paveldą.	4. Trūksta patirties rengiant paraiškas ir projektus, kurie galėtų būti finansuojami iš įvairių šaltinių.
5. Per mažas privataus miškų sektoriaus konkurencingumas.	5. Blogos kokybės geriamasis vanduo šachtiniuose šuliniuose.	7. Silpna MVĮ plėtra kaimo vietovėse.	5. Nepakankamai naudojamos pažangios informacinės technologijos.
	6. Poreikis kovoti su klimato kaita.		
	7. Biologinės įvairovės mažėjimas ir kai kurių rūšių išnykimo rizika.		

1.7 SSGG analizė

Ankstesniame skyriuje, laikantis BSG nustatytų reikalavimų, aprašyta dabartinė Lietuvos ūkio sektorių padėtis. Remiantis šiuo aprašymu, Tarybos reglamentu ir BSG, reikia nustatyti esamus neatitikimus, spragas ir galimybes. Siekiant visa tai apibendrinti, atlikta SSGG (silpnybių ir stiprybių, galimybių ir grėsmių) analizė.

1.7.1 SSGG analizės logika

SSGG analizė – tai *strateginio planavimo instrumentas*, todėl laikomas tinkamu siekiant minėto tikslo. SSGG analizė susideda iš dviejų dalių: **išorinė** analizė, kurios metu analizuojamos kaimo sektoriaus *galimybės* ir jam kylančios *grėsmės*, kurioms ši programa neturi tiesioginės įtakos, ir **vidinė** analizė, kurios metu nagrinėjamos kaimo *stiprybės* ir *silpnybės*, kurioms ši programa turi tiesioginės įtakos.

Įvardijus stiprybes ir silpnybes, galimybes ir grėsmes, šie veiksniai lyginami tarpusavyje, siekiant nustatyti galimas kaimo sektoriaus plėtros strategijas, atsižvelgiant į išorės tendencijas (galimybes ir grėsmes).

1.7.2 Silpnybės, stiprybės, galimybės, grėsmės

Išorės veiksniai

Toliau aprašytos galimybės ir grėsmės, siejamos su bendroju žemės ūkio ir kaimo plėtros tikslu (išvardytos ne eilės tvarka).

Galimybės

- Geresnės patekimo į rinką sąlygos, geresnė maisto sauga bei kokybė ir didelės pridėtinės vertės produktų paklausa.
- Papildomos Europos Sąjungos lėšos Lietuvos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai.
- Palankios sąlygos ilgalaikių planų kūrimui ir plėtrai nacionaliniu lygmeniu.
- Galimybė naudotis moderniomis technologijomis, IT ir telekomunikacijų tinklais.
- Daugiau galimybių dalyvauti švietimo ir profesinio mokymo programose užsienyje.
- Suaktyvėjusi tarptautinio turizmo veikla dėl Lietuvos kultūros ir gamtos vertybių propagavimo.

Grėsmės

- Didesnė konkurencija tarptautinėse ir vietinėse rinkose.
- Nevienodas požiūris į naujas ES valstybes nares BŽŪP atžvilgiu.
- Išorinis spaudimas didinti rinkos efektyvumą gali pakenkti socialinei pusiausvyrai stabilumui ir aplinkai.
- Spaudimas taikyti našesnius, bet žalingesnius aplinkai gamybos metodus.
- Didėjantis aukštos kvalifikacijos žmogiškųjų išteklių poreikis.
- „Protų nutekėjimas“ iš kaimo vietovių dėl patrauklesnių darbo sąlygų mieste ir tarptautinėje darbo rinkoje.

Vidiniai veiksniai

Toliau pateikiamoje vidaus veiksmų analizėje įvertintos pagrindinės Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros stiprybės ir silpnybės.

Lietuvos kaimo plėtros SSGG

Stiprybės:**Ekonominės**

- Didelė žemės ūkio ir miškininkystės sektoriaus svarba šalies ūkio struktūroje.
- Sustiprėjusi maisto pramonės pozicija tarptautinėse rinkose, padidėjęs eksportas ir pagerėjęs prekybos balansas.
- Didelės galimybės plėtoti ekologinį ūkininkavimą.
- Mažos pagrindinių žaliavų bei žemės kainos ir mažos darbo išlaidos, palyginti su ES 15. Didelis konkurencingumas darbo išlaidų atžvilgiu.
- Didelė kaimo turizmo plėtros paklausa.
- Palankios gamtos sąlygos ir patirtis pieno ir gyvulininkystės sektoriui plėtoti.
- Dideli nepanaudoti miškų ištekliai.
- Išplėtotas konsultavimo ir mokymo centrų tinklas.

Aplinkos

- Turimi nausausintos ir derlingos žemės ištekliai.
- Gana mažas dirvos, vandens ir oro užterštumas.
- Didelė biologinė įvairovė.
- Neišnaudotas bioenergijos ir atsinaujinančios energijos potencialas.

Socialinės ir ekonominės

- Turimi gamtos ištekliai, tinkami rekreacinėms reikmėms.
- Didėjantis dėmesys kaimo bendruomenių ir savivaldos iniciatyvoms.
- Turtinas kaimo vietovių kultūros paveldas.
- Teigiamas grynasis kaimo vietovių migracijos rodiklis.

Silpnybės:

Ekonominės
• Nepalanki ūkių struktūra ir menkai išvystyta žemės ūkio infrastruktūra (sausinimo sistemos, ūkių ir vietos keliai). • Labai išskaidyta žemės nuosavybė, pasyvi žemės rinka, neracionalus žemės naudojimas. • Menkas ūkių mechanizacijos lygis, pasenę įrenginiai ir technologijos dėl per mažų investicijų ir bendro finansavimo galimybių. • Daug ūkių ir mažų perdirbimo centrų neatitinka ES reikalavimų. • Kooperacijos ir tinkamų gamintojų organizacijų trūkumas. • Dauguma ūkininkų yra senyvo amžiaus. • Profesinių įgūdžių trūkumas žemės ūkio, privataus miškų ūkio sektoriuose ir kaimo bendruomenėse apskritai. • Žemas MTEP ir inovacijų lygis. • Pieno ūkiams nepalanki pieno sektoriaus struktūra - daug smulkių neorganizuotų pieno ūkių ir pieno perdirbėjų koncentracija. • Nepakankamai išplėtotas energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimas
Aplinkos
• Daroma žala aplinkai intensyvaus žemės ūkio vietovėse, kur naudojamos trąšos, pesticidai ir kitos cheminės medžiagos. • Bloga geriamojo vandens kokybė. • Nykstančios gamtos vertybės (kraštovaizdis, biologinė įvairovė) dėl didelių apleistos žemės plotų ir kai kuriose didelės gamtinės vertės vietovėse nutraukiamos tradicinės žemės ūkio veiklos. • Bloga vandentvarkos sistemų (kanalų, sausinimo sistemų, hidraulinės įrangos) techninė ir ekologinė būklė. • Subalansuoto miškų tvarkymo trūkumas privačiuose miškuose.
Socialinės ir ekonominės
• Ribotas kaimo turizmas bei kitos alternatyvios verslo rūšys ir per didelė priklausomybė nuo žemės ūkio veiklos kaimo vietovėse. • Mažos kaimo gyventojų pajamos, ypač mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse. • Žemas MVĮ plėtros lygis. • Nepakankamai saugomas kaimo kultūros paveldas. • Nepakankamas kaimo bendruomenių plėtros lygis, trūksta LEADER programos iniciatyvų. • Neišplėtotas paslaugų sektorius kaimo vietovėse. • Prasta geriamojo vandens tiekimo ir kanalizacijos sistemų būklė. • Kaimo visuomenės senėjimas ir jaunimo išsikėlimas iš kaimo vietovių. • Žmogiškųjų gebėjimų trūkumas. • Nepakankama gyvenimo kokybė ir skurdžios gyvenimo sąlygos. • Kaimo vietovėse nepakankama prieiga prie internetinio ryšio. • Silpna vietos savivalda, nepakankamai išugdytas tarpusavio pasitikėjimas ir partnerystės ryšiai tarp savivaldybių ir vietos bendruomenių. • Nepakanka finansinių išteklių vietos organizacijų veiklai palaikyti. • Trūksta paraiškų ir projektų rengimo patirties. • Nepakankamas nutolusiųjų kaimo vietovių gyventojų gyvybės ir turto apsaugos lygis.

Pirminio žemės ūkio ir miškų ūkio sektorių didžiausios **stiprybės** yra mažos santykinės darbo išlaidos ir maža žemės kaina (trumpalaikis veiksnys), palankios gamtinės sąlygos pieninei ir

mėšinei gyvulininkystei, dideli nepanaudoti miškų ištekliai, didelė biologinė įvairovė ir turtingas kaimo vietovių kultūros paveldas. Du pastarieji veiksniai svarbūs kaimo turizmo skatinimui. Kita svarbi stiprybė yra ekologiškos produkcijos perspektyvos ir paklausa. Gera išplėtotas konsultavimo ir mokymo tinklas sukuria palankias sąlygas perduoti praktines žinias ir tobulinti įgūdžius tiems žmonėms, kurie dirba žemės ūkyje, miškininkystėje ir dalyvauja kaimo visuomenėje. Taip pat svarbia stiprybe laikomas mažas dirvožemio, vandens ir oro užterštumas.

Nors vietos lygmens partnerystė ir iniciatyvos „iš apačios į viršų“ kaimo vietovėse dar tik pradeda rasti, didėjantis dėmesys tokioms kaimo bendruomenių ir vietos savivaldos iniciatyvoms kartu su kaimo ir miesto gyventojų tolygiu pasiskirstymu vertinami kaip labai svarbios stiprybės.

Pagrindinės **silpnybės** yra mažas žemės ūkio ir miško valdų dydis, neracionalus žemės naudojimas kartu su dideliu žemės ūkio darbuotojų skaičiumi (taigi menkas darbo našumas), žemas modernizacijos ir mechanizacijos lygis bei inovacinių metodų stoka. Dauguma sausinimo sistemų prastai prižiūrimos, todėl blogai veikia ir yra nenaudingos smulkiems žemės ūkio produkcijos gamintojams. Šie trūkumai lemia palyginti nenašią gamybą, o tai mažina konkurencingumą. Be to, svarbiu trūkumu reikėtų laikyti žmoniškųjų išteklių kvalifikacijos trūkumą kaimo vietovėse.

Pirminės žemės ūkio gamybos sektoriuje (ypač pieno gamybos sektoriuje) trūksta kooperacijos ir tinkamų gamintojų organizacijų, kurios skatintų taikyti ES kokybės standartus, palengvintų rinkodarą bei pardavimą perdirbimo sektoriui ir mažmeninės prekybos rinkai tinkamomis kainomis. Smulkūs, nesusikoooperavę pieno gamintojai neturi galimybės įtakoti pieno perdirbėjų ir užsitikrinti pakankamų gaminamos produkcijos supirkimo kainų.

Prie silpnybių priskiriame ir nepakankamai išplėtotą energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą. Perdirbimo sektoriui, ypač mažesniems įmonėms, trūksta technologijų, MTEP ir inovacijų veiklos.

Svarbiausi kaimo vietovių trūkumai, kartu su kvalifikuotų žmoniškųjų išteklių trūkumu (žr. pirmiau), yra nepakankamos alternatyvios veiklos galimybės ir senėjantys gyventojai. Kaimo vietovės vis dar laikomos nepatrauklia gyventi vieta dėl menkai išplėtos infrastruktūros: kokybiško geriamojo vandens trūkumo, nesutvarkytos kanalizacijos, prastų kelių, pagrindinių paslaugų trūkumo. Be to, galimybės gauti alternatyvių pajamų kaimo vietovėse yra ribotos, todėl įsigali pernelyg didelė priklausomybė nuo žemės ūkio veiklos.

Vyraujantis nedidelio pajėgumo prekiniam pieno ūkiams ir žemam jų pelningumui nepakankamai sparčiai vyksta smulkiųjų pieno ūkių stiprėjimas. Vyrauja pernelyg didelis smulkiųjų pieno rinkos dalyvių skaičius, jų neorganizuotumas, logistikos sistemos ir alternatyvios perdirbimo galimybės neturėjimas. Vyrauja pieno perdirbimo sektoriaus koncentracija, kai .

Svarbiausias **galimybės**, kuriomis gali pasinaudoti Lietuvos žemės ūkio sektorius, galima apibūdinti vienu sakiniu: geresnės sąlygos patekti į tarptautines rinkas. Šiuo metu atsivėrė daugiau galimybių ES rinkai teikti, pvz., ekologiškus produktus, gauti ES ir privačių investuotojų finansavimą, diegti modernias technologijas, naudotis geriausiomis praktinėmis žiniomis ir dalyvauti mokymo programose. Pieno gamintojai, sukūrę, įsteigę savo pagaminto pieno perdirbimo cechus (įmones), taps aktyviais pieno produktų gamintojais ir pardavimo rinkos dalyviais.

Kita vertus, atsivėrusios galimybės kelia **grėsmę** dėl didesnės konkurencijos ir intensyvesnės (technologijų požiūriu) gamybos pakenkti aplinkai, pažeisti kaimo gamtines vertybes ir socialinę pusiausvyrą – gresia atskirtis mažiems ūkiams, jų pagyvenusiems savininkams ir ūkio darbininkams. Be to, jaunimo išsilavinimo ir įsidarbinimo galimybių trūkumas gali sustiprinti jaunų žmonių emigraciją, taigi kaimas gali likti be intelektualinio potencialo.

Plėtojant perdirbimo sektorių taip pat bus didinamos įmonės ir diegiami aukštųjų technologijų gamybos metodai, taigi mažės darbo vietų.

1.7.3 Bendra SSGG analizės matrica kaimo plėtrai Lietuvoje įvertinti

Siekiant atrinkti **strateginius teiginius**, kuriais remiantis būtų rengiama strategija, toliau pateiktoje SSGG analizės matricoje **vidiniai veiksniai sugretinti su išoriniais veiksniais**.

Iš SSGG analizės matricos aiškiai matyti, kaip reikėtų sudaryti kaimo plėtros strategiją. Matricoje pabrėžiamos stiprybės, kurias reikėtų išnaudoti, ir silpnybės, kurias reikėtų pašalinti, norint pasinaudoti galimybėmis ir būti pasiruošusiems sutikti grėsmes, kylančias dėl išorinių veiksnių.

Stiprybės (St) ir galimybės (Gl), sudarančios patį palankiausią derinį, buvo sugretintos ir pateiktos matricos viršutinėje kairėje pusėje, o stiprybės (St) ir grėsmės (Gr) susietos matricos viršutinėje dešinėje pusėje. Matricos apačioje, kairėje yra sugretintos silpnybės (Sl) ir galimybės (Gl), o silpnybės (Sl) ir grėsmės (Gr), sudarančios ne tokį palankų derinį, susietos dešinėje matricos pusėje.

Sudarius tokią schemą, vizualiai išryškėja keli galimos strategijos kampai. Jais remiantis parengta bendroji strategija (2 skyrius) ir strategija pagal atskiras veiklos kryptis (3 skyrius).

2 lentelė. Bendroji Lietuvos SSGG analizė

SSGG		Išoriniai veiksniai	
		Galimybės (Gl)	Grėsmės (Gr)
Vidaus	<i>Stiprybės (St)</i>	Leidžiantys plėtoti gyvulininkystės sektorių veiksniai: palyginti mažos darbo išlaidos, pigi žemė, palankios gamtinės sąlygos ir patirtis (St) <i>ir</i> Dideli nepanaudoti miškų ištekliai. <i>Tai suteikia šias galimybes:</i> Didesnės galimybės patekti į rinką ir didėjanti paklausa, pvz., ekologiškų produktų (Gl) Didėjantis dėmesys kaimo bendruomenėms ir savivaldos institucijoms (St) <i>Tai suteikia šias galimybes:</i> Papildomos Europos Sąjungos lėšos Lietuvos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai.	Leidžiantys plėtoti gyvulininkystės sektorių veiksniai: palyginti mažos darbo išlaidos, pigi žemė, palankios gamtinės sąlygos ir patirtis (St) <i>Todėl sprendžiama ir kompensuojama:</i> Stiprėjanti ES valstybių narių tarpusavio konkurencija (Gr)

	<i>Silpnybės (SI)</i>	Mažas vidutinis žemės ūkio ir miško valdų dydis, žemas mechanizacijos lygis, nemoderni technika (SI) <i>Todėl nesprendžiamos šios problemos arba trukdoma pasinaudoti šiomis galimybėmis:</i> Didesnės galimybės patekti į rinką ir didėjanti labai kokybiškų ir vertingų produktų paklausa (GI) Žemas technologijų, MTEP, žmoniškųjų išteklių ir inovacijų lygis (SI) <i>ir</i> Neišplėtotą kooperaciją ir atitinkamos gamintojų organizacijos, kurios padėtų laikytis ES kokybės standartų, taip pat rinkodaros ir pardavimo srityse (SI) <i>Todėl nesprendžiamos šios problemos arba trukdoma pasinaudoti šiomis galimybėmis:</i> Didesnės galimybės patekti į rinką ir didėjanti paklausa (GI) Nepakankamas kaimo bendruomenių išsivystymo lygis, trūksta LEADER programos iniciatyvų. <i>Ir</i> Pernelyg didelė priklausomybė nuo žemės ūkio veiklos (SI) <i>Todėl nesprendžiamos šios problemos arba trukdoma pasinaudoti šiomis galimybėmis:</i> Palankios sąlygos ilgalaikių planų kūrimui ir plėtrai nacionaliniu lygmeniu. Nyksta tradicinė gamyba, lieka nenaudojami žemės ūkio naudmenų plotai (SI) <i>Todėl nesprendžiamos šios problemos arba trukdoma pasinaudoti šiomis galimybėmis:</i> Suaktyvėjusi tarptautinio turizmo veikla, pritačius Lietuvos kultūros ir gamtos vertybes.	Menkas išsilavinimas kaimo vietovėse ir žemas teikiamų viešųjų paslaugų lygis (SI) <i>Todėl nekompensuojama:</i> „Protų nutekėjimo“ reiškinys kaimo vietovėse dėl patrauklesnių darbo sąlygų mieste ir tarptautinėje darbo rinkoje. <i>Ir</i> Padidėjusi aukštos kvalifikacijos žmoniškųjų išteklių paklausa. Mažas vidutinis žemės ūkio ir miško valdų dydis, žemas mechanizacijos lygis, nemoderni technika (SI) <i>Todėl nekompensuojama:</i> Stiprėjanti ES valstybių narių tarpusavio konkurencija (Gr) <i>ir</i> Spaudimas taikyti našesnius, bet žalingesnius aplinkai gamybos metodus. Kaimo vietovėse žmonėms trūksta įgūdžių, kaimo visuomenė senėja <i>Todėl nekompensuojama:</i> Padidėjusi aukštos kvalifikacijos žmoniškųjų išteklių paklausa. <i>Ir</i> Išorinis spaudimas didinti rinkos efektyvumą gali pakenkti socialinei pusiausvyrai ir aplinkai.
--	------------------------------	--	---

2 Bendroji nacionalinė strategija

Šiame skyriuje aprašoma bendroji Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros strategija bei jos atitiktis Lisabonos ir Geteborgo strategijoms, Bendrijos kaimo plėtros strategijos gairėms, taip pat suderinamumas su papildoma valstybės pagalba. Be to, parodyta, kaip paskirstomi ištekliai pagrindinėms pagalbos sritims.

2.1 Lietuvos kaimo plėtros vizija

Ši Lietuvos nacionalinė strategija yra vienas iš pagrindinių dokumentų, apibūdinančių valstybės politiką strategiškai įgyvendinant 2007–2013 m. kaimo plėtros programą. Strategijoje įvardyti tikslai ir prioritetai (3 skyrius) padeda siekti strateginių tikslų, nustatytų Tarybos reglamente (EB) Nr. 1698/2005³ dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai. Lietuvos kaimo plėtros vizija iki 2013 metų suformuluota taip:

- Pagerinti žemės ir miškų ūkio konkurencingumą, remiant sektorių pertvarkymą, plėtrą ir inovaciją.
- Pagerinti aplinkos ir kraštovaizdžio būklę, remiant aplinkai palankius žemės tvarkymo metodus.
- Pagerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse ir skatinti ekonominės veiklos įvairinimą.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu bus siekiama užtikrinti teigiamas Lietuvos kaimo plėtros tendencijas: stiprinti ekonominį potencialą, įvairinti veiklą ir gerinti gyvenimo kokybę. Šie pokyčiai vyks kartu gerinant ekologines sąlygas ir išsaugant kraštovaizdžio biologinę įvairovę.

Tai susieja NKPS su Lietuvos nacionaline bendrąja strategija ir 2004–2006 m. Bendroju programavimo dokumentu bei Lietuvos kaimo vietovių strategine vizija („Iki 2015 metų pasiekti socialinį ir ekonominį išsivystymo lygį, prilygstantį senesnėms ES šalims narėms“).

2013 m. kaimo plėtros vizija sukurta atsižvelgiant į Tarybos reglamente (EB) Nr. 1698/2005 nustatytus strateginius tikslus ir šios Nacionalinės kaimo plėtros strategijos bendrąjį tikslą. Ši vizija aprašoma toliau.

Siekiant:

Pagerinti žemės ir miškų ūkio konkurencingumą, remiant sektorių pertvarkymą, plėtrą ir inovaciją, numatyta, kad:

1. Vidutinis ūkio plotas padidės iki 20 ha, racionalus žemės išteklių naudojimas sudarys pirminės žemės ūkio produkcijos gamybos pagrindą: tikimasi, kad apie 108 000 ha žemės ūkio naudmenų bus konsoliduota; esamos sausinimo sistemos (numatomame 20 000 ha plote) bus atnaujintos ir rekonstruotos.
2. Pagerės ūkininkų amžiaus struktūra: jaunesnių nei 40 metų amžiaus ūkininkų skaičius sudarys 20 proc. visų ūkininkų, bus sukurta palankesnė dirbančiųjų ir gyvenančiųjų kaimo vietovėse amžiaus struktūra, padidės jaunų žmonių dalis.
3. Pirminės žemės ūkio produkcijos gamybos pagrindas bus visą darbo dieną dirbantys didelio produktyvumo ir aukšto darbo našumo prekiniai ūkiai (jų bus apie 20 000); juose bus taikomi pažangūs ūkininkavimo metodai ir įgyvendinamos naujovės.
4. Teikiant paramą pirminės gamybos ir perdirbimo sektoriams, tiekimo grandinė, įgyvendinama pagal principą „nuo lauko iki stalo“, atitiks visus ES standartus, bus užtikrintas maisto saugumas. Padidės darbo našumas.
5. Sustiprės ūkininkų bendradarbiavimas, jie bursis į vertikalios kooperacijos gamintojų grupes, pagerės produkcijos tiekimo į rinką sistema.
6. Modernizavus perdirbamąją pramonę, įgyvendinus inovacinius pasiūlymus, padidės žemės ūkio produkcijos pridėtinė vertė ir konkurencingumas vidaus bei užsienio rinkose.

³ EB reglamento (EB) Nr. 1698/2005 4 straipsnis.

7. Bus visapusiškai įgyvendinti žemės ūkiui ir maisto pramonei taikomi ES standartai, užtikrinantys maisto kokybę.
8. Didės dirbančiųjų žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose, taip pat kitų kaimo gyventojų kompetencija, gebėjimai ir žinios – iš viso bus išmokyta apie 65 000 žmonių (iš jų apie 57 000 – EŽŪFKP lėšomis).
9. Pieno gamintojai sustiprins savo pozicijas ir gaus didesnes pajamas, kurias galės nukreipti pridėtinei produktų vertei didinti, pieno kokybei užtikrinti ir atitikčiai higienos reikalavimams.

Toliau pateikiami prioritetiniai sektoriai:

1 prioritetas. Gyvulininkystė:

1.1. jautienos gamyba;

1.2. kitos gyvulininkystės šakos ().

2 prioritetas. Augalininkystė:

2.1. linų auginimas ir visų veislių sertifikuotų sėklų auginimas;

2.2. gėlininkystė, vaisių ir daržovių auginimas;

2.3. rapsų auginimas;

2.4. kitos augalininkystės šakos;

2.3. trumpos rotacijos želdinių sodinimas.

Gyvulininkystės sektoriaus prioritetai nustatomi atsižvelgiant į tai, kad mėsos perdirbimo pramonė šiuo metu modernizuojama (pradedant SAPARD, BPD priemonėmis), todėl būtina derinti žaliavų paklausą ir pasiūlą. Norint užtikrinti, kad vartotojams būtų tiekama labai kokybiška produkcija, svarbu investuoti į visus tiekimo grandinės „nuo tvarto iki stalo“ grandis ir gyvybiškai būtina pertvarkyti veisiamų ir (arba) auginamų gyvulių ūkius.

Linų auginimas – istoriškai susiklosčiusi tradicinė veikla. Tačiau nuo 2004 m. Lietuvoje linų auginimo mastai mažėja. Viena pagrindinių priežasčių – investicijų į pažangias technologijas trūkumas. Atsižvelgiant į minėtus faktus ir turimus linų perdirbimo pajėgumus, šiam sektoriui teikiamas prioritetas.

Daugelis Lietuvos augalininkystės ūkių, ypač mažieji ūkiai, naudoja prastos kokybės sėklą ir taiko pasenusias technologijas. Pastaraisiais metais tik apie 15 proc. pasėlių laukų buvo užsėti sertifikuotomis sėklomis. Būtina gerinti geros kokybės sėklų tiekimo materialinę bazę, todėl prioritetas teikiamas šio sektoriaus modernizavimui.

Siekiant:

Pagerinti aplinkos ir kraštovaizdžio būklę, remiant aplinkai palankius žemės tvarkymo metodus, numatyta, kad:

1. Plačiau taikant ekologinio ūkininkavimo metodus, laikantis ES reikalavimų ir normų (Nitrato direktyvos ir kt.), taikant kitas investicijas iš EŽŪFKP ir kitų ES struktūrinių fondų į infrastruktūros gerinimą, bus išsaugotos ir sustiprintos turimos biologinės įvairovės vertybės, kraštovaizdis, kitos ekologinės vertybės (vanduo, įskaitant šulinių geriamąjį vandenį, oras).
2. Asmenims, užsiimantiems ūkine veikla „Natura 2000“ teritorijose bei kitose didelę gamtinę vertę turinčiose vietose (žemės ūkio naudmenų plotuose, miškuose) ir taikantiems nustatytus ir (arba) rekomenduojamus metodus, kaip žemės ūkio naudmenų savininkų skatinimo priemonė bus numatyta ekonominė atlyginimo už „pridėtinę gamtinę vertę“ sistema. Sudarius geresnes galimybes mokytis ir gauti informacijos, ūkininkai ir miškų savininkai geriau suvoks savo vaidmenį ir galimybes saugant gamtą. Ketinama kasmet teikti paramą 54 000 ha žemės ūkio paskirties ir 91 500 ha miško vietovėms, priklausančioms „Natura 2000“ tinklui.
3. Miškininkystė (įskaitant miškų veisimą) bus plėtojama derinant ekonomines, ekologines ir socialines vertybes bei poreikius. Apželdinimas mišku bus remiamas tik tam skirtose vietovėse, užtikrinant, kad nebūtų padaryta žalos esamoms gamtos vertybėms. Šie veiksmai padės mažinti

klimato kaitą, užtikrins protingą ir tausų žemės išteklių naudojimą, tausiai naudojami miškai tarnaus ekologinėms, rekreacinėms ir socialinėms reikmėms. Iki 2020 m. miškingumas Lietuvoje padidės 3 procentiniais punktais.

4. Iki 2010 m. biomasės gamyba bus išplėtotą tiek, kad biokuro gamyba sudarys 5,75 proc. visos kuro gamybos.
5. Pagerės geriamo vandens kokybė.

Siekiant:

Pagerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse, skatinti ūkinės veiklos įvairovę ir bendradarbiavimą vietos lygmeniu, numatyta, kad:

1. Padidės veiklos įvairinimo galimybės kaimo vietovėse, bus užtikrinta socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra, bus sukurta papildomų darbo vietų – kaimo turizmo veikloje dalyvaus apie 1 300 sodybų, kaimo vietovėse veiks apie 20 000 mikroįmonių, bus sukurta apie 20 000 naujų darbo vietų (iš jų 2 200 – EŽŪFKP lėšomis) pasitraukiantiems iš žemės ūkio veiklos kaimo gyventojams (arba jų pačių iniciatyva). Bus labai išplėtotas paslaugų sektorius, todėl bus sudarytos geresnės gyvenimo sąlygos bei sukurta naujų darbo vietų.
2. Ūkininkų, besiverčiančių žemės ūkiu ir miškininkystė, dalis sumažės trečdaliu ir bus apie 10 proc.
3. Padidės kaimo gyventojų pajamos, sumažės skirtumai tarp kaimo ir miesto gyventojų pajamų (nuo 25 proc. 2004 m. iki 15 proc. 2013 m.).
4. Sustiprėjus vietos iniciatyvai ir partnerystei, kaimo gyventojai galės priimti strateginius sprendimus, atsižvelgdami į konkrečias vietos sąlygomis, rengti ir įgyvendinti vietos strategijas. 2013 m. bus apie 150 bendruomenių ir apie 50 vietos veiklos grupių.
5. Stiprinant partnerystę ir aktyviai įgyvendinant vietos strategijas, pagerės gyvenimo kokybė kaimo vietovėse, kaimas taps patrauklesnis gyventi ir dirbti, dėl atsivėrusių naujų ekonominės ir socialinės plėtros galimybių sumažės jaunimo emigracija iš kaimo vietovių. Tikimasi, kad bus įgyvendinta apie 450 kaimo atnaujinimo programų, dėl to kaimo vietovėse pagerės gyvenimo sąlygos (socialinės, ekologinės ir ekonominės).
6. Bus pašalintos socialinės ir kultūrinės atskirties priežastys.
7. Plačiajuosčio tinklo infrastruktūros aprėptis kaimo vietovėse bus 100 proc.
8. Padidės išsilavinimo bei gebėjimų lygis, sumažės migracija iš kaimo vietovių ir iš Lietuvos.
9. Kaimo gyventojams bus sukurtos tinkamos gero poilsio sąlygos, padidės kultūros paslaugų vartojimas.

2.2 Bendrasis nacionalinės kaimo plėtros strategijos tikslas

Siekiant iki 2013 m. įgyvendinti Lietuvos kaimo plėtros strategijos viziją, vadovaujantis Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1698/2005, kuriame nustatomi bendrieji Nacionalinės kaimo plėtros strategijos ir 2007–2013 metų Kaimo plėtros programos įgyvendinimo pagrindai, nustatytas bendrasis tikslas.

Šis bendrasis tikslas apima tris aspektus: pirma, klestinčią ekonomiką, antra, aplinkos ir kaimo kraštovaizdžio vertybių puoselėjimą, ir, trečia, kaimo ūkinės veiklos ir įsidarbinimo galimybių įvairinimą. Jis suformuluotas taip:

Užtikrinti ekonomikos augimą, didinant žemės ūkio, maisto ir miškų ūkio sektoriaus konkurencingumą, sukuriant galimybių kaimo ekonominei veiklai įvairinti ir gyvenimo kokybei kaimo vietovėse gerinti, kartu puoselėjant žmogiškąsias, gamtines ir kitas kaimo vertybes, mažinant skirtumus tarp miesto bei kaimo ir tarp atskirų regionų.

Šio bendrojo tikslo įgyvendinimas detalčiau aprašomas 3 skyriuje.

2.3 Derėjimas su Lisabonos ir Geteborgo strategijomis

Nacionalinė strategija ir Kaimo plėtros programa yra sudarytos taip, kad padėtų įgyvendinti Lisabonos strategijoje ateinančiam dešimtmėčiui nustatytą tikslą, t.y. „*tapti konkurencingusia ir dinamiškiausia žiniomis grindžiama ekonomika pasaulyje, pajėgia darniai augti, sukuriant daugiau ir geresnių darbo vietų bei stiprinant socialinę sanglaudą*“.

Siekiant įgyvendinti Lisabonos strategiją, buvo parengtos ir patvirtintos Integruotos ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo gairės 2005–2008 metams, kuriose nustatyti makroekonomikos, mikroekonomikos ir užimtumo sričių prioritetai. Vadovaudamasi šiomis gairėmis, Lietuva parengė Nacionalinę Lisabonos strategijos įgyvendinimo programą (2005 m. lapkričio 22 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 1270). Nacionalinėje programoje nustatyti nacionaliniai prioritetai, tikslai ir uždaviniai, priemonės. Bendrieji šios programos tikslai:

- 1) išlaikyti spartų ekonomikos augimą ir makroekonominį stabilumą;
- 2) skatinti Lietuvos įmonių konkurencingumą;
- 3) skatinti užimtumą ir investicijas į žmogiškuosius išteklius.

Lietuvos Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje pateiktas bendrasis ekonominės plėtros strategijos tikslas – mažinti ES ir Lietuvos ekonomikos plėtros lygio skirtumus. Kitaip tariant, siekiama, kad visi Lietuvos žmonės geriau gyventų, pirmiausia, kad didėtų jų pajamos ir užimtumas.

Nacionalinio tikslo ir Lisabonos strategijoje nustatyto tikslo bus siekiama *visų keturių krypčių* priemonėmis, skatinančiomis lavinti žmonių gebėjimus, įgyti daugiau žinių ir įgūdžių mokymo kursuose, seminaruose arba pasinaudojant konsultacinių tarnybų paslaugomis, taip pat priemonėmis, skatinančiomis darbo vietų kūrimą, sudarančiomis galimybes gauti alternatyvių pajamų ir didinančiomis konkurencingumą pirmiausia žemės ūkio bei miškininkystės sektoriuose ir apskritai kaimo vietovėse.

Be to, Nacionalinė strategija ir 2007–2013 metų Kaimo plėtros programa atitinka 2001 m. Geteborge pasirašyto susitarimo nuostatas, kad Lisabonos strategija būtų papildyta *aplinkosaugos* nuostatomis. Šio tikslo siekiama gerinant vandens kokybę ir šalinant klimato kaitos priežastis, taip pat saugant gamtines vertybes tam tikrose vietovėse, skatinant ekologinį ūkininkavimą bei miškų veisimą, energijos gavybai naudojant atsinaujinančias greitai augančių augalų plantacijas.

Išsamesnė informacija apie tai, kokią reikšmę kiekviena kryptis turi Lisabonos ir Geteborgo strategijų įgyvendinimui, pateikiama 3 priede.

2.4 Derėjimas su Bendrijos kaimo plėtros strateginėmis gairėmis

I-oji Bendrijos gairė

Parama žinių perdavimui, modernizacijai, inovacijai ir kokybei maisto pramonės grandinėje.
--

Lietuvoje bus remiamos priemonės, kuriomis siekiama stiprinti žmogiškuosius išteklius, pvz., profesinio mokymo ir informavimo veiksmai, konsultavimo paslaugos ir jaunųjų ūkininkų įsikūrimas, taip pat per priemones, kuriomis stiprinami žemės ūkio, maisto ir miškų ūkio sektorių materialieji ištekliai, tokias kaip inovacijų skatinimas, žemės ūkio valdų modernizavimas ir infrastruktūros gerinimas, parama žemės ūkio produkcijos perdirbimui, rinkodarai, naujų produktų kūrimui, gamintojų kooperacijai. Teikiant paramą, bus siekiama gerinti žemės ūkio produktų kokybę ir užtikrinti ES Nitratų direktyvos reikalavimų vykdymą. Siekiama kurti didelės pridėtinės vertės produktus, kurie būtų konkurencingi rinkoje. Tai galima pasiekti tik subalansuotomis investicijomis į žmogiškąsias ir

fizines struktūras. Tokie veiksmai taip pat stabilizuos socialinę, ekonominę bei aplinkos būklę ir kurs darbo vietas kaimo vietovėse, taip prisidėdami prie Lisabonos ir Geteborgo strategijų įgyvendinimo.

Kartu akivaizdžiai reikia tobulinti ūkių struktūrą, užtikrinti našumo didėjimą, maisto ir kitų produktų kokybę. Be to, Lietuvos perdirbimo pramonė sparčiai vystosi didėjant gamybos ir pardavimo mastams, ypač dėl eksporto į ES. Tačiau mažesnės perdirbimo įmonės, siekdamos pagerinti produktų kokybę ir padidinti asortimentą, privalo modernizuotis. Kita vertus, darbo našumas ir verslo pelningumas tebėra žemas, trūksta veiklos inovacijų, rinkodaros priemonės tebėra menkai naudojamos ir neišplėtotos.

Pagal Kaimo plėtros programą bus pasitelktos I krypties priemonės, kurias sieja bendras tikslas stiprinti, visų pirma, žemės bei miškų ūkio sektorių ir maisto produktų konkurencingumą, ir, antra, žmogiškuosius bei fizinius išteklius.

II-oji Bendrijos gairė

Prisidėti prie trijų ES lygmens prioritetų: 1) biologinės įvairovės, didelės gamtinės vertės žemės bei miškų ūkio sistemų ir tradicinių žemės ūkio kraštovaizdžių išsaugojimo bei kūrimo, 2) vandens apsaugos ir 3) klimato kaitos prevencijos.

Atsižvelgiant į „Natura 2000“ teritorijų apsaugą, siekiant išsaugoti atviro kraštovaizdžio buveines, būtina skatinti ekstensyvaus ganymo praktiką. Daugybei tokių vietovių kyla grėsmė apaugti brūzgynais, kurie pakeistų natūralias buveinių savybes. Deja, kai kurios „Natura 2000“ tinklo vietovės ir didelės gamtinės vertės vietovės (kurių dauguma yra „Natura 2000“ tinkle) yra ūkininkauti palankiose vietose, ir ūkininkai nori intensyvuoti gamybą. Šioje srityje reikia imtis veiksmų, užtikrinančių, kad ūkininkavimas atitiktų aplinkosaugos reikalavimus dėl esamų gamtos vertybių išsaugojimo. Kitas klausimas yra susijęs su Nitratų direktyva ir Bendrąja vandens politikos direktyva, kuriose žemės ūkis laikomas vienu pagrindinių pasklidusios vandens taršos šaltinių ir lemia nepakankamą vandens kokybę tiek atvirose vandens telkiniuose, tiek šachtiniuose šuliniuose, iš kurių daugelyje kaimo vietovių gaunamas geriamasis vanduo.

Lietuvos miškų reikšmė yra svarbi mažinant anglies dvideginio kiekius, nes jie sugeria ketvirtadalį viso anglies dvideginio, pasklindančio deginant iškastinį kurą. Miškai užima trečdalį Lietuvos teritorijos. Trys ketvirtadaliai šio miškais apaugusio ploto naudojama medienos gamybai. Miškas taip pat yra svarbus kaimo vietovėse kuriant alternatyvias darbo vietas, susijusias tiek su medžiu, tiek su ne medienos produktais, tokiais kaip grybai, uogos, vaistažolės, medžiojamieji paukščiai ir žvėrys. Taigi, ateities miškų ūkio plėtra yra labai svarbi, siekiant įvykdyti tarptautinius oro taršos mažinimo įsipareigojimus, apsaugoti dirvožemį nuo erozijos ir išsaugoti kitas aplinkos vertybes.

Šis klausimas bus sprendžiamas pagal II kryptį, įgyvendinant agrarinės aplinkosaugos išmokų priemones, MPŪV bei „Natura 2000“ priemones ir kraštovaizdžio bei vandens kokybės gerinimo priemones. Klimato kaitos stabdymas pirmiausia bus įgyvendinamas miškų ūkio ir apželdinimo mišku priemonėmis. Pastarosios su miškų ūkiu susijusios priemonės turės teigiamą poveikį dirvožemio erozijai ir biologinei įvairovei.

III-oji Bendrijos gairė

Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir ekonominės veiklos įvairinimas, padedantis didinti užimtumo galimybes ir sudaryti sąlygas ekonomikos augimui

Kaimo savivaldybės negali patenkinti svarbiausių gyventojų poreikių, susijusių su darbo vietų kūrimu ir (arba) išsaugojimu, alternatyviais pajamų šaltiniais ir techninėmis sąlygomis, pvz., steigti kultūros centrus ir bibliotekas. Todėl jauni žmonės apsisprendžia išvykti iš kaimo vietovių gyventi į didesnius miestus ir (arba) patrauklesnes Lietuvos vietas. Taigi, kaimuose lieka vyresnio amžiaus gyventojai, o sąlygos ekonomikos augimui kaime prastėja.

Mažiau tinkamose žemės ūkiui vietovėse plėtojamas kaimo turizmas, kuris laikomas vienu pagrindinių alternatyvių verslų kaimo vietovėse. Kaimo turizmo paslaugų paklausa tebeviršija pasiūlą. Turizmo plėtrą vis dar stabdo šiame versle dirbančiųjų vadybinių gebėjimų stoka, prastas užsienio kalbų mokėjimas ir nepakankama kaimo infrastruktūra (keliai, vandentiekis ir kanalizacija, interneto ryšys). Be to, lėta MVĮ verslo plėtra kaimo vietovėse yra glaudžiai susijusi su silpna kaimo gyventojų perkamąja galia, todėl, kad tokios įmonės galėtų toliau plėtoti savo veiklą, svarbu didinti kaimo gyventojų pajamas. Didėjanti rekreacinių paslaugų paklausa ir turizmo plėtra taip pat skatina plėsti kitų paslaugų teikimą kaimo vietovėse.

Dabartine kaimo plėtros strategija siekiama didinti įsidarbinimo galimybes kaimo vietovėse ir paslaugų teikimą, siekiant sukurti patrauklias gyvenimo sąlygas ir keliant gyvenimo lygį kaimo vietovėse.

Taigi, kaimo vietovių patrauklumo didėjimas susijęs su geresnėmis sąlygomis ekonomikos augimui, kuris, kaip manoma, įgyvendinamas III krypties priemonėmis, kuriomis daugiausia siekiama įvairinti ekonominės (ne žemės ūkio) veiklos rūšis, remti mikroįmones, kelti gyvenimo lygį kaimo vietovėse, kurti paslaugas, organizuoti vietos partnerystę ir plėsti informacijos ir ryšių technologijų (IRT) naudojimą.

IV-oji Bendrijos gairė

Vietos gebėjimų, susijusių su užimtumu ir veiklos įvairinimu, stiprinimas ir parama III krypties prioriteto įgyvendinimui. Valdymo gerinimas, panaudojant ir kaimo vietovių savarankiškos plėtros potencialą

Įgyvendinant SAPARD programą ir dvi tebesitęsiančias žemės ūkio bei kaimo plėtros programas įgyta patirtis rodo, kaip svarbu plėtoti partnerystės ryšius kaimo vietovėse. Būtina diegti „iš apačios į viršų“ veiklos principą. Siekiant užtikrinti vietos iniciatyvų plėtotę ir klestėjimą, labai svarbi vietos bendruomenių parama ir palaikymas, padedantys sustabdyti ar riboti kaimo gyventojų mažėjimo tendenciją. Vietos bendruomenių veikla padeda įgyvendinti vadinamąjį „savivaldos principą“, pagal kurį atsakomybė ir sprendimų priėmimas perduodami vietos lygmeniui. Kai kurios Lietuvos savivaldybės jau pripažino vietos lygmens veiklos ir projektų svarbą, tačiau reikia toliau stiprinti vietos savivaldą ir demokratinius principus kaimo vietovėse, įskaitant savivaldybių ir vietos bendruomenių tarpusavio pasitikėjimo stiprinimą ir partnerystės ryšių kūrimą, nes šis reiškinys Lietuvoje palyginti naujas; reikia išteklių ir laiko reikiamiems vietos lygmens gebėjimams išugdyti ir pagrindinių dalyvių bendradarbiavimui bei tarpusavio pasitikėjimui stiprinti.

Tai bus užtikrinama pagal IV kryptį „LEADER metodo įgyvendinimas“, kuria palaikomas vietos privataus bei viešojo sektoriaus partnerystės (vietos veiklos grupių) kūrimas ir teikiama parama partnerių vietos plėtros strategijų kūrimui ir įgyvendinimui. Tinkamos sąlygos pastarajai veiklai bus daugiausia sudaromos III krypties priemonėmis.

2.4a. Bendrijos Strateginė Gairė – Nauji iššūkiai

Lėšos skirtos Naujiems iššūkiams įgyvendinti nėra didelės. Daugelis priemonių apimančių klimato kaitos mažinimą, bioįvairovės didinimą, vandentvarką jau yra finansuojamos įgyvendinant I-IV Bendrijos gaires. Pažymėtina, kad aplinkosauginėms priemonėms skirta nemaža dalis Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos lėšų, taip pat artimiausiu metu neprognozuojamas šių lėšų trūkumas, nepaisant vis didėjančio paramos gavėjų skaičiaus, todėl siekiant maksimalaus „naujų iššūkių“ lėšų panaudojimo efekto yra tikslinga pasirinkti Lietuvai svarbiausias priemones: – BŽŪP „sveikatingumo patikros“ pasekoje Lietuvos, kaip ir kitų ES šalių, pieno gamintojai susidurs su „naujais iššūkiais“. Pieną gaminantys ūkininkai turės imtis tam tikrų veiksmų kad prisitaikytų prie

besikeičiančių rinkos sąlygų (pieno kvotų panaikinimas ir t.t.). Pieno sektorius pasižymi ypač nepalankia struktūra: pieno ūkiai yra maži, silpnai organizuoti (trūksta kooperacijos), didžiąją dalį pagaminto pieno (92 proc.) kaip žaliavą parduoda perdirbėjams (patys nekuria didesnės pridėtinės vertės pieno produktų). Natūralaus pieno supirkimo kaina 2009 metais buvo pati mažiausia visoje ES. Atsižvelgiant į sunkią situaciją, susidariusią šiame sektoriuje, būtina imtis papildomų veiksmų, todėl yra numatoma remti priemones, kuriomis prisidedama prie pieno sektoriaus restruktūrizavimo.

Viena iš priemonių - veiklos formų galėtų būti pieno perdirbimas gamintojo ūkyje. Tokiu būdu bus padidinta aukštesnė pridėtinė vertė, didesnis dėmesys skirtas žaliavinio pieno kokybei. Papildomų pajamų generavimas leis ūkininkams investuoti į naujas technologijas, kurios atitiks aukščiausius standartus kokybės, higienos ir aplinkosaugos srityse. Be to, didesnis gaminamos produkcijos asortimentas sudarys sąlygas, kai ūkininko pajamos bus labiau atsparios svyravimams rinkoje ir užtikrins veiklos tęstinumą.

Parama kooperatinių pieno perdirbimo įmonių, valdomų pieno gamintojų, įkūrimui, - taip pat svarbus žingsnis siekiant pieno sektoriaus restruktūrizavimo. Naujos kooperatinės pieno perdirbimo įmonės bus modernios, orientuotos į eksportą, pasižyminčios aukštu automatizacijos lygiu, žemu taršos lygiu, naudojanti mažai darbo jėgos, energijos bei medžiagų, diversifikuotos, gaminančios naujos kartos pieno produktus. Gamybos atliekos bus panaudotos biudujų ir energijos gamybai, nuotekos bus išvalomos iki leidžiamo lygio išleisti į miesto nuotekų valymo tinklus.

Tokių įmonių įkūrimas turės teigiamos įtakos pieno kokybei, nes pieno gamybos ir perdirbimo grandys priklausys tiems patiems subjektams. Būdami pieno perdirbimo įmonės savininkais, ūkininkai galės patys spręsti dėl žaliavinio pieno supirkimo kainos. Numatoma, kad konkurencija turės įtakos pieno supirkimo kainos didėjimui ne tik kooperatinėse perdirbimo įmonėse, bet ir kitose veikiančiose rinkoje.

Tikimasi, kad po pieno sektoriaus restruktūrizavimo, visos įmonės, veikiančios efektyviai ir gaminančios konkurencingus produktus, galės tęsti savo veiklą rinkoje. Taip pat pažymėtina, kad yra dar nepanaudotų galimybių didinti pieno gamybos lygį (nacionalinė pieno kvota 2008 metais buvo išnaudota 84,06 proc.).

Bendrai, numatytos priemonės turės įtakos pieno sektoriaus konkurencingumo didinimui.

– Didėjanti energijos gamybos dalis iš atsinaujinančių energijos šaltinių, tokių kaip trumpos rotacijos plantaciniai želdiniai, prisidės prie Europos klimato kaitos strategijos įgyvendinimo, energijos gavyba iš biomasės prisidės prie ES tikslų dėl biokuro naudojimo įgyvendinimo.

– 2010 m. sausio 1 d. uždarius Ignalinos AE ypač aktualu tampa energetikos plėtra susijusi su vietinių ir atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimu. Didesnis paramos lygis paskatins žemės ūkio subjektus veisti trumpos rotacijos energetines plantacijas (šiuo metu jų plotai Lietuvoje yra nedideli ir užima tik apie 500 ha), kurios savo pagrindinę - aprūpinimu energija - funkciją išpildo mažiausiai aplinką įtakojančiu būdu. Be to šių plantacijų spartesnis veisimas vienas iš būdų spręsti apleistų žemės ūkio paskirties žemių problemą.

2.5 Europos ekonomikos atgaivinimo planas – plačiajuosčio tinklo infrastruktūra

Atsižvelgiant į pateiktą statistinę analizę, atskleidžiančią, kad kaimo vietovės atsilieka plačiajuosčio tinklo infrastruktūros aprėpties prasme (Lietuva taip pat atsilieka nuo ES vidurkio), ir į tai, kad nustatytas tikslas padidinti aprėptį iki 100 proc., turi būti skirtos papildomos lėšos. Numatyti veiksmai suteiks pagalbą kuriant ir sudarant sąlygas pasinaudoti prieiga prie plačiajuosčio tinklo infrastruktūros. Šie veiksmai papildys veiklas, numatytas RAIN projekte (finansuojamame iš struktūrinių fondų).

2.6 Strategijos regioninis įgyvendinimas

Rengiant NKPS, svarstyta, ar šioje strategijoje ir vėliau, Lietuvoje įgyvendinant Kaimo plėtros programą, reikėtų išskirti atskirus regionus.

Įgyvendinant Nacionalinę strategiją ir Kaimo plėtros programą, bus atsižvelgiama į atskirų regionų skirtumus. Žinoma, kai kurie veiksmai bus regioninio pobūdžio, pvz., parama „mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms“ ir „apželdinimui mišku“, teikiant pirmenybę reglamente nustatytus kriterijus atitinkančioms vietovėms. Be to, Kaimo plėtros programoje bus nustatyti konkretūs prioritetai, į kuriuos bus atsižvelgiama pagal atskiras priemones atrenkant projektus (pavyzdžiui, turizmo plėtra, alternatyvių veiklos rūšių plėtojimas pirmiausia bus skatinami mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse).

Kitaip tariant, pati Kaimo plėtros programa bus horizontaliai įgyvendinama visoje Lietuvos teritorijoje.

2.7 Preliminarus išteklių paskirstymas trims pagrindinėms remiamoms sritims

Ištekliai trims pagrindinėms remiamoms veiklos sritims paskirstyti atsižvelgiant į kiekvienos iš šių sričių poreikius ir Reglamente (EB) Nr. 1698/2005 nustatytus išteklių paskirstymo trims pagrindinėms kryptims reikalavimus. Išteklių paskirstymas pateiktas 3 lentelėje. Pateiktas išteklių paskirstymo pagal kryptis ir prioritetus planas, parengtas pagal Komisijos reglamento (EB) Nr. 1974/2006 3 str. a punktą, yra tik orientacinio pobūdžio. Atitinkamas Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos lėšų paskirstymo planas, jei reikia, gali būti pakeistas po 2013 m. birželio 30 d. atsižvelgiant į galimybes, nustatytas pagal Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 9 straipsnio (1) ir (2) punktus, su pakeitimais, padarytais Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) Nr. 335/2013.

3 lentelė. Bendras lėšų paskirstymo 2007–2013 m. planas

	Visų lėšų dalis, proc.	Visų lėšų dalis, mln. EUR
I kryptis	42,72 (42,24*)	754,38 (736,43*)
I.1 prioritetas. Žemės ūkio ir miško valdų struktūros ir susijusios infrastruktūros gerinimas	14,51	256,20
I.1.1. Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos	5,22	92,16
I.1.2. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas	3,71	65,53
I.1.3. Pusiau natūrinis ūkininkavimas	0,94	16,60
I.1.4. Žemės ūkio ir miškininkystės plėtra ir pritaikymo infrastruktūra	4,64	81,91
I.2 prioritetas. Modernizacijos, technologijos ir inovacijos lygio kėlimas, produktų kokybės ir rinkodaros gerinimas	26,91	475,17
I.2.1. Žemės ūkio valdų modernizavimas	19,78	349,21
I.2.2. Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas	6,41	113,22
I.2.3. Miškų ekonominės vertės didinimas	0,62	11,03
I.2.4. Dalyvavimas maisto kokybės schemose	0,1	1,71
I.3 prioritetas. Žmogiškųjų išteklių stiprinimas	1,30	23,01
I.3.1. Profesinio mokymo ir informavimo veikla	1,03	18,27
I.3.2. Naudojimasis konsultavimo paslaugomis	0,27	4,74
II kryptis	36,15 (36,61*)	638,32
II.1 prioritetas. Aplinką tausojanti ūkininkavimo praktika	8,59	151,57
II.1.1. Agrarinės aplinkosaugos išmokos (Ekologinio ūkininkavimo programa)	8,48	149,57

II.1.1. Agrarinės aplinkosaugos išmokos (Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema)	0,11	2
II.2 prioritetas. Klimato kaitos mažinimas	6,02	106,29
II.2.1. Pirmas žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	2,27	40,08
II.2.2. Pirmas ne žemės ūkio paskirties žemės ir apleistos žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	2,49	44,0
II.2.3. Miškininkystės potencialo atkūrimas ir prevencinių priemonių įdiegimas	0,68	12,00
II.2.4. Pelno nesiekiančios investicijos miškuose	0,45	8,00
II.2.5. Miškų aplinkos apsaugos išmokos	0,13	2,21
II.3 prioritetas. Biologinės įvairovės išsaugojimas, didelės gamtinės vertės ir tradicinių agrarinių vietovių plėtra	21,54	380,46
II.3.1. „Natura 2000“ išmokos ir išmokos, susijusios su Direktyva 2000/60/EB (Bendroji vandens politikos direktyva)	0,11	1,95
II.3.2. „Natura 2000“ išmokos	0,15	2,57
II.3.3. Išmokos ūkininkaujantiems vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietoves	15,67	276,67
II.3.4. Agrarinės aplinkosaugos išmokos (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 36 straipsnio (a) punkto (iv) papunktis ir 39 straipsnis):	5,35	94,63
II.3.4.1. Kraštovaizdžio tvarkymo programa	5,14	90,74
II.3.4.2. Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimo programa	0,07	1,28
II.3.4.3. „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimo programa	0,15	2,61
II.3.5. Pelno nesiekiančios investicijos	0,26	4,64
III kryptis (įskaitant LEADER priemonę, kai ja siekiama III krypties tikslų)	11,19; 11,07* (15,94; 15,88*)	197,51; 193,02* (281,40; 276,91*)
III.1 prioritetas. Alternatyvių darbo vietų ir pajamų šaltinių kūrimas	8,28 (9,70)	146,08 (171,15)
III.1.1. Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos	1,39	24,46
III.1.2. Parama verslo kūrimui ir plėtrai	4,90	86,55
III.1.3. Kaimo turizmo veiklos skatinimas	1,99	35,07
III.1.4. Vietos plėtros strategijų, kuriomis siekiama III krypties tikslų, įgyvendinimas (LEADER)	(1,42)	(25,07)
III.2. Socialinės ir fizinės infrastruktūros, gyventojų gyvybės ir jų turto apsaugos gerinimas, kaimo paveldo apsauga ir puoselėjimas	2,91 (6,24)	51,43 (110,25)
III.2.1. Kaimo atnaujinimas ir plėtra (įskaitant papriemonę „Plačiajuosčio tinklo infrastruktūros plėtra kaimo vietovėse“)	2,91	51,43
III.2.2. Vietos plėtros strategijų, kuriomis siekiama III krypties tikslų, įgyvendinimas (LEADER)	(3,33)	(58,82)
IV kryptis. LEADER	6,09(6,17*)	107,59
Vietos plėtros strategijų, kuriomis siekiama III krypties tikslų, įgyvendinimas	(4,75)	(83,90)
IV.1 prioritetas. Vietos iniciatyvų ir bendradarbiavimo skatinimas bei žmoniškųjų gebėjimų ugdymas, siekiant rengti ir sėkmingai įgyvendinti vietos plėtros strategijas	1,34	23,69
IV.1.1. VVG veikla, įgūdžių įgijimas ir aktyvumo skatinimas vietovėje pagal 59 straipsnį	1,15	20,35

IV.1.2. Bendradarbiavimo projektų įgyvendinimas	0,19	3,34
Techninė pagalba	3,85 (3,9*)	67,99
SUMA (I kryptis + II kryptis + III kryptis + IV.1 kryptis + Techninė pagalba)	100	1765,79 (1743,36*)

* Bendrijos finansinė parama pagal ašis taip kaip numatyta Reglamento (EB) 1698/2005 17 Straipsnyje, 3 dalyje.

Preliminarus biudžeto, susijusio su Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 16a straipsnyje nurodytomis veiklos rūšimis 2009 m. sausio 1 d.–2013 m. gruodžio 31 d. (16a straipsnio 3b dalis iki sumų, nurodytų Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 69 straipsnio 5a dalyje) paskirstymas

Prioritetinės sritys ir priemonės	Proc.	Mln. EUR
Papriemonė „Plačiajuosčio tinklo infrastruktūros plėtra kaimo vietovėse“ (priemonė 322 „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“)	20,00	4,487
Priemonės, kuriomis prisidedama prie pieno sektoriaus restruktūrizavimo:		
Priemonė 121 „Žemės ūkio valdų modernizavimas“	19,02	4,267
Priemonė 123 „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“	59,04	13,246
Atsinaujinantieji energijos ištekliai (trumpos rotacijos plantaciniai augalai, priemonė 121 „Žemės ūkio valdų modernizavimas“)	1,94	0,434
VISO:	100	22,434

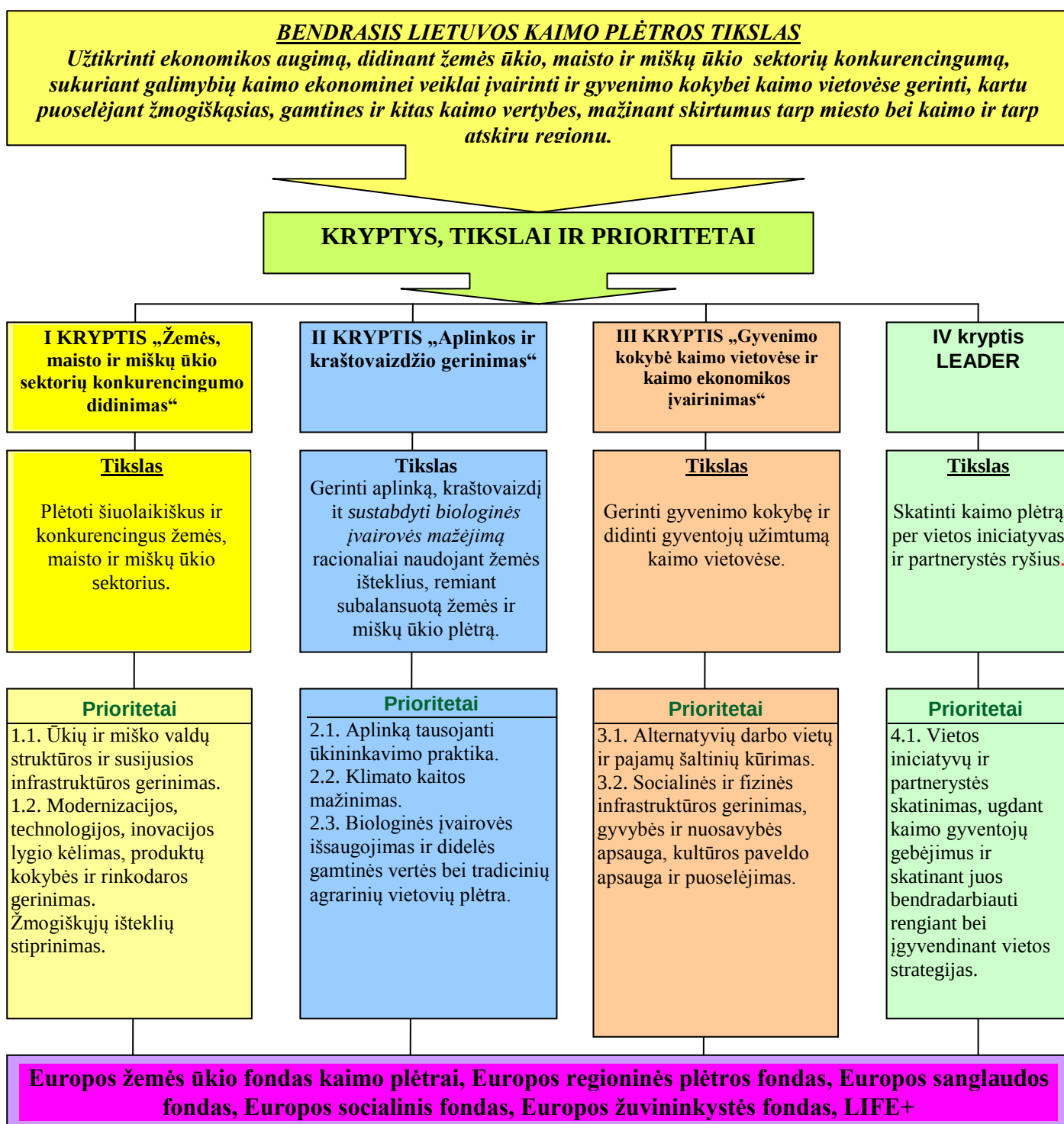
Toks lėšų paskirstymas atitinka didžiulį poreikį investuoti į kaimo sektoriaus konkurencingumo didinimą, t. y. gerinti struktūrą, našumą ir produkcijos kokybę. 42,72 proc. visų lėšų skiriama veiklai pagal I kryptį. Siekiant užtikrinti subalansuotą kaimo plėtrą, išsaugant ir puoselėjant kraštovaizdį, gamtos ir kultūros vertybes, 36,15 proc. visų lėšų bus skiriama veiklai pagal II kryptį. 17,28 proc. visų lėšų bus skiriama veiklai pagal III kryptį, kuria siekiama kurti alternatyvius pajamų šaltinius ir įsidarbinimo galimybes, atnaujinti ir plėtoti kaimus, stiprinti kaimo vietovių žmogiškuosius išteklius ir įgyvendinti vietos iniciatyvas pagal LEADER metodą, kartu gerinant gyvenimo kokybę ir užkertant kelią dideliame kaimo gyventojų skaičiaus sumažėjimui. Likę 3,85 proc. išteklių bus skirti šios strategijos įgyvendinimo techninei pagalbai.

Šis bendras išteklių paskirstymo planas padės veiksmingiausiai siekti tikslų, kurie pagal svarbą aprašyti 3 skyriuje.

3 Strategija ir prioritetai pagal kryptis

Toliau parodytas ryšys tarp 2007–2013 m. Lietuvos kaimo plėtros **bendrojo tikslo** ir tikslų, nustatytų kiekvienai iš **keturių krypčių** ir jų **prioritetams**.

1 pav. Lietuvos kaimo plėtros tikslai, kryptys ir prioritetai

Bendrajam kaimo plėtros tikslui įgyvendinti reikia milžiniškų pastangų ir finansinių išteklių. Atsižvelgiant į tai, kad kaimo vietovės užima iki 97 proc. Lietuvos teritorijos ir jose gyvena trečdalis šalies gyventojų, akivaizdu, kad vien Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai teikiamų galimybių neužteks šiam bendrajam tikslui pasiekti. Šiame skyriuje išvardyti prioritetai ir konkretūs veiksmai, kurie, siekiant bendrojo tikslo, bus finansuojami iš EŽŪFKP. Be to, pateikiama orientacinė parama, kurią tikimasi gauti iš Europos regioninės plėtros, Socialinio, Sanglaudos bei Žuvininkystės fondų ir kuri padės įgyvendinti kiekvienos krypties tikslus ir prisidės prie visuotinio tikslo įgyvendinimo. Valstybės pagalbos priemonės taip pat papildys veiksmus, kurie bus įgyvendinami pagal šią strategiją.

Visi veiksmai, kad ir kokiai kryptčiai priklausytų, pagal šią Nacionalinę kaimo plėtros strategiją bus įgyvendinami atsižvelgiant į Lietuvos teisės aktus ir nedarant žalos aplinkai. Be to, bet kokia parama turi atitikti žemei, kuriai prašoma paramos, nustatytus geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės (GAAB) reikalavimus, o vėlesnės agrarinės aplinkosaugos išmokos mokamos, jei laikomasi būtinųjų GAAB reikalavimų.

Toliau pateikiami: 1) **horizontalieji prioritetai**, į kuriuos būtina atsižvelgti įgyvendinant strategijoje aprašytą 2013 m. Lietuvos kaimo plėtros ir žemės ūkio viziją, ir 2) kiekvienos krypties **vertikalieji prioritetai**, nustatyti atsižvelgiant į 1.6 skirsnyje įvardytas pagrindines problemas.

Be to, 5 priede aprašytas priemonių, kurios bus įgyvendinamos sprendžiant 1.6 skirsnyje įvardytas pagrindines problemas, suderinamumas (EŽŪOGF, struktūriniai fondai, valstybės pagalba).

3.1. Horizontalieji prioritetai

Įgyvendinant Nacionalinę kaimo plėtros strategiją (NKPS), bus atsižvelgiama į horizontaliuosius prioritetus, kuri bus taikomi pagal visas keturias kryptis. Praktikoje tai reiškia, kad NKPS įgyvendinančioje Kaimo plėtros programoje į juos bus atsižvelgta prioritetiniuose atrankos kriterijuose, pagal kuriuos bus atrenkami konkretūs projektai. Taigi, 2007–2013 m. laikotarpiu paramos skyrimo horizontalieji prioritetai yra (prioritetai išvardyti atsitiktine tvarka):

1. Jauniesiems ūkininkams.
2. Visiškai prekiniams ūkiams.
3. Dar negavusiems ES paramos subjektams.
4. Inovacijų įgyvendinimui.
5. Ūkio subjektų (įskaitant gamintojų grupes) bendroms ir kooperacinėms iniciatyvoms.
6. Rinkodaros gerinimui ir didelės pridėtinės vertės produktų gamybai.
7. Aplinkai palankiai veiklai (įskaitant bioįvairovės išsaugojimą, subalansuotą vandentvarką ir energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos šaltinių).
8. Naujų darbo vietų ir papildomų pajamų šaltinių kūrimo veiksams, ypatingą prioritetą skiriant mažiau išsivysčiusiems regionams.
9. Veiklos įvairinimui mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse ir mažiau išsivysčiusios ekonomikos regionuose.
10. Žmogiškųjų išteklių stiprinimo veiksams.
11. Vietos iniciatyvos skatinimo veiksams.
12. Verslo plėtros įgūdžių ir gebėjimų stiprinimo veiksams.
13. Pieno sektoriaus restruktūrizavimui.
14. Plačiajuosčio tinklo infrastruktūros aprėpčiai didinti

3.2. I kryptis. Žemės, maisto ir miškų ūkio sektoriaus konkurencingumo didinimas

I krypties **bendrasis tikslas** yra: „plėtoti šiuolaikiškus ir konkurencingus žemės, maisto ir miškų ūkio sektorius“.

Tikimasi, kad žinių ir inovacijų perdavimas kartu su investicijomis į žmogiškąją ir fizinę kapitalą sudarys sąlygas didėti Lietuvos žemės, maisto ir miškų ūkio sektorių konkurencingumui.

Šis tikslas bus pasiektas įgyvendinant suformuluotuosius pagrindinius prioritetus, siekiant spręsti šias pagrindines I kryptį priskiriamas problemas:

1. Ūkininkų senėjimo tendencija, nepalanki žemės ir miško valdų struktūra, kooperacijos stoka, nepakankamai išvystyta žemės ūkio infrastruktūra.
2. Dėl pernelyg siauro pobūdžio bei nepakankamo mokymo ir informacijos sklaidos ūkininkams, miško savininkams, jų darbuotojams ir kitiems kaimo gyventojams trūksta organizacinių gebėjimų, verslumo, novatoriškų iniciatyvų.
3. MVĮ perdirbimo sektoriuje trūksta modernizacijos, sukuriama per mažai pridėtinės vertės, perdirbimo sektoriuje trūksta inovacijų, nepakankama žemės ūkio produktų rinkodara.
4. Pirminė žemės ūkio produkcijos gamyba nemodernizuojama, trūksta naujų technologijų ir inovacijų, dauguma ūkių neatitinka ES Nitratų direktyvos reikalavimų. Perdirbimo įmonių ir pirminės žemės ūkio produkcijos gamintojų pajėgumai nesubalansuoti.
5. Per mažas privataus miškų sektoriaus konkurencingumas.

Pagal išvardytąsias pagrindines problemas nustatyti šie pagrindiniai I krypties prioritetai:

- I.1. prioritetas. Žemės ūkio ir miško valdų struktūros gerinimas** (34 proc. I krypties lėšų).
- I.2. prioritetas. Modernizacijos, technologijos, inovacijos lygio kėlimas** (63 proc. I krypties lėšų).
- I.3. prioritetas. Žmogiškųjų išteklių stiprinimas** (3 proc. I krypties lėšų).

Pagal **I.1 prioritetą** įgyvendinamomis veiklos sritimis siekiama didinti žemės, maisto ir miškų ūkio sektorių konkurencingumą ir plėtoti konkurencingus pirminės žemės bei miškų ūkio produkcijos gamybos sektorius. Veiklos sritimis pagal šį prioritetą sprendžiamos *ūkininkų senėjimo tendencijos* ir *nepalankios ūkių bei miško valdų struktūros* problemos.

Ypač svarbu gerinti ūkių struktūrą, siekiant didinti našumą ir gerinti produkcijos kokybę, mažinti gamybos sąnaudas ir užtikrinti pakankamą investicijų grąžą. Tai bus pasiekta įgyvendinant ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos programą, padedant pusiau natūriams ūkiams tapti perspektyviais prekiniais ūkiais, skatinant ūkininkauti jaunimą, nes senyvo amžiaus ūkininkai yra mažiau pasirengę modernizuoti ūkius, jiems trūksta ūkio vadybos žinių. Tikimasi, kad, teikiant paramą alternatyviai veiklai pagal III kryptį, kai kurie pusiau natūrinių ūkių savininkai pasitrauks iš žemės ūkio ir ims alternatyvios veiklos. Be to, žemės sklypų (įskaitant miškus) konsolidacijos projektų įgyvendinimas ir parama agrarinės infrastruktūros (sausinimo sistemų) gerinimui labai pagerins žemės ūkio ir miško valdų struktūrą bei sąlygas žemės ir miškų ūkio plėtrai. Šios prielaidos būtinos, siekiant plėtoti konkurencingą pirminį žemės ir miškų ūkio sektorių. Svarbu pabrėžti, kad investicijos į sausinimo sistemų gerinimą bus remiamos tik apsvačius jų poveikį aplinkai, t. y. jei bus užtikrinta jų atitiktis aplinkosaugos reikalavimams ir apsaugotos esamos gamtos vertybės.

Be to, tikimasi, kad priemonės pagal I.2 prioritetą (I.2.1. Žemės ūkio valdų modernizavimas ir I.2.3. Parama miškų ūkiui), kuriomis remiamas modernizacijos lygio kėlimas, pažangių technologijų diegimas, standartų įgyvendinimas, miškų savininkų kooperacijos skatinimas ir t. t., taip pat padės gerinti žemės ūkio ir miško valdų struktūrą.

I.1 prioritetą įgyvendinančios priemonės

I.1.1.	Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 20 straipsnio (a) punkto (iii) papunktis ir 23 straipsnis). <u>Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos (tęsimi 2004–2006 m. projektai)</u> (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1257/1999 10–12 straipsniai).
I.1.2.	Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 20 straipsnio (a) punkto (ii) papunktis ir 22 straipsnis).
I.1.3.	Pusiau natūrinis ūkininkavimas (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 20 straipsnio (d) punkto i papunktis ir 34 straipsnis).

	Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas (<u>tęsiami 2004–2006 m. projektai</u>) (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1257/1999 33 straipsnio (b) punktas).
I.1.4.	Žemės ūkio ir miškininkystės plėtra ir pritaikymo infrastruktūra (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 20 straipsnio (b) punkto (v) papunktis ir 30 straipsnis).

Pagal **I.2 prioritetą** įgyvendinamomis veiklos sritimis siekiama kelti modernizacijos, technologijos ir inovacijos lygį pirminės žemės ūkio produkcijos gamybos, perdirbimo ir miškų ūkio sektoriuose, siekiant užtikrinti, kad: 1) ūkiai atitiktų ES Nitratų direktyvos reikalavimus, 2) būtų gaminami didesnės pridėtinės vertės produktai, 3) pakankama lietuviškų produktų rinkodara, didinanti kaimo gyventojų pajamas, ir 4) būtų pasiektas aukštesnis gyvenimo lygis.

Taigi, pirminės žemės ūkio gamybos sektoriuje reikia gerinti ūkių technologijas, modernizacijos lygį ir infrastruktūrą. Šiandien pirminės gamybos sektorius yra imlus darbo jėgai, tačiau ateitis priklauso struktūroms, naudojančioms modernius įrenginius bei technologijas ir prisitaikančioms prie besikeičiančių rinkos poreikių.

Didėjant poreikiui mažinti oro taršą, bus aktyviai skatinamos investicijos į biokuro gamybą, biomasės naudojimą, alternatyviuosius ir atsinaujinančius energijos šaltinius. Tikimasi, kad investicijos, kuriomis siekiama ūkiuose laikytis Nitratų direktyvos reikalavimų, padės mažinti amoniako garavimą į aplinką ir taip sumažinti klimato kaitą.

Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas skatins aplinkai palankią energijos gamybą, prisidės prie kitų klimato kaitos politikos veiksmingo valdymo priemonių, kurios leis žemės ūkio subjektams sumažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį.

Kartu su priemonėmis, skatinančiomis struktūrinius pokyčius pagal I.1 prioritetą ir žemės ūkio valdų modernizavimą, bus taikomos paramos priemonės pagal I.2 prioritetą, kuriomis bus skatinama ūkininkų kooperacija ir gamintojų susivienijimų steigimas (įskaitant kooperacinių pieno perdirbimo įmonių, valdomų gamintojų, kūrimą). Sutelkę pastangas, ūkininkai galės modernizuoti gamybą, didinti jos našumą, gerinti produkcijos kokybę, taigi prisitaikyti prie rinkos poreikių. Taip pat tikimasi, kad ūkininkų dalyvavimas maisto kokybės programose pagerins žemės ūkio maisto produktų kokybę, pajvairins asortimentą ir padidins produktų pridėtinę vertę.

Pieno gamintojų skatinimas perdirbti pieną savo ūkyje leis sukurti didesnę pridėtinę vertę, gauti papildomas pajamas, daugiau dėmesio bus skirta žalio pieno kokybei ir higienos standartams.

Perdirbimo pramonėje 2007–2013 metais planuojama prioritetą skirti mažesnių perdirbimo įmonių modernizavimui, nes šiuo metu jų gamybos įrangos modernizacijos lygis yra žemas. Tačiau, siekiant skatinti inovacijas, perdirbimo įmonėms, kurioms teikiama parama už standartų laikymąsi, bus skiriama parama ir už inovacinės praktikos arba naujų standartų įgyvendinimą (ši parama taikoma visoms perdirbimo įmonėms). Taip pat būtina parama žemės ūkio produktų rinkodarai stiprinti tiek vidaus, tiek tarptautinėse rinkose.

Siekiant plėtoti miškininkystės sektorių, reikia remti miško savininkų kooperaciją, gerinti miškų infrastruktūrą ir įgyvendinti miškingumo didinimo priemones. Taip pat reikia modernizuoti miško kirtimo technologijas, remiant miškų savininkus, perkančius modernias miško ruošos mašinas, siekiant, kad miškai būtų kertami ekonomiškiau ir būtų tausojama aplinka.

Lietuvos inovacinės struktūros gerinimas ir inovacinio potencialo didinimas yra labai svarbūs paramos veiksmai bendrovėms ir mokslo bei žinių organizacijoms. Reikia nuolat stiprinti tinklus ir mokyti mokslo, žinių institucijų bei pramonės įmonių darbuotojus, siekiant ateityje toliau stiprinti Lietuvos inovacinį potencialą.

I.2 prioritetą įgyvendinančios priemonės

I.2.1.	Žemės ūkio valdų modernizavimas (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 20 straipsnio (b) punkto (i) papunktis ir 26 straipsnis).
I.2.2.	Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 20 straipsnio (b) punkto (iii) papunktis ir 28 straipsnis).
I.2.3.	Miškų ekonominės vertės didinimas (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 20 straipsnio (b) punkto (ii)–(iv) papunkčiai ir 27, 28 bei 29 straipsniai).
I.2.4.	Maisto kokybės schemose dalyvaujančių ūkininkų rėmimas (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 20 straipsnio (c) punkto (ii) papunktis ir 32 straipsnis).

Nė vienos iš išvardytųjų veiklos sričių pagal I.1. ir I.2 prioritetus nei toliau aprašytų prioritetų bei veiklos sričių pagal II, III ir IV kryptis neįmanoma sėkmingai įgyvendinti, jei nebus pakankamai investuojama į žmogiškuosius išteklius. Todėl pagal **I.3 prioritetą** veiklos sritimis siekiama stiprinti kaimo vietovių žmogiškuosius išteklius, taip sprendžiant ribotų galimybių, nepakankamo mokymo ir informacijos trūkumo problemas. Nors Lietuvos ūkininkai ir kaimo gyventojai turi geras sąlygas konsultuotis bendro pobūdžio klausimais dėl tradicinių gamybos metodų, ūkio ekonomikos ir apskaitos, tačiau trūksta specializuotų konsultacijų ir mokymo programų ekologinio ūkininkavimo, aplinkosaugos ir kitų reikalavimų įgyvendinimo, bendruomenės plėtros ir partnerystės, rinkodaros ir veiklos įvairinimo srityse. Todėl ateityje būtina užtikrinti tokio pobūdžio konsultavimo paslaugų teikimą kaimo gyventojams. Taip pat labai svarbu stiprinti profesinį mokymą, siekiant kelti dirbančiųjų žemės ūkyje kvalifikaciją ir užtikrinti ūkininkams nuolatinę galimybę atnaujinti žinias ir geriau prisitaikyti prie ekonominės ir socialinės aplinkos pokyčių. Tikimasi, kad, įgyvendinant priemones pagal šį prioritetą, sustiprės dirbančiųjų žemės, miškų ūkio ir kaimo plėtros srityse verslumo įgūdžiai, o tai savo ruožtu ne tik sustiprins žemės, maisto ir miškų ūkio sektorių konkurencingumą, bet ir sukurs alternatyvių pajamų šaltinių kaimo vietovėse, pagerins aplinkos būklę (nes padidės žmonių išmanymas ir žinios), taigi bus sėkmingiau pasiekti tikslai pagal kitas – II, III ir IV – kryptis.

Svarbus Nacionalinės kaimo plėtros strategijos prioritetas yra užtikrinti pakankamus išteklius inovacinei plėtrai, žinių perdavimui bei sklaidai remti, ir, svarbiausia, praktiškai įgyvendinti šias inovacijas bei žinias žemės, maisto ir miškų ūkio sektoriuose, palaikant nuolatinį mokslo visuomenės, žemės ūkio ir kaimo plėtros dalyvių dialogą.

I.3 prioritetą įgyvendinančios priemonės

I.3.1.	Profesinio mokymo ir informavimo veikla (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 20 straipsnio (a) punkto (i) papunktis, 21 straipsnis, 52 straipsnio (c) punktas ir 58 straipsnis).
I.3.2.	Naudojimasis konsultavimo paslaugomis (Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 20 straipsnio (a) punkto (vi) papunktis).

4 lentelė. I krypties rezultato rodikliai

Rodiklis	Vienetas	2013 m. tikslas
Remiamų ūkių ir įmonių bendrosios pridėtinės vertės padidėjimas	Tūkst. EUR	690.000
Vidutinis ūkio dydis	Ha	20
Vidutinis miško valdos dydis	Ha	10
I rinką patenkančių ūkių skaičius	Vnt.	2 300
Pagerintos sausinimo sistemos	Ha	90 000

Paremtų konsoliduojamų sklypų plotas	Ha	24 000
Mokymo veiklą, susijusią su žemės ūkiu ir (arba) miškų ūkiu, sėkmingai baigusių asmenų skaičius	Unikalių asmenų skaičius	28.500
Jaunų ūkininkų skaičiaus padidėjimas	skaičius.	10 000

5 lentelė. 1 krypties poveikio rodikliai

Sektorius	Pradinė padėtis 2006		Poveikio tikslas 2013	
	Rodiklis, vienetas	Reikšmė	Rodiklis, vienetas	Reikšmė
prioritetas. Žemės ūkio ir miško valdų struktūros gerinimas.				
Žemės ūkis	Darbo našumas žemės ūkyje (), <i>tūkst. EUR/darbuotojui</i>	4,1	Darbo našumas (BPV, tenkančios vienam sąlyginiam darbuotojui, pokytis), <i>tūkst. EUR/SD</i>	3.900
	Ekonominis vystymasis pirminiame sektoriuje (BPV pirminiame sektoriuje), <i>mln.EUR</i>	913,7	Ekonominis augimas (papildomai sukurtos grynosios pridėtinės vertės, išreikštos PGS, pokytis), <i>PGS</i>	795.000.000
Miškų ūkis	Darbo našumas miškų ūkyje (BPV tenkanti miškų ūkyje dirbančiam sąlyginiam darbuotojui), <i>tūkst. EUR/darbuotojui</i>	12,2	Darbo našumas (BPV, tenkančios vienam sąlyginiam darbuotojui, pokytis), <i>tūkst. EUR/SD</i>	3.900
	Miškų ūkio struktūra (vidutinė privataus miško valda), <i>ha</i>	3,4	Vidutinio privačių miško valdų ploto padidėjimas, %	15
	Ekonominis vystymasis pirminiame sektoriuje (BVP pirminiame sektoriuje), <i>mln.EUR</i>	913,7	Ekonominis augimas (papildomai sukurtos grynosios pridėtinės vertės, išreikštos PGS, pokytis), <i>PGS</i>	795.000.000
1.2. prioritetas. Modernizacijos, technologijos ir inovacijos lygio kėlimas.				
Maisto pramonė	Darbo našumas maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje (BPV, tenkanti maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos pramonės darbuotojui), <i>tūkst. EUR/darbuotojui</i>	15,5	Darbo našumas (BPV, tenkančios vienam sąlyginiam darbuotojui, pokytis), <i>tūkst. EUR/SD</i>	3.900
	Ekonominė plėtra maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje (BPV maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje), <i>mln.EUR</i>	777,1	Ekonominis augimas (papildomai sukurtos grynosios pridėtinės vertės, išreikštos PGS, pokytis), <i>PGS</i>	795.000.000
1.3. prioritetas. Žmoniškųjų išteklių stiprinimas				
Švietimas	Švietimas ir mokymas žemės ūkyje (ūkio valdytojų dalis, turinčių pagrindinį ir visišką išsilavinimą nuo visų ūkio valdytojų): <i>Skaičius, tūkst.– % -</i>	69,1 30	Išmokyta žemės ir miškų ūkyje dirbančių žmonių, <i>skaičius</i>	30 000
Amžiaus struktūra	Amžiaus struktūra, % ūkininkai:		Ūkininkai jaunesni nei 40 m. amžiaus, %	20
	<40 m.	13		
	40-54 m.	28		
	55-62 m.	14		
	>62 m.	44		

3.3. II kryptis. Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas

II strateginės krypties **bendrasis tikslas** yra „gerinti aplinką, kraštovaizdį ir sustabdyti biologinės įvairovės mažėjimą, racionaliai naudojant žemės išteklius, remiant subalansuotą žemės ir miškų ūkio plėtrą.“ Šis tikslas bus pasiektas įgyvendinant suformuluotus pagrindinius prioritetus, pagal kuriuos siekiama spręsti šias pagrindines II kryptčiai priskiriamas problemas:

1. Grėsmė aplinkai ir kultūros paveldui dėl intensyvios žemės ūkio veiklos kai kuriose vietovėse ir žemės ūkio veiklos nutraukimo kitose vietovėse; trūksta subalansuotos privačių miškų tvarkymo praktikos.
2. Nepakankama ekologiškų produktų pasiūla.
3. Dideli apleistos žemės ūkio paskirties žemės plotai.
4. Dirvožemio rūgštėjimas ir erozija.
5. Blogos kokybės geriamasis vanduo šachtiniuose šuliniuose.
6. Poreikis kovoti su klimato kaita.
7. Biologinės įvairovės mažėjimas ir kai kurių rūšių išnykimo rizika.

Pagal II kryptį finansuojamomis veiklos sritimis bus siekiama skatinti aplinką tausojančią ūkininkavimo praktiką, saugoti ir stiprinti biologinę įvairovę, kraštovaizdį, vandens ir dirvožemio išteklius tiek didelės gamtinės vertės, tiek tradicinėse agrarinėse vietovėse bei mažinti klimato kaitą.

Nustatomi šie II krypties prioritetai (specialieji tikslai):

- II.1. prioritetas. Aplinką tausojanti ūkininkavimo praktika** (23,76 proc. II krypties paramos)
- II.2. prioritetas. Klimato kaitos mažinimas** (16,65 proc. II krypties paramos)
- II.3. prioritetas. Biologinės įvairovės išsaugojimas ir didelės gamtinės vertės bei tradicinių agrarinių vietovių plėtra** (59,59 proc. II krypties paramos)

Pagal **II.1 prioritetą** siekiama riboti ūkininkavimo veiklos intensyvumą didelės gamtinės ir kraštovaizdžio vertės vietovėse. Todėl bus įgyvendinama agrarinės aplinkosaugos priemonės Ekologinio ūkininkavimo programa, skatinanti tausoti kraštovaizdį ir aplinką. Pagal šią programą parama bus teikiama įgyvendinamiems papildomiems veiksams, kurie viršija privalomuosius aplinkosaugos reikalavimus ir padeda išsaugoti kaimo kraštovaizdį, gerina vandens kokybę ir mažina žemės ūkio maistinių medžiagų patekimą į vandens telkinius, skatina auginti vietines retas Lietuvos gyvulių ir naminių paukščių veisles (agrarinės biologinės įvairovės tikslais), gerina dirvožemio kokybę bei būklę.

Kadangi dirvožemio erozija ir rūgštėjimas taip pat kelia didelių problemų tiek aplinkai, ir ūkininkams, numatoma įgyvendinti tinkamas agrarinės aplinkosaugos programas, siekiant kiek įmanoma sumažinti šias problemas. Be to, dėl šių priemonių įgyvendinimo plotuose ribojamo trąšų naudojimo sumažės vandens tarša maistinėmis medžiagomis – intensyvaus ūkininkavimo padarinys. Parama pagal dirvožemio erozijos prevencijos priemones bus siekiama viršyti pradinį rodiklį, nustatytą Geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimuose. Prioritetas taip pat bus teikiamas erozijai neatsparių žemės plotų apželdinimui mišku, atsižvelgiant ir į kitus svarbus aplinkosaugos kriterijus. Žinoma, ekologiškų žemės ūkio produktų gamybos skatinimas turės teigiamą poveikį aplinkai (dirvožemiui, vandeniui, biologinei įvairovei, orui), padidės žemės ūkio produkcijos vertė, taigi ūkininkai gaus daugiau pajamų – tai ypač svarbu šiandien, kai ir vidaus, ir tarptautinėse rinkose didėja tokių produktų paklausa. Susijęs vandens taršos maistinėmis medžiagomis mažinimas padės pasiekti Bendrojoje vandens politikos direktyvoje nustatytus vandens apsaugos tikslus.

II.1 prioritetą įgyvendinančios priemonės

II.1.1.	Agrarinės aplinkosaugos išmokos (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 36 straipsnio (a) punkto (iv) papunktis ir 39 straipsnis). Agrarinės aplinkosaugos išmokos (<u>tesiami 2004–2006 m. projektai</u>) (Tarybos reglamento Nr. 1257/1999 22–24 straipsniai).
II.1.1.1.	Ekologinio ūkininkavimo programa.
II.1.1.2.	Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema

Pagal **II.2 prioritetą** siekiama kovoti su klimato kaita, racionaliai naudojant žemės išteklius, ypač apleistus žemės ūkio paskirties žemės plotus, ir užtikrinant subalansuotą miškų ūkio plėtrą.

Tikimasi, kad apželdinimo mišku priemonė labai prisidės prie Lietuvos miškingumo didinimo programoje užsibrėžto tikslo – per artimiausius 20 metų Lietuvos miškingumą padidinti 3 proc. Kad miškas būtų želdinamas nedarant žalos aplinkai ir nepažeidžiant gamtinių vertybių, šiuo metu rengiamos išsamios žemėtvarkos schemos miškui želdinti, kurias tikimasi užbaigti iki 2007 m. pabaigos. Už žemėtvarkos schemų miškui želdinti rengimą atsakingas Valstybinis žemėtvarkos institutas. Šias schemas tvirtina rajonų savivaldybės. Iki 2008 m. parengta 51 žemėtvarkos schema miškui želdinti, pagal kurias šiuo metu išduodami leidimai miškui želdinti. Schemose nustatomos miškui želdinti tinkamos teritorijos, atsižvelgiant į aplinkosaugos (biologinės įvairovės, vandens ir dirvožemio kokybės, erozijos, kraštovaizdžio ir t. t.), ekonominius ir socialinius aspektus. Parama bus teikiama šiose nustatytose teritorijose esančių žemės plotų apželdinimui. Be to, siekiant užtikrinti, kad apželdinimas mišku būtų kiek galima naudingesnis biologinei įvairovei ir aplinkai, taip pat siekiant įtvirtinti subalansuoto miško tvarkymo principus. Įgyvendinant šias schemas, daug dėmesio bus skiriama šiuo metu taikomai praktikai: mišrių želdinių, kuriuose daugiausia lapuočių, įveisimui, miško perimetro nustatymui, vietinių rūšių medžių sodinimui ir atvirų zonų formavimui.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 17 d. įsakymu Nr. 484 patvirtintoje Lietuvos miškų ūkio politikoje ir jos įgyvendinimo strategijoje nustatyti šie pagrindiniai miškų ūkio plėtros strateginiai tikslai: valstybinio ir privataus miškų ūkio plėtra, derinama su bendrąja kaimo plėtra, ir Lietuvos miškingumo padidinimas 3 proc. per artimiausius 20 metų. Konkretus iki 2020 m. numatomų apželdinti plotų dydis ir visos susijusios priemonės buvo pateikti bendru aplinkos ministro ir žemės ūkio ministro 2002 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. 616/471 patvirtintoje Lietuvos miškingumo didinimo programoje. 2007–2020 m. laikotarpiu planuojama kasmet įveisti po 7 000 ha miško apleistoje valstybinėje ir privačioje žemėje, pasinaudojant Europos Sąjungos finansine parama. Siekiant sudaryti palankias sąlygas Lietuvos miškingumui didinti ir užtikrinti miško sodmenų tiekimą kirtavietėms atželdinti bei naujiems miško plotams įveisti, 2003 m. rugpjūčio 26 d. aplinkos ministro įsakymu Nr. 434 patvirtinta Valstybinių miško medelynų modernizavimo programa

Visa parama miškų ūkio plėtrai yra viena svarbiausių kovos su klimato kaita priemonių. Be to, klimato kaitą padės mažinti pagal I kryptį numatyta parama žemės ūkio valdų modernizavimui (pavyzdžiui, skatinimas naudoti biokurą, alternatyvius ir atsinaujinančius energijos šaltinius, Nitrato direktyvos reikalavimų įgyvendinimas) bei parama pagal III krypties priemones, skirtas smulkiajam ne žemės ūkio verslui kaime skatinti (pavyzdžiui, skatinant atsinaujinančios energijos jėgainių veiklą). Nitrato direktyvos įgyvendinimas pagal I kryptį taip pat padės gerinti vandens kokybę tiek atvirose vandens telkiniuose (Bendrosios vandens politikos direktyvos ir Nitrato direktyvos įgyvendinimas), tiek kaimo gyventojų šuliniuose, nes vandens kokybę daugeliu atvejų labiausiai blogina netinkama ūkinė praktika (visų pirma netinkamas mėšlo ir srutų tvarkymas). Tačiau akivaizdu, kad blogos geriamo vandens kokybės problemai spręsti taikoma ne tik EŽŪFKP parama – jai bus skiriamos ir struktūrinių fondų lėšos

II.2 prioritetą įgyvendinančios priemonės

II.2.1.	Pirmas žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku (Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005). Apželdinimas mišku (2004–2006 m. pradėti projektai) (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1257/1999 29–32 straipsniai).
II.2.2.	Pirmas ne žemės ūkio paskirties žemės ir apleistos žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 45 straipsnis).
II.2.3.	Miškininkystės potencialo atkūrimas ir prevencinių priemonių įdiegimas (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 48 straipsnis).

II.2.4.	Pelno nesiekiančios investicijos miškuose (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 49 straipsnis).
II.2.5.	Miškų aplinkosaugos išmokos (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 47 straipsnis).

II.3 prioritetu siekiama užtikrinti, kad didelės biologinės įvairovės plotuose būtų taikomi tinkami ūkininkavimo metodai ir miško tvarkymo praktika. Todėl veiklos sritimis pagal šį prioritetą bus siekiama skatinti „Natura 2000“ tinklo vietovių ūkininkus ir miško savininkus taikyti tokią praktiką, kad būtų išsaugotos esamos gamtos vertybės. Gamtos vertybes tausojančios ūkininkavimo ir miškininkystės sistemos ūkininkams ir miško savininkams retai duoda pelno, nes ekologinio ūkininkavimo pridėtinė vertė neįskaičiuojama į vartotojų mokamą kainą. Todėl ūkininkams iš EŽŪKPF lėšų bus mokama už šiuos aplinkosaugos „produktus“, dėl kurių gerėja saugomos gyvūnijos, augalijos ir natūralių bei pusiau natūralių buveinių būklė.

Daugiau dėmesio kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugai skirta Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijoms 1998 m. patvirtinus Biologinės įvairovės išsaugojimo strategiją ir veiksmų planą. Jame numatytos priemonės sudaro sąlygas saugoti ir tausojančiai naudoti kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, formuoti kompleksinę saugomų teritorijų sistemą, plėtoti Lietuvos gamtinį karkasą. Svarbu išsaugoti kertines miško buveines, kurių inventorizacija jau įvyko.

Kita vertus, yra plotų, kuriuose nepalaikoma reikiamo lygio ekonominė veikla ir tai kelia grėsmę jose esančioms gamtinėms vertybėms, taip pat plotų, kurie ateityje veikiausiai bus apleisti, jei nebus imtasi tinkamų veiksmų. Todėl būtina įgyvendinti veiksmus, skatinančius tų vietovių gyventojus verstis tinkama ekonomine veikla, nedarančia žalos aplinkos vertybėms. Šiuo tikslu pasitelkiama „Natura 2000“ priemonė ir parama ūkininkams, ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, želdinimas mišku ir subalansuota miškų ūkio plėtra. Parama ūkininkams, ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, yra glaudžiai susijusi su kompleksinio paramos susiejimo principu, pagal kurį šioje programoje dalyvaujantys ūkininkai privalo palaikyti geras žemės ūkio ir aplinkos sąlygas remiamuose žemės plotuose. Taigi tikimasi, kad ši parama duos daug naudos aplinkai.

II.3 prioriteta įgyvendinančios priemonės

II.3.1.	„Natura 2000“ išmokos ir išmokos, susijusios su Direktyva 2000/60/EB (parama „Natura 2000“ tinklo vietovėms, esančioms žemės ūkio paskirties žemės plotuose) (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 38 straipsnis).
II.3.2.	„Natura 2000“ išmokos (parama „Natura 2000“ tinklo miško vietovėms) (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 46 straipsnis).
II.3.3.	Išmokos ūkininkaujantiems vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietoves (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 36 straipsnio (a) punkto (i)–(ii) papunkčiai ir 50 straipsnio 2–3 dalys).
II.3.4.	Agrarinės aplinkosaugos išmokos (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 36 straipsnio (a) punkto (iv) papunktis ir 39 straipsnis).
II.3.4.1.	Kraštovaizdžio tvarkymo programa.
II.3.4.2.	Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių programa.
II.3.4.3.	„Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimo programa
II.3.5.	Pelno nesiekiančios investicijos (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 36 straipsnio (a) punkto (vi) papunktis ir 41 straipsnis)

6 lentelė. II krypties rezultato rodikliai

Rodiklis	Mat. vnt.	2013 m. tikslas
Sėkmingai tvarkomi žemės plotai, turintys teigiamą poveikį:	Ha	
(a) biologinei įvairovei, didelės gamtinės vertės ūkininkavimui ar miškininkystei,	ha	496.000
(b) vandens kokybei,	ha	64.200
(c) klimato kaitai,	ha	162.497
(d) dirvožemio kokybei	ha	92.852
Ekologinių ūkių skaičius	Ūkių skaičius,	4.500
Ekologinių ūkių plotas	ha	170.000

7 lentelė. II krypties pradiniai ir poveikio rodikliai

Sektorius	Pradinė padėtis 2006		Poveikio tikslas 2013	
	Rodiklis, vienetas	Reikšmė	Rodiklis, vienetas	Reikšmė
2.1 prioritetas. Aplinką tausojanti ūkininkavimo praktika				
Dirvožemis	Ekologinis ūkininkavimas (ŽŪN, skirtos ekologiniam ūkininkavimui), ha	96.695	Ekologinis ūkininkavimas (ŽŪN, skirtos ekologiniam ūkininkavimui), ha	138.000
	Padidėjusios dirvos erozijos rizikos plotai, t/ha/metus, apytikriai	4,4	Viršutinio dirvožemio sluoksnio praradimo sumažinimas, %	10
Vandens kokybė	Bendras maistingų medžiagų balansas (mineralio azoto kiekis dirvoje), kg/ha	50	Vandens kokybės gerinimas (bendrųjų maistinių medžiagų pokytis (mineralio azoto kiekis dirvoje), kg/ha	55
	Užterštumas nitratais ir pesticidais (koncentracijos metinė tendencija), Indeksas (1992-1994 = 100) -nitratais (NO3 mg/L), %	125		
2.2 prioritetas. Klimato kaitos mažinimas				
Miškų plotai	Įveista arba atželdinta miško, ha	11.219	Apželdintų miškų plotų vidutinis padidėjimas, ha/metus	3.000
Klimato kaita	Atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ir miškų ūkio žaliavų, Ktoe (1000 tonų naftos ekvivalento): Žemės ir miškų ūkyje: -Bioetanolis -Biodyzelinas Miškininkystėje: -Malkos ir medienos atliekos	8,8 9,1 756,7	Klimato kaitos poveikio mažinimas (energijos, gaunamos iš atsinaujinančių šaltinių, produkcijos padidėjimas), Ktoe (1000 tonų naftos ekvivalento)	619,7
	ŽŪN, kuriose auginami augalai atsinaujinančiai energijai gaminti, plotas, ha of UAA	54.200		
	Dujų, sukeliančių šiltnamio efektą, išsiskyrimas žemės ūkyje: By the issue: - šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos, 1000 t CO2 ekvivalentinių šiltnamio efektą sukeliančių dujų - amoniako emisijos, 1000 t amoniako	4.323 34,4		
2.3 prioritetas. Biologinės įvairovės išsaugojimas ir didelės gamtinės vertės bei tradicinių agrarinių vietovių plėtra				
Biologinė įvairovė	-		Biologinės įvairovės didinimas (paukščių rūšių pokytis), pokytis % (kokybinė analizė)	101
	Rūšis	Populiacija (paukščių poros)		
	Baltasis gandras (Ciconia ciconia)	12.750		
	Griežlė (Crex crex)	27.500		
	Pempė (Vanellus vanellus)	19.000		
	Dirvinis vieversys (Alauda arvensis)	1.300.000		
	Šelmeninė kregždė	225.000		

	<i>(Hirundo rustica)</i> Pievinis kalviukas <i>(Anthus pratensis)</i> Geltonoji kielė <i>(Motacilla flava)</i> Kiauliukė (<i>Saxicola rubetra</i>) Rudoji devynbalsė <i>(Sylvia communis)</i> Paprastoji medšarkė <i>(Lanius collurio)</i> Varnėnas (<i>Sturnus vulgaris</i>) Karklažvirblis (<i>Passer montanus</i>) Dagilis (<i>Carduelis carduelis</i>) Geltonoji starta <i>(Emberiza citrinella)</i>	250.000 25.000 85.000 450.000 40.000 275.000 400.000 75.000 675.000			
	Didelės gamtinės vertės ūkių ir miškų žemė <i>tūkst. ha</i> I. Natūra 2000 teritorijos: 1. Paukščių apsaugai svarbios teritorijos (PAST) 2. Vietovės, atitinkančios buveinių apsaugai svarbių teritorijų (BAST) atrankos kriterijus II. Natūralios pievos III. Ganyklos IV. Didelės gamtinės vertės miškai:	521,9 649,3 55 821,3 603	Didelės gamtinės vertės ūkių ir miškų žemės didinimas (Pokyčiai didelės gamtinės vertės teritorijose) (<i>ha</i>), <i>kiekybiniai pokyčiai ir kokybinė analizė</i>	97.000	

3.4. III kryptis. Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir kaimo ekonomikos įvairinimas

Bendrasis tikslas yra „gerinti gyvenimo kokybę ir didinti gyventojų užimtumą kaimo vietovėse“. Šis tikslas bus pasiektas įgyvendinant suformuluotus pagrindinius prioritetus, pagal kuriuos sprendžiamos šios pagrindinės III krypties priskiriamos problemos:

1. Mažos pajamos ir pajamų šaltinių trūkumas (per didelė priklausomybė nuo žemės ūkio veiklos).
2. Nepakankamai išvystyta socialinė ir fizinė infrastruktūra.
3. Būtinybė išsaugoti kaimo kultūros, tautinį paveldą.
4. Nepakankamas nutolusiųjų kaimo vietovių gyventojų gyvybės ir turto apsaugos lygis.

Akivaizdu, kad žemės ūkio ir maisto sektoriaus konkurencingumo didėjimas turės neigiamą socialinį poveikį – mažės darbo vietų žemės ūkio sektoriuje kaimo gyventojams. Todėl veiklos sritimis pagal III kryptį siekiama didinti kaimo užimtumo galimybes ir kurti alternatyvius pajamų šaltinius kaimo gyventojams. Kaimo vietovės netaps patrauklios, jei nebus gerinamos gyvenimo sąlygos, nebus užtikrintas gyventojų gyvybės ir jų turto saugumas (fizinė kaimo infrastruktūra). Būtina ugdyti kaimo gyventojų gebėjimą užsiimti alternatyvia veikla ir didinti savo kaimo aplinkos patrauklumą. Todėl nepaprastai svarbu investuoti į žmogiškuosius išteklius.

Todėl nustatyti šie prioritetai (specialieji tikslai), kurių veiklos sritys bus finansuojamos pagal III kryptį ir *Leader* priemonę:

III.1 prioritetas. Alternatyvių darbo vietų ir pajamų šaltinių kūrimas (60,8 proc. III krypties ir *Leader* priemonės paramos).

III.2 prioritetas. Socialinės ir fizinės infrastruktūros, gyventojų gyvybės ir jų turto apsaugos gerinimas, kaimo paveldo apsauga ir puoselėjimas (39,2 proc. III krypties ir *Leader* priemonės paramos).

III.1 prioritetas suformuluotas siekiant mažinti kaimo gyventojų priklausomybę nuo žemės ūkio pajamų, kurti alternatyvias darbo vietas ir didinti pajamų lygį kaimo vietovėse. Akivaizdu, kad kaimo gyventojai iki šiol yra per daug priklausomi nuo žemės ūkio, taigi, atsižvelgiant į esamas svarbiausias santykinės kaimo vietovių stiprybes, pirmenybė bus teikiama kaimo turizmo ir amatų plėtrai – ši veikla ne tik sukurs papildomų darbo vietų, bet ir stiprins Lietuvos kaimo identitetą bei kultūrą.

Kadangi dauguma miškų užima mažo derlingumo dirvožemio plotus, miškų ūkis (tiek medienos, tiek ne medienos produktų gamyba) gali būti svarbus papildomas ūkininkų ir kitų kaimo gyventojų pajamų šaltinis. Todėl miškininkystė laikoma viena iš veiklos įvairinimo rūšių kaimo vietovėse, kuri galėtų padėti kurti papildomas darbo vietas kaimo gyventojams. Šiuo metu miško (daugiausia ne medienos) produktų naudojimas yra tvirtas pagrindas kaimo plėtros iniciatyvoms, kuriomis siekiama didinti gyventojų galimybes uždirbti pajamų ir kartu palaikyti gerą aplinkos kokybę. Taigi, I ir II krypties priemonės, susijusios su miškų ūkio plėtra, taip pat padės kurti alternatyvius pajamų šaltinius kaimo vietovėse.

III.1 prioritetą įgyvendinančios priemonės

III.1.1.	Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 52 straipsnio (a) punkto (i)–(ii) papunkčiai).
III.1.2.	Parama verslo kūrimui ir plėtrai (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 53 ir 54 straipsniai).
III.1.3.	Kaimo turizmo veiklos skatinimas (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005

	52 straipsnio (a) punkto (iii) papunktis ir 55 straipsnis).
III.1.4	Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas (siekiant III krypties tikslų) (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 64 straipsnis).

Pagal **III.2 prioritetą** siekiama didinti gyvenimo kaimo vietovėse patrauklumą ir saugumą. Šiuo metu veikiančios vietos veiklos grupės (VVG) ir kaimo bendruomenės skiria daug dėmesio kaimų atnaujinimui: atnaujinami apleisti kultūros ir istorijos objektai, dvarai, bibliotekos, kaimo vietovėse kuriamos žaliosios zonos ir t. t., siekiant, kad kaimo vietovės taptų patrauklios tiek jų dabartiniam gyventojams, tiek naujakuriams, norintiems kaimo vietovėje užsiimti verslu. Siekiant kaimo vietoves padaryti patrauklesnes būtina jas ne tik gražinti, renovuoti, bet ir modernizuoti, visų pirma sudarant galimybes kaimo gyventojams naudotis plačiajuosčiu ryšiu. Todėl pagal šį prioritetą EŽŪFKP lėšos bus skiriamos kaimams atnaujinti, didinti gyventojų gyvybės ir jų turto apsaugos lygį sodybose ir kitose nutolusiose gyvenamosiose kaimo vietovėse bei plačiajuosčiam ryšiui plėtoti. Taip pat didelės investicijos gyvenimo sąlygoms kaimo vietovėse gerinti turėtų būti skiriamos ir iš kitų struktūrinių fondų. Daugiau informacijos apie tai pateikiama KPP 5 skyriuje ir I priede.

III.2 prioritetą įgyvendinančios priemonės

III.2.1.	Kaimo atnaujinimas ir plėtra (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 52, 56 ir 57 straipsniai) (įskaitant papriemonę „Plačiajuosčio tinklo infrastruktūros plėtra kaimo vietovėse“).
----------	---

8 lentelė. III krypties rezultato rodikliai

Rodiklis	Vienetas	2013 m. tikslas
Bendras sukurtų darbo vietų skaičius	Darbo vietų skaičius	2 200
Kaimo turizmo sodybose apsilankiusių turistų skaičius	Turistų skaičiaus padidėjimas	187 000
Plačiajuosčio ryšio kaimo vietovėse skvarbos padidėjimas	Unikalūs žmonių skaičius	800
Kaimo gyventojai, besinaudojantys geresnėmis paslaugomis	Unikalūs žmonių skaičius	619 869

9 lentelė. III krypties pradiniai ir poveikio rodikliai

Sektorius	Pradinė padėtis 2006		Poveikio tikslas 2013	
	Rodiklis, vienetas	Reikšmė	Rodiklis, vienetas	Reikšmė
3.1 prioritetą. Alternatyvių darbo vietų ir pajamų šaltinių kūrimas				
Kaimo plėtra	Užimtumas ne žemės ūkio sektoriuje (užimtumas antriniame ir tretiniame sektoriuje), <i>tūkst. dirbančiųjų</i>	267,9	Užimtumo didinimas, <i>naujai sukurtos darbo vietos, išreikštos per pilną užimtumą</i>	2.200
	Savarankiškai dirbančių skaičius, <i>tūkst. savarankiškai dirbančiųjų</i>	109,2		
	Ekonominis vystymasis ne žemės ūkyje (BPV antriniame ir tretiniame sektoriuje), <i>mln. EUR</i>	4.013	Ekonominis augimas (papildomai sukurtos grynosios pridėtinės vertės, išreikštos PGS, pokytis), <i>PGS</i>	795.000.000
3.2 prioritetą. Socialinės ir fizinės infrastruktūros gerinimas, kaimo paveldo apsauga ir puoselėjimas.				
Kaimo plėtra	Plačiajuosčio tinklo aprėptis kaimo vietovėse, %	54,6	Plačiajuosčio tinklo aprėptis kaimo vietovėse %	100

3.5. IV kryptis. LEADER

LEADER priemonė Bendrasis LEADER priemonės tikslas yra „*skatinti kaimo plėtrą per vietos iniciatyvas ir partnerystės ryšius*“.

Pagal šį prioritetą sprendžiamos šios pagrindinės problemos:

1. Silpna vietos savivalda ir savivaldybių bei kaimo bendruomenių tarpusavio pasitikėjimo ir partnerystės ryšių trūkumas.
2. Būtinųjų vietos lygmens pajėgumų trūkumas.
3. Finansinių šaltinių vietos organizacijų veiklai remti trūkumas.
4. Paraiškų rengimo ir projektų kūrimo patirties trūkumas.
5. Nepakankami gebėjimai naudotis pažangiomis informacinėmis technologijomis.

Suformuluotas šis LEADER metodo įgyvendinimo prioritetas (specialusis tikslas):

IV.1 prioritetas. Vietos iniciatyvų ir bendradarbiavimo skatinimas bei žmoniškųjų gebėjimų ugdymas, siekiant rengti ir sėkmingai įgyvendinti vietos plėtros strategijas (100 proc. IV krypties paramos).

Veiklos sritimis pagal LEADER kryptį siekiama skatinti vietos iniciatyvą ir partnerystės ryšius, įtraukiant į veiklą kaimo bendruomenes, verslo ir vietos savivaldos atstovus. Akivaizdžiai būtina skatinti ir ugdyti kaimo gyventojų gebėjimus bendradarbiauti rengiant ir įgyvendinant integruotas vietos plėtros strategijas, pasitelkiant viešojo, ekonomikos ir socialinio sektorių atstovų (iš kurių suformuojamos vietos veiklos grupės) išteklius, žinias ir įgūdžius.

LEADER metodas yra „iš apačios į viršų“ metodas, kuriuo siekiama stiprinti ryšį tarp vietos lygmeniu priimamų sprendimų, gerinti valdymo kokybę, stiprinti kaimo vietovių socialinį kapitalą ir, svarbiausia, gerinti gyvenimo kokybę.

Parama pagal LEADER metodą bus skiriama trimis pagrindinėms veiklos sritims: 1) vietos plėtros strategijų įgyvendinimui; 2) bendradarbiavimo projektams; ir 3) vietos veiklos grupių (VVG) veiklai, įgūdžių įgijimui ir teritorijos aktyvumo skatinimui. Parama vietos veiklos grupių veiklai susideda iš paramos vietos veiklos grupėms steigti ir vietos plėtros strategijoms rengti bei paramos žmonių gebėjimams ugdyti.

Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas siejamas su visomis III krypties priemonėmis, kuriomis siekiama gerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse. VVG į savo vietos plėtros strategijas galės įtraukti visas priemones iš III krypties priemonių sąrašo, taip pat planuoti naujas, Kaimo plėtros programoje nenumatytas priemones, kuriomis siekiama įgyvendinti III krypties tikslus.

Kai bus sukaupta daugiau patirties, LEADER metodas būsimoju programavimo laikotarpiu galės būti taikomas įgyvendinant ir kitų krypties priemones.

Išsamesnis priemonių veiklos sričių aprašymas pateiktas šiuo metu galiojančiose vietos strategijose. Čia pagrindinis dėmesys kreipiamas į gyvenimo kokybės gerinimą kaimo vietovėse, atnaujinant ir plėtojant kaimo gyvenvietes. Į 20 vietos plėtros strategijų, pateiktų pagal LEADER+ priemonę, buvo įtraukta tema „Gyvenimo kokybės gerinimas kaimo vietovėse“. Kitaip tariant, tikslinės paramos tikslas – ugdant įgūdžius ir stiprinant žmoniškuosius išteklius, gauti pačią didžiausią naudą ir stiprinti vietos veiklos grupių žmoniškuosius gebėjimus.

Prognozuojama, kad iki 2013 m. pabaigos Lietuvoje veiks 50 VVG. Kaimo plėtros programoje išsamiau aprašytas funkcijų pasidalijimas tarp Žemės ūkio ministerijos ir VVG. Mokėjimo funkcija bus iš dalies perduota VVG.

IV prioriteta įgyvendinančios priemonės / veiklos tikslai

IV.1.1.	Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas (Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 64 straipsnis).
IV.1.2.	Tarptertitorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas (Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 65 straipsnis).
IV.1.3.	Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir VVG vietovių gyventojų aktyvumui skatinti (Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 59 straipsnis ir 63 straipsnio (c) punktas).

10 lentelė. LEADER priemonės rezultato rodikliai

Sritis	Rodiklis	2005 m. pradinė padėtis	2013 m. poveikio tikslas
LEADER			
	Išrinkta vietos plėtros strategijų	10	50
	Bendras išrinktųjų VVG teritorijų plotas (km ²)	17 295	63 800
	Bendras gyventojų skaičius išrinktųjų VVG teritorijose	426 611	1 217 000
	Įgyvendinta bendradarbiavimo projektų	0	70
	Sėkmingai mokymo veiklą baigusiujų skaičius	Išmokyty žmonių skaičius	43 120

4 Nacionalinę kaimo plėtros strategiją įgyvendinančių kaimo plėtros programų sąrašas

Visos 2007–2013 m. Kaimo plėtros programos lėšos skiriamos konvergencijos principui įgyvendinti, nes visuose Lietuvos regionuose BVP, tenkančio vienam gyventojui, lygis yra žemesnis nei 75 proc. ES vidurkio.

2007–2013 m. Kaimo plėtros programa bus vienintelė kaimo plėtros programa, Lietuvoje įgyvenanti nacionalinę strategiją, tačiau kitos Lietuvos ir ES priemonės papildys šiuos du dokumentus. Kaip minėta 2.7 skirsnyje, Kaimo plėtros programa bus įgyvendinama horizontaliai visoje Lietuvos teritorijoje.

Įgyvendinti Kaimo plėtros programą paskirtos šios institucijos:

- Vadovaujančioji ir kompetentinga institucija – Žemės ūkio ministerija (ŽŪM)

Adresas: Gedimino pr. 19, 01103 Vilnius-25, Lietuva

- Akredituota mokėjimo agentūra – Nacionalinė mokėjimo agentūra (NMA)

Adresas: Blindžių g. 17, 08111 Vilnius-25, Lietuva

- Sertifikavimo institucija – Žemės ūkio ministerija (Žemės ūkio ministerijos Vidaus audito departamentas)

- Stebėsenos komitetas (SK)

Ryšiai tarp Vadovaujančiosios institucijos, Akredituotos mokėjimo agentūros, Stebėsenos komiteto ir Sertifikavimo institucijos:

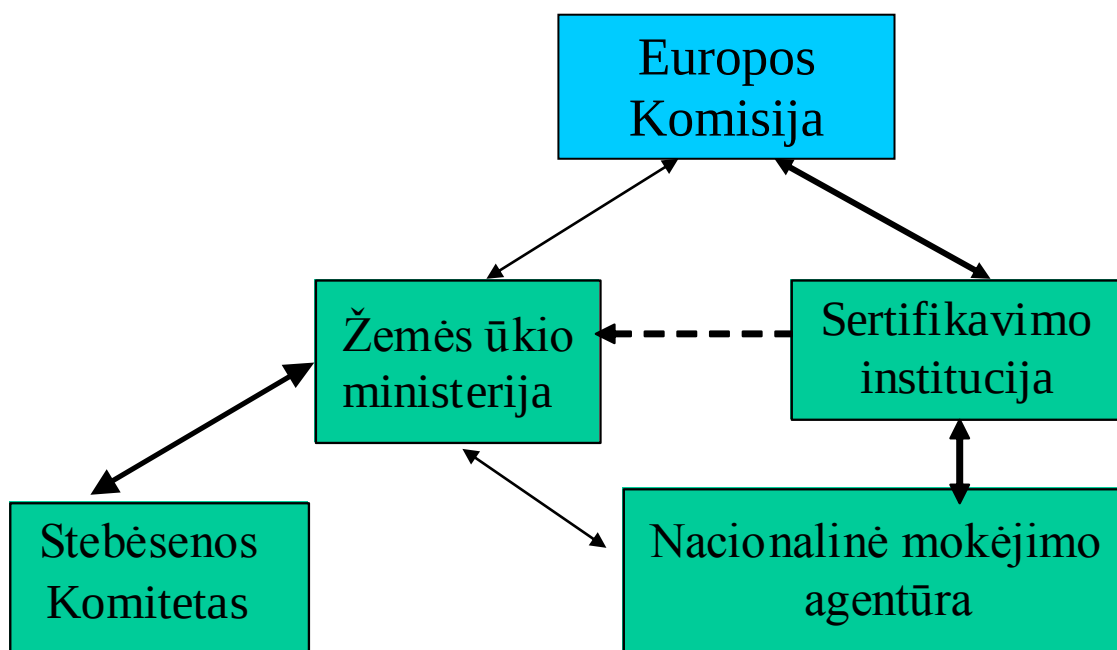
- Akredituota mokėjimo agentūra yra atsakinga už kasdienį programos įgyvendinimą ir nuolat informuoja Vadovaujančiąją instituciją apie įgyvendinimo pažangą;

- Vadovaujančioji institucija veikia kaip Stebėsenos komiteto sekretoriatas. Tai apima informacijos apie Kaimo plėtros programos vykdymo padėtį teikimą Stebėsenos komitetui;

- Stebėsenos komitetas gali prašyti, kad, esant reikalui, Žemės ūkio ministerija (sekretoriatas) pateiktų išsamią analizę arba papildomą informaciją/duomenis iš Akredituotos mokėjimo agentūros tam tikrais klausimais.

Sertifikavimo institucija atsakinga už Akredituotos mokėjimo agentūros ataskaitų teisingumą, išsamumą ir tikslumą sertifikavimą; sertifikavimo procesą atlieka samdomas nepriklausomas subjektas.

Ryšų schema:

9 pav. Kaimo plėtros programos įgyvendinimo valdymo grandinė

5 Vidinių ir išorinių veiksnių suderinamumas ir papildomumas atsižvelgiant į kitus Bendrijos finansavimo dokumentus

5.1 Vidinių veiksnių suderinamumas – 5 Bendrijos gairė: suderinamumas tarp kryptių ir kryptyse, sąveika su tam tikromis ES strategijomis

Nacionalinė strategija buvo rengiama taip, kad bendrieji ir specialieji kaimo ir žemės ūkio plėtros tikslai, taip pat jų įgyvendinimo strategija būtų tarpusavyje suderinti siekiant didžiausios sąveikos tarp atskiros krypties veiklos ir tarp atskirų kryptių veiklos, kartu vengiant galimo priešingo faktinio poveikio. Ši strategija buvo suformuluota glaudžiai siejant ją su ES politika, kad suplanuoti veiksmai atitiktų tam tikrą ES politikos kryptį, susijusias su aplinka, miškininkystės sektoriumi, ekologiniu ūkininkavimu, bioenergijos šaltinių ir pesticidų naudojimu, bei prisidėtų prie sėkmingo šių politikos kryptių įgyvendinimo visoje ES.

I kryptiai priskirtų prioritetų ir priemonių tikslas – didinti žemės ūkio produktų ir miškininkystės sektorių konkurencingumą, tuo pačiu gerinant gyvenimo sąlygas kaimo vietovėse – skatinant kaimo gyventojų pajamų augimą, aplinkos būklės gerinimą (pvz., įgyvendinus Nitratų direktyvos reikalavimus kaimo vietovėse pagerės vandens kokybė šuliniuose). Tačiau klestinčios pirminės žemės ūkio produktų gamybos ir perdirbimo pramonės kūrimas ne tik padės dirbantiems šiuose sektoriuose gauti didesnes pajamas, sustiprinti savo perkamąją galią, gerinti gyvenimo standartus ir aplinkos sąlygas, bet turės ir neigiamų socialinių pasekmių, į kurias atsižvelgiama III ir IV veiklos kryptims nustatytuose prioritetuose, kurių tikslas – kurti alternatyvius pajamų šaltinius, didinti kaimo vietovių patrauklumą plečiant kaimo gyventojų galimybes įvairinti veiklą ir ugdyti verslumo sugebėjimus, gerinti gyvenimo sąlygas ir didinti patrauklumą, suteikti galimybių rengti ir įgyvendinti vietos plėtros strategijas. Todėl visos pagal II kryptį skatinamos investicijos, įskaitant investicijas į žmogiškąjį kapitalą, visais atvejais turės būti susietos su aplinkosauga, ir tai padės labai pagerinti aplinkos būklę.

II krypties priemonių tikslas – gerinti kaimo vietovių aplinką, išsaugoti gamtines ir kraštovaizdžio vertybes, kartu suteikiant kaimo gyventojams galimybę užsiimti alternatyvia žemės ūkiui veikla, gauti iš jos pajamų ir taip užtikrinti kaimo vietovėse socialinį bei ekonominį stabilumą. Tuo pačiu pagal II kryptį numatytos galimybės padės sukurti kaimo vietovėse patrauklesnę gyvenamąją aplinką, nes gamtos vertybės atlieka svarbų vaidmenį kaimo gyventojų gyvenime – tiek dėl ekonominės veiklos kaime įvairinimo, tiek dėl aplinkai palankesnės, švaresnės ir sveikesnės gyvenamosios aplinkos kūrimo.

II krypties prioritetų įgyvendinimo tikslai – saugoti ir stiprinti biologinę įvairovę, skatinti aplinkai nekenksmingų ūkininkavimo metodų taikymą (ekologinis ūkininkavimas, paskatos agrarinės aplinkosaugos programų dalyviams, išmokos ūkininkams, ūkininkaujantiems „Natura 2000“ teritorijose ir žemės ūkio, ir miškų paskirties žemėje), imtis priemonių dirvožemio ir vandens kokybei gerinti, taip pat remti žemės apželdinimą mišku bei tausojantį miškų valdymą, žinių kaupimą ir gerąją ūkininkavimo patirtį ir, be jokios abejonės, dideles investicijas į pirminę žemės ūkio produktų gamybą ir perdirbimo pramonę pagal I kryptį, taip pat veiklos įvairinimą ir alternatyvią aplinką tausojančią veiklą, vietos bendradarbiavimą ir partnerystę, kurios tikslas – gerinti gyvenimo sąlygas kaimo vietovėse pagal III kryptį. Tai, be abejonės, įneš svarų indėlį *įgyvendinant ES aplinkosaugos prioritetus* ekologinio ūkininkavimo, atsinaujinančių energijos šaltinių, klimato kaitos, dirvožemio apsaugos ir miškininkystės srityse. Formuluoju bendrąją strategijos tikslą, taip pat veiklos prioritetus šiam tikslui pasiekti, Nacionalinėje kaimo plėtros strategijoje buvo atsižvelgta į visas šias ES politikos kryptis⁴. Be to, Kaimo plėtros programoje šiai strategijai įgyvendinti bus pateikti išsamesni priemonių įgyvendinimo reikalavimai.

III ir IV krypties tikslas – spręsti darbo žemės ūkio produktų gamybos ir perdirbimo sektoriuje galimybių mažėjimo, prastų gyvenimo kaimo vietovėse sąlygų siūlomų paslaugų, infrastruktūros atžvilgiu problemas. Ši veikla savo ruožtu papildys veiklas, įgyvendinamas pagal I ir II kryptis – juk neįmanoma plėtoti pirminės žemės ūkio produktų gamybos ir perdirbimo pramonės (I kryptis) ar išsaugoti ir stiprinti gamtines, kraštovaizdžio ir kultūros vertybes (II kryptis) be žmonių, kurie norėtų gyventi ir dirbti kaimo vietovėse. Taigi, įgyvendinant III krypties veiksmus, siekiama stiprinti kaimo gyventojų gebėjimus dirbti išvien ir įgyvendinti veiksmus, kurie padeda didinti kaimo vietovių ekonominį gyvybingumą ir patrauklumą.

Tikimasi, kad visi išvardintieji veiksniai, suderinus juos su naujų procesų ir naujovių skatinimu, naujų produktų kūrimu, alternatyvios žemės ūkiui veiklos skatinimu kaimo vietovėse, prisidės prie *Lisabonos strategijos*, kurios tikslas – paversti Europą dinamiška ir konkurencinga ekonomika, kuri būtų patraukli ir investicijoms, ir žmonėms joje gyventi ir dirbti, *įgyvendinimo*.

Be to, kas jau buvo paminėta, apibendrinant reikėtų pasakyti, kad šia Nacionaline kaimo plėtros strategija siekiama užtikrinti tausojančią plėtrą, nustatytą Geteborge priimtoje Tvarios plėtros strategijoje, kurios tikslas – tenkinti dabartinės kartos poreikius nekenkiant ateities kartoms. Tai reikalauja stipresnio tarpusavio derinimo su ekonomine, socialine ir aplinkosaugos politika.

5.2 Strategijos suderinamumas su kitais nacionaliniais strateginiais dokumentais

Lietuvos 2007–2013 m. nacionalinė kaimo plėtros strategija yra suderinta su kitais nacionaliniais strateginiais dokumentais, iš kurių pagrindiniai yra šie:

⁴ COM(2004)415 galutinis; COM(2004)366 „Atsinaujinančios energijos dalis ES“; COM(2004)35 „Pergalė kovoje su klimato kaita“; COM(1998)649 „Europos Sąjungos miškininkystės strategija“; COM(2005)84 galutinis, „Ataskaita apie ES miškininkystės strategijos įgyvendinimą“; Dirvožemio apsauga, tausojantis pesticidų naudojimas, oro tarša, miesto aplinka, tausojantis išteklių naudojimas ir atliekų perdirbimas; 2002 m. liepos 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 1600/2002/EB, nustatantis šeštąją Bendrijos aplinkosaugos veiksmų programą.

- Nacionalinė bendroji strategija 2007–2013 m. laikotarpiui
- Žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 m. nacionalinis strateginis planas
- 2002 m. Seimo patvirtinta ilgalaikė Lietuvos plėtros strategija (Valstybės Žinios, 2002 m., Nr. 113–5029)
- Seimo 2000 m. birželio 13 d. nutarimu Nr. VIII–1728 patvirtinta Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategija
- Seimo 2002 m. birželio 25 d. nutarimu Nr. IX–987 priimtas Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas
- Seimo 1996 m. nutarimu Nr. I-1550 patvirtinta Valstybinė aplinkosaugos strategija
- 2002 m. priimta Lietuvos miškų ūkio politikos ir jos įgyvendinimo strategija
- 2006 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 590 patvirtinta Valstybinė kaimo plėtros 2004–2008 m. programa
- Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas (2002 m., Nr. 110–4852)
- Nacionalinė darnaus vystymosi strategija (2003 m., Nr. 89–4029)
- Lietuvos Respublikos sveikatos programa (1998 m., Nr. 64–1842)

Nuo 2000 m. ES bendrai finansuoja kaimo plėtros programas Lietuvoje, iš pradžių pagal SAPARD programą (2000–2006 m.). SAPARD programą iš dalies pakeitė Kaimo plėtros 2004–2006 m. planas ir 2004–2006 m. bendrasis programavimo dokumentas (BPD), kurie šiuo metu yra įgyvendinami. Į BPD įtrauktos LEADER+ pobūdžio priemonės, kurių tikslas – remti ir stiprinti vietos pajėgumus kaimo vietovėse. Kuriant nacionalinę strategiją buvo atsižvelgta į patirtį, įgytą įgyvendinant ankstesnes ir dabartines programas.

5.3 Suderinamumas su kitomis ES aplinkosaugos strategijomis ir politikos kryptimis

Ši Nacionalinė kaimo plėtros strategija buvo rengiama atsižvelgiant į pagrindinių ES aplinkosaugos dokumentų, kurių tikslas – saugoti aplinką, nuostatas. Ypač svarbu užtikrinti, kad žemės ūkio sektoriaus konkurencingumas būtų didinamas kartu atsižvelgiant į aplinkosaugos reikalavimus.

Ekologinės žemdirbystės veiksmų planas

Siekiant laikytis Ekologinės žemdirbystės veiksmų plano nuostatų ir taip pat atsižvelgiant į dideles ekologinių produktų gamybos Lietuvoje galimybes, parama bus teikiama ir ekologinių produktų gamybai, ir prekybai.

Europos Komisijos nuostatos dėl atsinaujinančių energijos šaltinių

Vienas pagrindinių nacionalinės energetikos politikos tikslų, nurodytų Energetikos įstatyme ir Lietuvos nacionalinėje strategijoje, yra energijos gamyba iš AEŠ, kurie iki 2010 turėtų sudaryti 12 proc. visų energijos išteklių. Įgyvendinant šią strategiją bus ypač remiamas atsinaujinančių energijos šaltinių, tokių kaip medienos kuras, biokuras, biodujos, naudojimas ir gamyba.

Klimato kaitos strategija

Klimato kaitos mažinimas yra vienas iš II krypties prioritetų. Jam įgyvendinti numatytas keletas veiksmų, tokių kaip Nitratų direktyvos reikalavimų įgyvendinimas, aplinkai palankios ūkininkavimo praktikos, kuri mažintų ir su augalininkyste, ir su gyvulininkyste susijusios oro taršos kiekius, skatinimas. Be to, tolygi miškų ūkio plėtra, įskaitant žemės apželdinimą mišku, gerokai prisidės prie klimato kaitos mažinimo.

ES miškininkystės strategija

Pagrindiniai būsimos privačių miškų sektoriaus, kurio svarba vis didėja, plėtros prioritetai nustatyti 2002 m. priimtoje Lietuvos miškų ūkio politikoje ir jos įgyvendinimo strategijoje. Pagrindiniai strateginiai privataios miškininkystės plėtros tikslai suskirstyti į trumpalaikius ir ilgalaikius strateginius tikslus. Trumpalaikiai miškų ūkio plėtros tikslai yra žemės (miškų) reformos užbaigimas;

kompensacijų miškų savininkams už jų patiriamus nuostolius dėl miško ūkinės veiklos ribojimo saugomose teritorijose sistemos įvedimas; neteisėto miško kirtimo, neteisėtos prekybos mediena ir neteisėto įdarbinimo prevencijos priemonių įgyvendinimas; teisinių ir ekonominių prielaidų sudarymas miško savininkų asociacijų veiklai ir kooperavimuisi; tolesnis miškingumo didinimas; teisinių ir ekonominių prielaidų sudarymas mažų miško valdų jungimui, įgyvendinant žemės konsolidacijos projektus.

Pagrindiniai Lietuvos miškų ūkio politikos ilgalaikiai strateginiai tikslai privačiam miškų ūkiui yra subalansuoto miškų tvarkymo stiprinimas ir miškų ūkio sektoriaus ekonominio gyvybingumo palaikymas; naujų miškų įveisimas privačioje žemėje ir apželdinimo mišku programos įgyvendinimas, per artimiausius 20 metų Lietuvos miškingumą padidinant 3 proc.; didesnė privataus miškų ūkio plėtros integracija į bendrąsias kaimo plėtros programas, derinant veiklą su kaimo savivaldos institucijomis.

Taigi, miškininkystės sektoriaus plėtra Lietuvoje ir tolesnė parama, teiktina miškininkystei pagal NKPS, bus suderinta ir su ES, ir su nacionalinės miškininkystės politikos nuostatomis.

Dirvožemio apsaugos, tausojančio pesticidų naudojimo ir oro taršos strategija

Šioje strategijoje tarp pagrindinių aplinkos komponentų didelis dėmesys skiriamas poreikiui apsaugoti dirvožemį ir orą. Iš tiesų visi veiksmai, kurie bus įgyvendinami pagal II kryptį, prisidės prie dirvožemio ir oro apsaugos, skatins aplinkai palankią ūkininkavimo praktiką, įskaitant tausojantį pesticidų naudojimą. Be to, visos be išimties kitos pagal kitas kryptis įgyvendinamos priemonės turės atitikti valstybės nustatytus aplinkosaugos reikalavimus, kurie užtikrins tinkamą gamtos išteklių, tokių kaip dirvožemis, vanduo, oras, gamta, apsaugą.

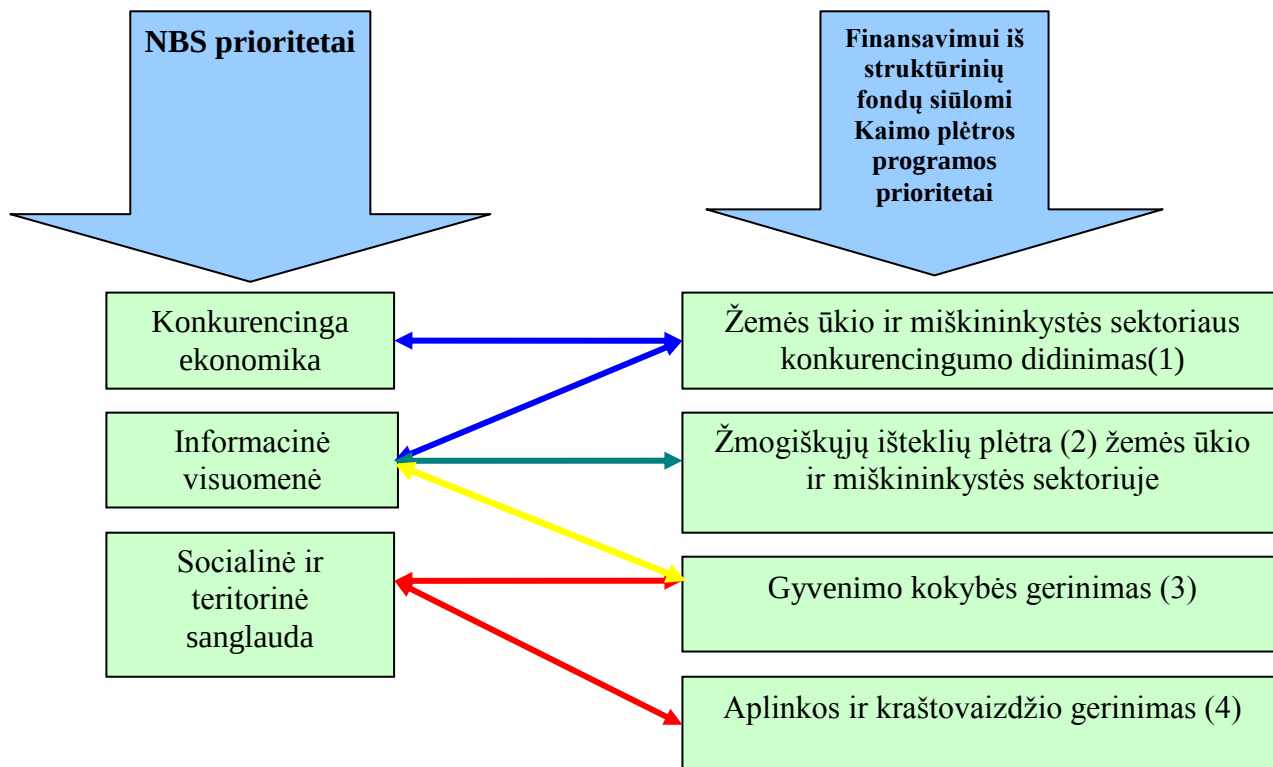
Europos ekonomikos atgaivinimo planas

Atsižvelgiant į Europos ekonomikos atgaivinimo plano prioritetinius veiksmus, kuriais siekiama padėti valstybėms narėms sparčiau prisitaikyti prie ekonominių sunkumų, EK Komunikatą Dėl geresnės informacinių ir komunikacinių technologijų prieigos kaime, NKPS taip pat bus siekiama plėtoti plačiajuosčių internetą. Plačiajuosčio interneto ryšio paslaugos įdiegimas kaimo vietovėse teigiamai įtakos gyvenimo kokybę: prisidės prie socialinės atskirties tarp miesto ir kaimiškųjų vietovių mažinimo, bus paspartintas žinių ir informacinės visuomenės vystymasis, gyventojai turės galimybę naudotis fiksuoto arba belaidžio ryšio technologijomis, bus netiesiogiai skatinamas naujų darbo vietų įkūrimas, didinamas kaimiškųjų vietovių patrauklumas.

5.4 Išorinių veiksnių suderinamumas – 6 Bendrijos gairė: Bendrijos priemonių tarpusavio papildomumas

Parengta Nacionalinė kaimo plėtros strategija atitinka siūlomus paramos kaimo plėtrai prioritetus, kurie bus finansuojami iš Europos struktūrinių fondų (Regioninės plėtros fondo, Socialinio fondo, Sanglaudos fondo, Žuvininkystės fondo). Pagrindinis Lietuvos Nacionalinės bendrosios strategijos 2007–2013 m. laikotarpiui (NBS) dėmesys lieka sutelktas į konkurencingumo didinimą žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose, žmogiškųjų išteklių ugdymą ir gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimą, kartu puoselėjant gamtos vertybes. Šių dviejų dokumentų teigiamą sąveiką galima apibūdinti taip:

2 pav. Teigiama sąveika tarp Nacionalinės bendrosios strategijos ir Nacionalinės kaimo plėtros strategijos

Plėtojant konkrečius paramos veiksmus, finansuojamus iš Europos regioninės plėtros fondo (ERPF), Socialinio fondo (SaF), Europos sanglaudos fondo (ESF) ir Europos žuvininkystės fondo (EŽF), atliktas kruopštus šių fondų paramos atskyrimas, siekiant užtikrinti, kad pasirinkti remtini iš struktūrinių fondų veiksmai atitiktų Nacionalinę kaimo plėtros strategiją, taigi prisidėtų ir prie Lietuvos Nacionalinėje bendrojoje strategijoje nustatytų tikslų įgyvendinimo. Išsamus iš EŽŪFKP, ERPF, ESF, SaF ir EŽF finansuojamų konkrečių veiksmų atskyrimas pateiktas 1 priede, o toliau išvardijama keletas paramos atskyrimo pavyzdžių.

Bendrasis principas, nustatant takoskyras tarp paramos, teikiamos iš EŽŪFKP, ERPF, SaF, ESF ir EŽF, yra kiek įmanoma daugiau naudotis paramos teikiamomis galimybėmis ir kartu užtikrinti atitiktį Bendrijos strategijoms dėl paramos pagal esamas finansines priemones. Pavyzdžiui, priemonės, kuriomis siekiama pagerinti ūkių kelius, vandentvarkos veiklą, susijusi su melioracija ir polderių tvarkymu, pirminis javų perdirbimas biokuro gamybai, žmonių, tiesiogiai užsiimančių žemės ir miškų ūkio veikla, švietimas ir mokymas, demonstracinių ūkių steigimas, inovacijų bei taikomųjų tyrimų rezultatų propagavimas ir sklaida žemės ūkio ir maisto gamybos sektoriuose, paslaugų teikimas žemės ūkiui, turi būti vykdomos per EŽŪFKP. Tuo tarpu, tokios priemonės, kaip vietinės reikšmės kelių tiesimas kaimo vietovėse, geriamojo vandens šulinių kasimas ir nuotekų valymo įrenginių statyba kaimo vietovėse, bei tolimuose vienkiesiuose, biokuro gamyklų steigimas ir modernizavimas, kaimo gyventojų perkvalifikavimas, mokymosi visą gyvenimą programų skatinimas ir žemės ūkio mokytojų bei konsultantų mokymas, žemės ūkio ir miškininkystės švietimo sistemų stiprinimas, bus finansuojamos iš ERPF ir ESF.

Kai kurie veiksmai, kurių finansavimo tikimasi pagal tam tikrus prioritetus, turės daugialypį poveikį, prisidedami prie kelių pasirinktų prioritetų įgyvendinimo. Pavyzdžiui, konkretūs veiksmai pagal prioritetą „*Žemės ūkio ir miškininkystės konkurencingumo didinimas*“ (1) taip pat prisidės prie kitų atrinktų prioritetų, tokių kaip „*Gyvenimo kokybės gerinimas*“ (3) ir „*Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas*“ (4), o veiksmai pagal prioritetą „*Žmogiškųjų išteklių plėtojimas*“ (2), taip pat prisidės prie (1) ir (3) prioritetų.

Priemonių finansavimo takoskyros principai

Siekiant išvengti galimo paramos, teikiamos pagal skirtingas Bendrijos finansines priemones, persidengimo, bus taikomi tokie takoskyros principai:

- a) paramai žmoniškųjų išteklių plėtojimui iš EŽŪFKP ir SaF taikomas takoskyros principas – pareiškėjo pobūdis;
- b) paramai vandentvarkai iš EŽŪFKP ir ERPF taikomas takoskyros principas – pareiškėjo pobūdis;
- c) paramai keliams iš EŽŪFKP ir ERPF taikomas takoskyros principas – pareiškėjo pobūdis ir geografinė teritorija;
- d) paramai inovacijoms iš EŽŪFKP ir ERPF taikomas takoskyros principas – remtinės veiklos pobūdis;
- e) paramai plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtrai iš EŽŪFKP ir ERPF taikomas takoskyros principas – geografinė teritorija (detalus žemėlapis);
- f) paramai biologinės įvairovės apsaugai ir kraštovaizdžio išsaugojimui iš EŽŪFKP ir ERPF taikomas takoskyros principas – remtinės veiklos bei dalyvio pobūdis;
- g) paramai mikroįmonių steigimui bei plėtrai ir žemės ūkio veiklos įvairinimui iš EŽŪFKP ir ERPF taikomas takoskyros principas – paramos pobūdis;
- h) paramai turizmui iš EŽŪFKP ir ERPF taikomas takoskyros principas – pareiškėjo pobūdis.

Išsamesnė informacija apie veiklos rūšį, remtiną įvairių ES finansinių priemonių pagal takoskyros principus, pateikta 2 priede.

5.5 Teigiama sąveika su Europos žuvininkystės fondu

Pagrindiniai dabartinėje Kaimo plėtros strategijoje ir Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 m. nacionaliniame strateginiame plane nustatytų prioritetų teigiamos sąveikos aspektai yra tokie:

1. Visų pirma, konkurencingo žuvininkystės sektoriaus plėtros Lietuvoje įgyvendinimas įsivaizduojamas taip, jog būtų užtikrintas tausojantis ir subalansuotas žuvų išteklių (gyvųjų vandens išteklių ir akvakultūros) naudojimas pagal darnaus vystymosi principus. Tai labai prisideda prie veiksmų, finansuotinių iš EŽŪFKP, kur aplinkosaugos reikalavimams teikiamas didelis prioritetas.

2. Iš abiejų fondų finansuojamais veiksmais siekiama padidinti perdirbimo sektoriaus konkurencingumą investicijomis į modernias technologijas, kuriant geresnės kokybės ir naujus produktus bei taikant naujoviškus požiūrius ir metodus. Tais atvejais, kai žuvų perdirbimo įmonės yra kaimo vietovėse, tai greičiausiai padės sukurti naujų darbo vietų kaimo gyventojams. Be to, siekiant užtikrinti tinkamus gyvenimo lygio standartus kaimo gyventojams, veiksmais, finansuojamais iš EŽF, taip pat bus skatinamas ne žuvininkystės veiklos įvairinimas, remiamas dirbančiųjų žuvininkystės sektoriuje perkvalifikavimas, siekiant paskatinti juos imtis alternatyvios žuvininkystei veiklos. Tikėtina, kad tai pagerins gyvenimo lygį kaimo vietovėse.

3. Dirbančiųjų žuvininkystės sektoriuje gebėjimų stiprinimas pagerins gyvenančiųjų kaimo vietovėse žinių lygį, jų galimybes ir verslumo įgūdžius.

4. Regioninis aspektas ir „iš apačios į viršų“ principo skatinimas – parama iš Žuvininkystės fondo bus teikiama VVG, įgyvendinančioms su žuvininkyste susijusius projektus, su sąlyga, kad jie bus suderinti su vietos plėtros strategijomis.

Išsamesnė informacija apie veiklos rūšį, remtiną iš Europos žuvininkystės fondo, taip pat takoskyros principus, pateikta 2 priede.

5.6 Teigiama sąveika tarp BŽŪP 1-ojo ir 2-ojo ramsčių

Lietuva, kaip nauja ES valstybė narė, tikisi kiek galima geriau pasinaudoti galimybėmis prašyti paramos pagal Bendrosios išmokos už plotą schemos (BIPS) paramos režimą, t. y., pagal Tarybos reglamentą Nr. 1782/03, iki 2010 m. pratęsto administravimo sąlygomis.

Pagrindinis BIPS tikslas yra užtikrinti pakankamas pajamas ūkininkams. Žvelgiant iš KPP perspektyvos, BIPS yra priemonė, didinanti bazinį žemės ūkio sektoriaus pajamų lygį.

Plotui skiriamų tiesioginių išmokų apimtis didėja kiekvienais metais suderėtos laipsniško paramos mažinimo integracijos strategijos kontekste. Stojimo sutartyje ir vėliau Tarybos reglamente (EB) Nr. 1782/2003 su vėlesnėmis pataisomis buvo nustatytas tiesioginių išmokų didinimas naujoms valstybėms narėms pagal tokį modelį: 25 proc. ES lygio 2004 m., 30 proc. – 2005 m., 35 proc. – 2006 m., 40 proc. – 2007 m., o toliau kasmet didinant po 10 proc. Iš viso per 2004–2006 m. buvo išmokėta 1 087 mln. litų (314 mln. EUR).

2007-aisiais BIPS išmokos sudarys 40 proc. Bendrijos išmokų 2004 m. balandžio 30 d. lygio.

Rinkos reguliavimo priemonių ir KPP sąryšis

Be tiesioginių išmokų, bus ir toliau naudojamos bendrosios rinkos reguliavimo priemonės. Tai pirmiausia pieno ir bulvių krakmolo kvotų sistema, garantinių ir intervencinių kainų sistema, eksporto subsidijos, intervenciniai pirkimai, biodyzelino gamybos paramos programa, išmokos, skiriamos už sausuosius pašarus ir linų pluoštą.

Prekę „pienas ir pieno produktai“ yra viena iš griežčiausiai reguliuojamų prekių bendrosios rinkos reguliavimo struktūroje, pradedant pirmine gamyba ir baigiant pardavimu.

Pieno kvotų sistema priklauso toms priemonėms, kurios iki tam tikro laipsnio veikia kitas priemones pieno ir pieno produktų bendrosios rinkos reguliavimo struktūroje. Finansiniai ištekliai, susiję su parama pieno gamintojams (pieno kvotų šalininkams), teikiami per BIPS iš ES fondų.

Priemonės bendrosios rinkos reguliavimo struktūroje, skirtas pienui ir pieno produktams, finansuoja ES fondai. Jie padengia subsidijuojamo eksporto sąnaudas, intervencinių priemonių sąnaudas (sviestas) bei vidinės rinkos palaikymo sąnaudas (pirmiausia susijusias su sviesto suvartojimu). Išimtį sudaro priemonės, palaikančios „pieno mokykloms“ programą. Šios programos kontekste lėšos gaunamos ir iš nacionalinių, ir iš ES fondų.

Lietuvoje iš bendrosios rinkos reguliavimo priemonių taikomos subsidijos pieno ir pieno produktų eksportui remti, intervenciniai pirkimai, pieno mokykloms programa, ne pelno siekiančių institucijų ir organizacijų vykdomi sviesto pirkimai, parama sviesto pardavimui sumažintomis kainomis ir išmokos už grietinėlę, sviestą ir koncentruotą sviestą, naudojamus makaronų, ledų ir kitų maisto produktų gamyboje.

Kontrolės mechanizmai, teikiant išmokas, turi užtikrinti principo, kad vienas projektas negautų paramos iš daugiau fondų, nei teisėtai leidžiama, laikymąsi.

Priemonės bendrosios rinkos reguliavimo struktūroje ir KPP nepersidengia ir finansuoti tinkamų išlaidų bei paramos gavėjų kategorijų atžvilgiu. Prie atitinkamų priemonių buvo pridėta sąlyga paramai teikti, konkrečiai, kad projektas gali būti finansuojamas tik iš vieno ES paramos šaltinio. Patikrinimai bus atliekami prieš kompensuojant lėšas projektams.

Programos santykis su šiomis priemonėmis yra grynai papildantis ir ji jokiais kitais būdais nesikerta su bendrosios rinkos reguliavimo priemonių tikslais. Priešingai, priemonių realizavimas gali padėti sumažinti bendrojo rinkų organizavimo finansinę naštą. Konkurencingumo didinimas ir produkcijos kokybės gerinimas kelia šalyje pagamintos produkcijos paklausą ir, sunaudojant produkciją ne maistui,

atveriamos naujos rinkos. Tai, žinoma, mažina perteklius, kurie, priešingu atveju, turi būti realizuojami su dideliais nuostoliais.

I ir II ramsčių papildomumas

I ramstis	II ramstis
Cukrus	
Tarybos reglamentas (EB) Nr. 320/2006	Specializuotos priemonės cukrinių runkelių derliui nuimti neatitinka reikalavimų finansavimui pagal priemonę „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“. Cukrinių runkelių perdirbimas neatitinka reikalavimų finansavimui pagal priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“.
Bitininkystė	
Tarybos reglamentas (EB) 797/2004	Parama investicijoms į bitininkystę gali būti teikiama pagal priemones „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, „Pusiau natūrinių ūkių rėmimas“ ir „Žemės ūkio valdų modernizavimas“, jei tokia parama šioms investicijoms neskiriama iš kitų fondų.
Vaisiai ir daržovės	
Tarybos reglamentas (EB) 2200/96	Parama investicijoms į vaisių ir daržovių sektorių gali būti teikiama pagal priemones „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ ir „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“, jei tokia parama šioms investicijoms neskiriama iš kitų fondų.

Apskritai kaimo plėtros priemonių ir paramos programų, nurodytų Komisijos reglamento (EB) Nr. 1974/2006 1 priede, persidengimas neįmanomas.

Gera agrarinė ir aplinkosaugos būklė bei teisės aktų nustatyti valdymo reikalavimai

2004 m. pradėjus laipsniškai įgyvendinti BŽŪP reformą, buvo pradėta palaipsniui taikyti atitikties sąlygas tiesioginėms išmokoms gauti. 2004 m. nustatyti penki reikalavimai dėl geros žemės agrarinės ir aplinkosaugos būklės išlaikymo. Sąlygos galvijų ir avių identifikacijai buvo įvestos 2001 m. Kitos atitikties sąlygos, tokios kaip augalų ir gyvūnų sveikatos priežiūra, gyvūnų gerovės sąlygos ir ūkių konsultavimo sistema, bus įdiegtos iki 2003 m. BŽŪP reformos įgyvendinimo pradžios. Šie reikalavimai papildo veiksmus pagal 2-ąjį ramsį, jais siekiama pritaikyti ekologinio ūkininkavimo praktiką didelės gamtinės vertės teritorijose (tokiose kaip „Natura 2000“), tradicinėse agrarinėse teritorijose ir MPŪV. Tai ypač svarbu tais atvejais, kai tiesioginės išmokos taikomos apleistai žemei (jeigu savininkas nusprendžia vėl paversti ją ŽŪN) ir siekiant užtikrinti, kad tokia žemė atitinka nustatytus reikalavimus.

Siekiant parengti teisės aktų nustatytus valdymo reikalavimus (TVR) pagal Reglamento 1782/2003 III priedą, ministro įsakymu buvo sudaryta tarpinstitucinė darbo grupė. Šiuo metu politiniu lygmeniu vyksta diskusija dėl laipsniško paramos mažinimo principo įgyvendinant teisės aktų nustatytus valdymo reikalavimus. Bet kokių atveju Lietuva ketina taikyti šiuos teisės aktų nustatytus valdymo reikalavimus 1-ajam ir 2-ajam ramsčiams vienodai.

Žmogiškųjų išteklių plėtojimas

Mokymo ir konsultavimo paslaugų teikimas, informavimas bei supratimas pagerins išmokas pagal 1-ąją ramstį gaunančių žmonių gebėjimus laikytis nustatytų kompleksinio susiejimo reikalavimų. Prie žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo taip pat reikšmingai prisidės kaimo gyventojų verslumo įgūdžiai bei gebėjimai užsiimti alternatyviu žemės ūkiui verslu.

Modernizavimas ir technologija

Šių veiklų rezultatas – patobulintos technologijos ir ūkininkavimo praktika bei perdirbimas, sukurti didesnės vertės konkurencingi gaminiai ir tuo pat metu užtikrintas ES standartų atitikimas. Todėl pagal 1-ąją ramstį gauta parama sudarys sąlygas ūkio subjektams sukaupti daugiau pajamų ir savo ruožtu padidinti investicijas.

5.7 Koordinacija su valstybės pagalbos priemonėmis

Siekiant užtikrinti bendro strategijos tikslo įgyvendinimą, valstybės teikiama pagalba bus skiriama glaudžiai koordinuojant su KPP ir papildys veiklas, kurios bus finansuojamos iš EŽŪFKP bei kitų struktūrinių fondų. Be to, valstybės teikiama pagalba nedubliuos ES teikiamos paramos.

5.8 Veiklų, kurių įgyvendinimas bus finansuojamas iš EŽŪFKP ir kitų fondų, koordinavimas

Per savo administravimo, kontrolės ir stebėsenos sistemą Nacionalinė mokėjimo agentūra užtikrins, kad finansuojamos veiklos atitiktų apibrėžtus kriterijus ir strategiją. Nacionalinė mokėjimo agentūra taip pat užtikrins, kad neįvyktų „dvigubas“ finansavimas per skirtingas egzistuojančias priemones. Be to, paramai, teiktinai iš EŽŪFKP ir kitų struktūrinių fondų, nustatytos aiškos takoskyros, kaip nurodyta pirmiau šiame KPP skirsnyje.

Siekiant išvengti galimo dvigubo finansavimo iš EŽŪFKP ir EŽF, Nacionalinė mokėjimo agentūra atliks kryžminius paramos gavėjų patikrinimus, naudodamasi savo kontroliuojama duomenų baze. Teikiant paraišką, investicijų objektas bus tikrinamas pagal specialųjį registracijos duomenų bazės numerį.

Siekiant išvengti projektų dvigubo finansavimo, tarp EŽŪFKP ir struktūrinių fondų yra nubrėžtos aiškos takoskyros (pagal pareiškėjo pobūdį, vietovę, reikalavimus atitinkančias investicijas ir pan.).

Žemės ūkio ministerijos, atsakingos už EŽŪFKP ir EŽF priemonių įgyvendinimą, atstovas dalyvaus Bendrajame veiklos programų, finansuojamų iš struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo, stebėsenos komitete. Bendrasis stebėsenos komitetas bus sudarytas iš visų atitinkamų institucijų atstovų. Komitetas užtikrins koordinavimą, priimdamas sprendimus dėl atrankos kriterijų. Koordinatoriaus struktūriniams fondams ir Sanglaudos fondui atstovas taip pat dalyvaus EŽŪFKP stebėsenos komitete.

ES struktūrinės paramos susiejimas su kitais ES finansiniais instrumentais yra viena iš pagrindinių koordinatoriaus funkcijų, jis analizuos veiklos programų įgyvendinimą kitų nacionalinių strateginių dokumentų ir programų, finansuojamų pagal kitus ES finansinius instrumentus, įgyvendinimo kontekste. Jeigu būtina, koordinatorius gali formuoti darbo grupes aktualioms problemoms spręsti.

Koordinavimo klausimai bus aptariami valdymo komitetuose, sudarytuose kiekvienai veiklos programai. Valdymo komitetai bus sudaryti iš tam tikros srities ministerijų ir įgyvendinančių agentūrų, dalyvaujančių tam tikros veiklos programos įgyvendinime. Nors pirminis šių komitetų tikslas yra užtikrinti vidinį veiklos programos įgyvendinimo suderinamumą, jeigu reikalinga, juose taip pat bus aptariami klausimai, susiję su kitų finansinių instrumentų, ypač EŽŪFKP ir EŽF, įgyvendinimu, tiek, kiek pastarieji yra susiję su veiklos programos įgyvendinimu.

6 Lietuvos kaimo tinklas

Žemės ūkio ir kaimo plėtrą remia įvairių institucinių struktūrų, kurių tikslas – skatinti kaimo vietovių plėtrą, kūrimas. Tad, siekiant stiprinti šias institucijas ir jų vaidmenį kaimo plėtros procese, bus sukurtas *Lietuvos kaimo tinklas (LKT)*, kaip nustatyta Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 68 straipsnyje (II skyriuje). Tinklas sujungs visas kaimo plėtroje dalyvaujančias valstybines organizacijas ir institucijas, taip pat nevyriausybinės organizacijas. LKT padės nustatyti ir analizuoti gerąją perduotiną patirtį, teikti apie ją informaciją, organizuoti keitimąsi patirtimi ir žiniomis Lietuvoje ir tarptautiniu mastu, taip pat parengti mokymo programas vietos veiklos grupėms jų kūrimosi metu.

LKT tikslai yra šie:

- a) svarstyti su kaimo plėtros politikos įgyvendinimu susijusius klausimus;
- b) apibrėžti, analizuoti ir skleisti informaciją apie gerąją patirtį;
- c) organizuoti keitimąsi patirtimi nacionaliniu ir tarptautiniu mastu;
- d) rengti mokymo ir tobulinimo programas kuriamoms VVG.

LKT įkūrimui ir veiklai bus naudojamos techninės pagalbos lėšos. Pagrindinis uždavinys – teikti pagalbą visiems kaimo plėtros proceso dalyviams, skatinti gerosios praktikos sklaidą bei keitimąsi patirtimi tarp kaimo plėtros proceso dalyvių.

Bus įkurta LKT taryba, kurią sudarys 26–30 įvairių su kaimo plėtra susijusių institucijų ir organizacijų atstovų. Žemės ūkio ministerijoje bus įsteigtas LKT sekretoriatas, sudarytas iš 3–5 darbuotojų, kuris teiks techninę pagalbą LKT tarybai.

Žemės ūkio ministras patvirtins LKT valdančiosios tarybos sudėtį, įvardydamas institucijas, organizacijas ir jų atstovus. Žemės ūkio ministras patvirtins Lietuvos kaimo tinklo nuostatus, ir LKT bus įkurtas iki 2008 m. gruodžio 31 d.

Lietuvos kaimo tinklo įkūrimui ir veiklai bei LKT veiksmų plano įgyvendinimui numatoma skirti iki 9,97 proc. techninės pagalbos lėšų. Parama bus skiriama:

1. LKT įkūrimui ir veiklai (pvz., patalpų, personalo, įrangos išlaidoms padengti). LKT įkūrimui ir veiklai gali būti panaudota ne daugiau kaip 25 proc. LKT skirtų lėšų.

2. LKT veiksmų plano įgyvendinimui. Veiksmų planui įgyvendinti skiriama ne mažiau kaip 75 proc. LKT skirtų lėšų. Veiksmų plane numatomos bent šios veiklos:

- gerosios perduotinos patirties nustatymas ir analizė;
- informacijos apie gerąją perduotiną patirtį teikimas;
- Lietuvos kaimo tinklo valdymas;
- keitimosi patirtimi ir žiniomis organizavimas;
- mokymo programų rengimas vietos veiklos grupėms jų kūrimosi metu;
- techninė pagalba tarptautiniam ir tarptautiniam bendradarbiavimui;
- Lietuvos kaimo tinklo interneto svetainės sukūrimas ir administravimas;
- viešinimo renginių ir kaimo plėtros dalyvių mokymo organizavimas;
- veiksmų plano įgyvendinimo įvertinimas.

Daugiau informacijos apie LKT pateikta 4 priede.

1 priedas. Pradiniai rodikliai

Horizontalieji	Rodiklis	Rodiklis	Vertė (2006 metai)
	Kaimo vietovių paskirtis	Administracinių vienetų skaičius	10
	Kaimo vietovių svarba	proc. teritorijos kaimo vietovėse proc. gyventojų kaimo vietovėse proc. bendrosios pridėtinės vertės kaimo vietovėse proc. žemės ūkyje dirbančių asmenų	97,4 33,2 23 28,9

1 KRYPTIS Konkuren- cingumas	Žemės ūkio naudmenų naudojimas	(ha, proc.) ŽŪN/ ariamasis plotas / daugiametė žolė/ daugiametės kultūros	67,3 31,4 1,3
	Ūkio struktūra	Ūkių skaičius ŽŪN (tūkst.) Vidutinis teritorinis ūkio dydis, <i>ha</i> Ūkių dydžių pasiskirstymas, %: • < 5 ha ŽŪN; • nuo 5 iki 50 ha ŽŪN; • >= 50 ha ŽŪN Vidutinis ekonominis ūkio dydis, <i>EDV</i> Pasiskirstymas pagal ekonominius ūkio dydžius**, %: • < 2 EDV; • Nuo 2 iki <100 EDV; • >= 100 EDV • Nuo 1 iki <4 EDV Darbo jėga, <i>VSD</i>	2.813.987 11,1 51,4 46,3 2,3 2,21 69 30,6 0,4 29 136 300
	Miškininkystės sektoriaus struktūra	Miškininkystės struktūra Eksploatacinių miškų plotas (EMP) (tūkst. ha) Nuosavybė (<i>proc. EMP ploto, kuris priklauso „tinkamumo kriterijus atitinkančiai“ nuosavybei</i>): Privati Valstybės Vidutinis privačios valdos dydis (ha)(FOWL)	1 849 34,9 65,1 3,4
	Miškų produktyvumas	Vidutinis grynasis metinis tūrio vienetas (FAWS) (tūkst. m³/metus su žieve)	6,5

2 KRYPTIS Aplinka	Žemės danga	Bendras žemės plotas (tūkst. ha) žemės ūkio (proc. miško (proc.	6. 530 47,7 proc. 32,5
	Mažiau palankios ūkininkauti vietovės	proc. ŽŪN ne MPŪV proc. ŽŪN mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (MPŪV) Iš kurių MPŪV su specifiniais trūkumais	56,5 43,5 0,8

	Natura 2000 teritorija	proc. teritorijos, kur įgyvendinama <i>Natura 2000</i> proc. ŽŪN, kur įgyvendinama <i>Natura 2000</i> proc. miškų ploto, kur įgyvendinama <i>Natura 2000</i>	12,5 5,4 23
	Biologinė įvairovė: saugomi miškai	proc. FOWL, saugomų siekiant išsaugoti biologinę įvairovę, kraštovaizdžius ir specifinius gamtinius elementus (MKMAE 4.9, 1.1, 1.2, 1.3 ir 2 punktai)	13,4
	III-ios grupės (apsauginiai) miškai	proc. Saugomo miško ir miškingų vietovių, siekiant apsaugoti dirvožemį ir vandenį (MCPFE 5.1 3.1 kategorija)	16,3
	Miškų plotų plėtra	Vidutinis metinis miškų ir kitų miškais apželdintų plotų prieaugis (Ha/metus)	14.837
	Miškų ekosistemos sveikata	proc. medžių spygliuočių / lapuočių, priklausančių 2–4 defoliacijos klasėms	12 9,5 16,6
	Vandens kokybė	proc. teritorijos, kuri priskiriama nitratų pažeidžiamai zonai	100
3 KRYPTIS Platesnė kaimo plėtra	Gyventojų tankumas	Gyventojų tankumas (gyventojų sk./kv. km) -vidurkis šalyje -kaimo vietovėse	 52,3 17,8
	Amžiaus struktūra	proc. žmonių šalyje: - (0–14) metų amžiaus - (15–59) metų amžiaus - >=60 metų amžiaus kaimo vietovėse: - (0–14) metų amžiaus - (15–59) metų amžiaus - >=60 metų amžiaus	 16,5 68,2 15,3 18,1 63,9 18
	Ūkio struktūra	proc. BPV pagal šaką šalyje: -pirminis - antrinis - tretinis sektorius kaimo vietovėse: -pirminis - antrinis - tretinis sektorius	 4,3 32,9 62,8 17 32,6 50,4
	Užimtumo struktūra	proc. užimtų asmenų pagal šaką šalyje: -pirminis - antrinis - tretinis sektorius kaimo vietovėse: -pirminis - antrinis - tretinis sektorius	 12,4 29,7 57,9 38,1 22,7 39,2
	Ilgalaikis nedarbas	proc. ilgalaikių bedarbių (palyginti su aktyvių gyventojų skaičiumi) -vidurkis šalyje -kaimo vietovėse	 2,6 2,9

	Išsimokslinimas	suaugusiųjų (15 metų ir vyresnių), turinčių aukštesnįjį ir aukštąjį išsilavinimą: šalyje: -skaičius (tūkst.) - % kaimo vietovėse: -skaičius (tūkst.) - %	2.023,3 71,2 538,9 58
	Plačiajuosčio tinklo aprėptis kaimo vietovėse	(proc.)	54,6

2 priedas. Pagal atskiras kryptis pasiūlytų prioritetų ir priemonių derėjimas su pagrindinėmis nustatytomis problemomis ir ES struktūrinių fondų numatytomis problemų sprendimo priemonėmis

Nustatytos problemos	Šios strategijos problemų sprendimo prioritetai	EŽŪFKP prioritetinės problemų sprendimo priemonės	Struktūrinių fondų (orientacinės) problemų sprendimo priemonės	Valstybės pagalbos priemonės (orientacinės, vyksta derybos su EB)
<i>I kryptis. Ekonominė padėtis ir žemės ūkio produktų sektoriaus konkurencingumas</i>				
1. Ūkininkų senėjimo tendencija, nepalanki žemės ūkio ir miško valdų struktūra, kooperacijos stoka, nepakankama žemės ūkio infrastruktūra	I.1. prioritetas. Žemės ūkio ir miško valdų struktūros gerinimas	I.1.1. Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos I.1.2. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas I.1.3. Pusiau natūriniai ūkiai I.1.4. Kaimo infrastruktūros gerinimas (žemės ūkio vandentvarka – melioracija ir polderiai) <u>Galutiniai paramos gavėjai:</u> savivaldybės, melioracijos sistemų naudotojų susivienijimai. <u>Priemonių takoskyros kriterijai paremti pareiškėjo ir projekto įgyvendinimo vietoje</u> I.1.5. Žemės ūkio valdų modernizavimas (ūkio kelių tiesimas) <u>Takoskyros kriterijai:</u> <u>Takoskyros kriterijai – projekto įgyvendinimo vieta (kaimo vietovė), pareiškėjas</u> (fizinis arba juridinis asmuo, užsiimantis žemės ūkio veikla). (vandentiekio ir kanalizacijos sistema žemės ūkio valdoje). <u>Takoskyros kriterijai:</u> <u>Projekto įgyvendinimo vieta: ūkio teritorija.</u> <u>-Galutiniai paramos gavėjai:</u> fiziniai asmenys (ūkininkai), užsiimantys	- - - <i>III. Sanglaudos skatinimo VP</i> <i>3 prioritetas. Aplinka ir darnus vystymasis</i> Sanglaudos fondas (SaF) - nuotekų tinklo renovacija ir plėtra; - vandentiekio renovacija ir kūrimas. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybės ir vandens įmonės. <i>II. VP ekonomikos augimui</i> <i>prioritetas. Pagrindinė ekonominė infrastruktūra:</i> Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): Regioninių kelių tiesimas ir rekonstrukcija (įskaitant žvyrkelių asfaltavimą). <i>Galutiniai paramos gavėjai</i> – savivaldybės. <i>III. Sanglaudos skatinimo VP</i> <i>3 prioritetas. Aplinka ir darnus vystymasis</i> Sanglaudos fondas (SaF) - nuotekų tinklo renovacija ir plėtra; - vandentiekio renovacija ir kūrimas. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybės ir vandens įmonės.	Parama žemės įsigijimui; valstybės pagalba kooperacijos plėtrai

		žemės ūkio veikla.		
	I.2 prioritetas. Modernizavimo, pažangių technologijų ir inovacijų lygio gerinimas	I.2.1. „Ūkių modernizavimas“ Veikla „Investicijos į žemės ūkio gamybą ir (arba) žemės ūkio paslaugas“ (įmonių modernizavimas, naujų gaminių, technologijų ir procesų inovacijos skatinimas). <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio veikla, mokslo ir mokymo institucijos, turinčios eksperimentines žemės ūkio valdas). <u>Atskyrimo kriterijai:</u> <u>Veiklos sritis (mokslo ir technologijų skleidimas žemės ūkyje, įskaitant žemės ūkio produktų gamybą).</u> I.2.2. Miškų ekonominės vertės didinimas	II. <i>Ekonomikos augimo VP</i> <i>I prioritetas. Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra</i> Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): parama: - mokslinių tyrimų centrų veiklai; - mokslo ir verslo sąveikos centrams; - valstybinių mokslo institucijų ir universitetų kompetencijos centrų tyrimams aukštųjų ir vidutinių technologijų srityje (pagal visuotines subsidijų programas, įskaitant mokslinei įrangai); - valstybinių mokslo institucijų ir universitetų tyrimams aukštųjų ir vidutinių technologijų srityje; - prie valstybinių mokslo ir švietimo institucijų veikiantiems centrams, įgyvendinantiems technologijų perdavimo funkcijas; - įmonių MTEP veiklai; - įmonių MTEP techninės bazės sukūrimui. Pagal šį prioritetą bus finansuojamos tik „kietosios“ investicijos; tuo tarpu „minkštosios“ investicijos bus remiamos pagal žmoniškųjų išteklių plėtros VP 3 prioritetą. II prioritetas. Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas. - investicijos į naują gamybos įrangą ir technologijas, e-verslo sprendimai, kokybės ir gamybos proceso valdymo bei pan. sistemos, energijos auditas įmonėse, siekiančiose padidinti savo produktyvumą, pagerinti veiklos kokybę ir pan. <i>Galutiniai paramos gavėjai: įmonės</i> Europos žuvininkystės fondas (EŽF): Parama žuvininkystės perdirbimo įmonių centrų statybai, įrengimui ir modernizavimui, kai siekiama gaminti arba parduoti naujus produktus, taikyti naujas technologijas ar plėtoti novatoriškus gamybos metodus. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> juridiniai asmenys, kuriose dirba ne daugiau kaip 750 darbuotojų arba kurių metinė apyvarta ne didesnė kaip 200 mln. EUR.	
			=	

2. Dėl siauro pobūdžio ir nepakankamo mokymo lygio bei informacijos skleidimo ūkininkams, miškų savininkams, jų darbuotojams ir visiems kitiems kaimo gyventojams trūksta organizacinių ir verslumo įgūdžių bei inovacijų iniciatyvos.	I.3 prioritetas. Žmogiškųjų išteklių stiprinimas	I.3.1. Profesinis mokymas ir informavimo veiksmai (profesinio mokymo ir informavimo veikla, įskaitant mokslo žinių ir novatoriškų praktikų skleidimą žmonėms, užsiimantiems veikla žemės ūkio ar miškininkystės sektoriuose). <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> ūkininkai, jų partneriai, ūkių darbuotojai ir kiti fiziniai bei juridiniai asmenys, dirbantys žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose, kurių žemės ūkio valdos įregistruotos Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ir kaimo verslo registre, bei miško savininkai, valdantys miško plotus nuosavybės teise <u>Takoskyros kriterijai: mokymo sritis (žemės ūkis arba miškininkystė)</u>	I. <i>Žmogiškųjų išteklių plėtros VPi:</i> (1 prioritetas: <i>Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis</i>): Europos socialinis fondas (ESF): Žmogiškųjų išteklių tobulinimas įmonėse (įmonių darbininkų, vadovų ir personalo vadovų mokymas ir kvalifikacijos kėlimas (bendrųjų ir specialiųjų įgūdžių ir kompetencijų ugdymas), modernių personalo valdymo sistemų, susietų su faktiniu vadovų ir darbuotojų mokymu diegimas įmonėse. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> įmonės 2. įmonės); <i>Žmonių verslumo įgūdžių ugdymas kuriant verslą.</i> <i>(Galutiniai paramos gavėjai:</i> verslo informacijos centrai, verslo inkubatoriai, nevyriausybinės organizacijos). 3. Parama projektams darbininkų bendrųjų kompetencijų ir gebėjimų ugdymui. <i>(Galutinis paramos gavėjas:</i> įmonės, valstybės ir savivaldybės institucijos, nevyriausybinės institucijos). <i>(3 prioritetas: Tyrėjų gebėjimų stiprinimas</i> - parama mokslininkams ir kitiems tyrėjams (studentams) mokslinei veiklai (pagal globalines subsidijų schemas), studijoms, mobilumui: tyrėjų įdarbinimas viešajame sektoriuje ir aukštųjų bei vidutiniškai aukštų technologijų įmonėse, mokslinės studentų stažuotės, stipendijos doktorantams, regioninio ir sektoriaus mobilumo plėtros projektai (pažintinės išvykos), MTEP rezultatų sklaida, novatoriški gebėjimai, intelektinės nuosavybės valdymas. Pagal šį prioritetą bus finansuojamos tik „minkštosios“ investicijos, tuo tarpu „kietosios“ investicijos bus remiamos pagal Ekonomikos augimo VP 1 prioritetą. II. <i>VP ekonomikos augimui</i> (2 prioritetas: <i>Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas</i>): Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): 1. Priemonės verslo aplinkai gerinti: duomenų bazių kūrimas, rinkos vertinimas, informacijos sklaida verslui: seminarai, konferencijos ir pan., verslo asociacijų ar kitų verslo informacijos centrų ir pan.	Parama ūkininkų švietimui ir konsultavimui; parama tarptautinių ir nacionalinių žemės ūkio parodų, mugių ir konkursų organizavimui
--	---	--	--	---

			bendradarbiavimas su kitomis institucijomis bei keitimasis patirtimi ir t. t. Europos žuvininkystės fondas (EŽF): 1. Parama mokslininkų ir dirbančiųjų žuvininkystės sektoriuje partnerystės skatinimui, pilotiniams inovacijų žuvininkystės sektoriuje projektams. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> nevyriausybinių organizacijos arba juridiniai asmenys, atstovaujantys žuvininkystės sektoriaus interesams. 2. Parama profesinių įgūdžių įgijimo ir darbuotojų gebėjimo prisitaikyti skatinimui pagal Žuvininkystės regionų vietos veiklos grupių strategijas. <i>Galutinis paramos gavėjas</i> – ŽVG, turinčios patvirtintą strategiją. 3. Parama akvakultūros įmonių, kuriose dirba ne daugiau kaip 750 darbuotojų arba kurių metinė apyvarta ne didesnė nei 200 mln. EUR, darbuotojų mokymui.. <i>II. VP ekonomikos augimui</i> (2 prioritetas: <i>Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas</i>): Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): -verslo aplinkos infrastruktūra: verslo inkubatorių ir informacijos centrų steigimas vietovėse, nepriklausančiose kaimo vietovėms) ir t. t.; - priemonės verslo aplinkai gerinti: duomenų bazių kūrimas, rinkos vertinimas, informacijos sklaida verslui: seminarai, konferencijos ir pan., verslo asociacijų ar kitų verslo informacijos centrų ir pan. bendradarbiavimas su kitomis institucijomis bei keitimasis patirtimi ir t. t.; - projektai konkurencingumui didinti: paruošimas, įvairūs sektoriniai ir bendri konkurencingumo tyrimai, veikla Lietuvos verslo aplinkos įvaizdžiui gerinti ir pan.	
3. Nepakankama modernizacija perdirbimo MVI sektoriuje, sukuriamas mažai pridėtinės vertės,	I.2 prioritetas. Modernizavimo, pažangių technologijų ir inovacijų lygio gerinimas	I.2.2. Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas Parama naujai įrangai ir mašinoms, įskaitant programinę įrangą. Paramos gavėjai: mikroįmonės,	II. VP ekonomikos augimui I prioritetas. <i>Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra</i> Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): II prioritetas. Verslo produktyvumo didinimas ir	Parama geros kokybės produktų gamybos ir kokybės vertinimo

trūksta inovacijų perdirbimo sektoriuje. Nepakankamai išvystyta žemės ūkio produktų rinkodara. nepakankamai išvystyta žemės ūkio produktų rinkodara.		veikiančios miesto vietovėse, mažos ir vidutinės įmonės, perdirbančios ir/arba parduodančios žemės ūkio produktus, kurios prieš įsitraukdamos į šią schemą buvo dirbusios mažiausiai 2 metus; įmonės, turinčios nuo 250 iki 750 darbuotojų arba kurių metinė apyvarta sudaro nuo 50 iki 200 milijonų EUR ir gaminančios žemės ūkio produktus bei turinčios 2 metų patirtį prieš pradedant dalyvauti šioje schemoje, žemės ūkio kooperatyvai.	aplinkos verslui gerinimas. - investicijos į naują gamybos įrangą ir technologijas, e-verslo sprendimai, kokybės ir gamybos proceso valdymo bei pan. sistemos, energijos auditas įmonėse, siekiančiose padidinti savo produktyvumą, pagerinti veiklos kokybę ir pan. <i>Galutiniai paramos gavėjai: įmonės</i>	sistemos plėtrai Parama moksliniams tyrimams
4. Pirminės žemės ūkio produktų gamybos grandis nmodernizuojama, trūksta technikos ir naujovių, dauguma ūkių neatitinka ES Nitratų direktyvos reikalavimų. Perdirbimo pajėgumai nesuderinti su pirminės gamybos pajėgumais.	I.1. prioritetas. Žemės ūkio ir miško valdų struktūros gerinimas	I.1.1. Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos I.1.2. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas I.1.3. Pusiaus natūrinis ūkininkavimas I.1.4. Kaimo infrastruktūros gerinimas I.1.5. 1.1.5 Žemės ūkio valdų modernizavimas	Žiūrėti aukščiau	Parama veislinių gyvulių įsigijimui; parama veislininkystei; pagalba kompensuojant kreditų palūkanas; pagalba kompensuojant draudimo įmokas; Žemės ūkio paskolų garantijų fondo kreditų suteikimas bankams; dalinis garantinės įmokos grąžinimas už bankams dėl suteiktų kreditų duotą garantiją; dalinis draudimo įmokų, sumokėtų už turto įkeitimą banko naudai, grąžinimas garantuotų kreditų gavėjams; geros kokybės produktų gamybos ir

				kokybės vertinimo sistemos plėtrai; parama moksliniams tyrimams; parama gyvūninių atliekų tvarkymui; parama bulvių ligų (bulvių žiedinis ir rudasis puvinys, bulvių vėžys) ir karantininių organizmų (bulvinis cistas sudarantis nematodas, bulvių stiebinis nematodas) bei vaismedžių karantininių organizmų (slyvų raupų virusas), ir ligų (vaismedžių degligė) naikinimo sistemos įgyvendinimui; parama biodegalų plėtojimui; parama ūkių modernizavimui; parama naudotų įrengimų įsigijimui linų sektoriuje
	I.2 prioritetas. Modernizavimo, pažangių technologijų ir inovacijų lygio gerinimas	I.2.1. Žemės ūkio valdų modernizavimas	Žiūrėti aukščiau	
5. Mažas konkurencingumas privačių miškų sektoriuje.	I.2 prioritetas. Modernizavimo, pažangių technologijų ir inovacijų lygio	I.2.3. Parama miškų ūkiui	=	

	gerinimas			
	I.3 prioritetas. Žmogiškųjų išteklių stiprinimas	I.3.1. Profesinis mokymas ir informavimo veiksmai I.3.2. Naudojimas konsultavimo paslaugomis	Žiūrėti aukščiau	Parama ūkininkų švietimui ir konsultavimui (konsultavimo paslaugos šiais klausimais: dėl pažangių žemės ūkio technologijų, alternatyvios žemės ūkio veiklos)
	II.2 prioritetas. klimato kaitos mažinimas	II.2.1. Pirmas žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku; II.2.2. Pirmas ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės apželdinimas mišku; II.2.3. Miškininkystės potencialo atkūrimas ir prevencijos priemonių įdiegimas (priemonė skirta prisidėti prie privačių ir valstybinių miškų, nukentėjusių nuo gamtos stichijų ir gaisrų, atkūrimo ir paremti atitinkamas prevencines priemones, taip išsaugant miškų aplinkosauginę ir ekonominę vertę). <u>Takoskyros kriterijai: projekto įgyvendinimo (miškų) veikla ir geografinė teritorija.</u> II.2.4. Investicijos ne pelno tikslais Remiama veikla: -pamiškių formavimas, darbai saugomoms gamtinėms buveinėms ar saugomų rūšių buveinėms ar tipinei miško struktūrai palaikyti (numatyti gamtotvarkos planuose), medynų papildymas ornitochoriniais medžiais ir krūmais, mažų tvenkinių iki 300 m² įrengimas, laikinos priemonės miško keliams per ekologiškai jautrias zonas užtvirti;	- - III. Sanglaudos skatinimo VP (I prioritetas: Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai) Sanglaudos fondas (SaF) - pažeistų kraštovaizdžio elementų išvalymas (apleisti ir kraštovaizdį teršiantys statybos objektai, ankstesnių kasimo darbų pažeisti plotai ir t.t.). Galutinis paramos gavėjas – Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba III. Sanglaudos skatinimo VP (I prioritetas: Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai) - Viešosios turizmo infrastruktūros plėtra, panaudojant gamtinį ir kultūros paveldą bei aktyvaus turizmo infrastruktūros kūrimas ir modernizavimas. - Turizmo informacijos paslaugų vystymas ir turizmo rinkodaros skatinimas. - Turizmo paslaugų/ produktų įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas.	

		-rekreacinių miškų infrastruktūros priemonių statyba ir tobulinimas (poilsiniai takai, tiltai, laiptai, stebėjimo vietos, poilsiavietės, stovyklavietės, bokšteliai, suoliukai, laužavietės, šiukšlių dėžės, tualetai, tvoros, lentos, žemėlapiai, rodyklės, informaciniai ženklai); -rekreacinių įrenginių aplinkos priežiūra ir apsauga, hidrologinio režimo, kuris buvo pažeistas nusiausinant I grupės (rezervatinio režimo miškai) ir IIA grupės (ekosistemų apsaugos miškai) atkūrimas, specialių miškininkystės priemonių naudojimas (kirtimas formuojant kraštovaizdį, rekreacinių sąžalynų sodinimas ir pan.); -miškotvarkos plano ir kitų planavimo bei projektavimo dokumentų, reikalingų veiklai įgyvendinti, sudarymas, iki didžiausios 10 procentų bendros reikalavimus atitinkančių išlaidų sumos. <i>Galutiniai paramos gavėjai</i> yra privačių miškų savininkai ir valstybinių miškų valdytojai. Didžiausia paramos suma – 100 000 EUR. <u>Takoskyros kriterijai:</u> projekto dydis ir paramos gavėjas. II.2.5. Miškų aplinkos apsaugos išmokos	<i>Galutiniai paramos gavėjai: viešieji ir privatūs subjektai.</i> III. Sanglaudos skatinimo VP (1 prioritetas: Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai) - pažeistų kraštovaizdžio elementų išvalymas (apleisti ir kraštovaizdį teršiantys statybos objektai, ankstesnių kasimo darbų pažeisti plotai ir t.t.). Galutinis paramos gavėjas – Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba	
II kryptis. Bendroji aplinkos būklė				
1. Aplinkai ir kultūros paveldui kylanti grėsmė dėl intensyvaus ūkininkavimo tam tikruose žemės	II.1 prioritetas. Aplinką tausojantis ūkininkavimas	II.1.1. Agrarinės aplinkosaugos priemonės „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimo programa. Pagal šią veiklą ariama žemė bus	III. Sanglaudos skatinimo VP (1 prioritetas: Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai) Sanglaudos fondas (SaF)	

plotuose, dėl apleistų žemės plotų ir nepakankamai privačių miškų savininkų taikomos darnios miškotvarkos praktikos.		paverčiama daugiamete ganykla arba pieva. Ši veikla bus vykdoma rizikingų vandens telkinių vietovėse. Aplinkosauginiai įsipareigojimai, susiję su vandens telkiniais žemės ūkio paskirties žemėje ir kitomis šlapynėmis, išskyrus žuvininkystės tvenkinius; aplinkosauginiai įsipareigojimai žemės ūkio paskirties žemėje, esančioje aplink žuvininkystės tvenkinius, ir galinčioje paveikti šalia esančių žuvininkystės tvenkinių aplinkosauginę būklę; įsipareigojimai kur nėra vykdoma komercinė akvakultūros veikla, kaip tai nustatyta nacionaliniuose teisės aktuose; ir vandens aplinkosaugos įsipareigojimai, vykdomi kaip agrarinės aplinkosaugos priemonių dalis ūkiuose, kuriuose akvakultūra sudaro nedidelę mišrios valdos ekonominės veiklos dalį. <u>Atskyrimo kriterijai: vietovė ir pareiškėjai.</u>	- Ežerų, upių ir t. t. būklės gerinimas: valymas, nenaudojamų užtvankų ir kitos įrangos pašalinimas, rekreacinių savybių gerinimas) - Taršos sukeltų dugno nuosėdų išvalymas, šiukšlių išvežimas, dėl eutrofikacijos priaugusių vandens augalų pašalinimas iš vandens, krantų valymas, reguliuojamų upių natūralios būklės atkūrimas, rekreacinių sąlygų gerinimas. Galutiniai paramos gavėjai – savivaldybės ir apskričių viršininkų administracijos. Europos žuvininkystės fondas (EŽF): Tvari žuvininkystės regionų plėtra, žuvininkystės regionų aplinkos išsaugojimas. <i>Galutiniai paramos gavėjai</i>– Žuvininkystės regionų vietos veiklos grupės, turinčios patvirtintą strategiją. <i>Galutiniai paramos gavėjai</i> – pareiškėjai, kurie patys įsipareigoja vykdyti aplinkosauginius reikalavimus, susijusius su komerciniais akvakultūros vandens telkiniais.	
	II.3 prioritetas. Biologinės įvairovės išsaugojimas, didelės gamtinės vertės ir tradicinio žemės ūkio vietovių plėtra	II.3.1. <i>Natura 2000</i> išmokos ir su direktyva 2000/60/EB susijusios išmokos (parama <i>Natura 2000</i> teritorijoms žemės ūkio paskirties žemės plotuose) II.3.2. <i>Natura 2000</i> išmokos (parama <i>Natura 2000</i> teritorijoms miškuose) Paramą <i>Natura 2000</i> teritorijose ūkininkams ir miškų savininkams teikia EŽŪFKP (už naudojamą žemės ūkio paskirties žemę ir miškus) kompensuoti prarastas pajamas įgyvendinant aplinkosaugos apribojimus. <u>Takoskyra – teikiamos veiklos, priemonių tikslai ir paramos gavėjai</u> <u>Takoskyros kriterijai: pareiškėjas ir remiamos veiklos pobūdis</u> II.3.3. Išmokos ūkininkams vietovėse	3-oji VP. 1 Prioritetas. Priemonė „Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimas“ Europos regioninės plėtros fondas (ERPF) (<i>Natura 2000</i> tinklo kūrimo baigiamieji darbai, <i>Natura 2000</i> valdymo planų rengimas, <i>Natura 2000</i> teritorijų pritaikymas visuomeniniams poreikiams ir ekologinis švietimas, kuriant informavimo sistemą ir optimizuojant infrastruktūrą, sudarančią geresnes prieinamumo sąlygas visuomenei, Baltijos pajūrio tvarkymas). Europos žuvininkystės fondas (EŽF): (parama aplinkos <i>Natura 2000</i> sistemoje išsaugojimui, kai sistemai priskirtos teritorijos tiesiogiai susijusios su žuvininkystės veikla).	

		su nepalankiomis sąlygomis, išskyrus kalnų vietas		
	II.2 prioritetas. klimato kaitos mažinimas	II.2.1. Pirmas žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku; II.2.2. Pirmas ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės apželdinimas mišku; II.2.3. Miškininkystės potencialo atkūrimas ir prevencinių veiksmų įdiegimas II.2.4. Investicijos ne pelno tikslais II.2.5. Miškų aplinkos apsaugos išmokos	Žiūrėti aukščiau	
2. Nepakankama ekologiškų produktų pasiūla.	II.1 prioritetas. Aplinką tausojantis ūkininkavimas	II.1.1. Agrarinės aplinkosaugos priemonės (ekologinio ūkininkavimo schema)		
	I.2 prioritetas. Modernizavimo, pažangių technologijų ir inovacijų lygio gerinimas	I.2.2. Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas		
4. Dirvožemis rūgštus ir veikiamas erozijos.	II.1 prioritetas. Aplinką tausojantis ūkininkavimas	II.1.1. Agrarinės aplinkosaugos priemonės		
	II.2 prioritetas. klimato kaitos mažinimas	II.2.1. Pirmas žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku; II.2.2. Pirmas ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės apželdinimas mišku; II.2.3. Miškininkystės potencialo atkūrimas ir prevencinių veiksmų įdiegimas II.2.4. Investicijos ne pelno tikslais II.2.5. Miškų aplinkos apsaugos išmokos	Žiūrėti aukščiau	
5. Bloga šachtinių šulinių geriamojo vandens kokybė.	I.2 prioritetas. Modernizavimo, pažangių technologijų ir inovacijų lygio gerinimas	I.2.1. Pirmas žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku (vietinės vandentiekio ir nuotekų sistemos valdoje, kai ši susijusi su žemės ūkio veikla)	Žiūrėti aukščiau	Parama gyvūninių atliekų tvarkymui
6. Poreikis kovoti su	II.2 prioritetas. klimato	II.2.1. Pirmas žemės ūkio paskirties	Žiūrėti aukščiau	Parama biodegalų

klimate kaita.	kaitos mažinimas	žemės apželdinimas mišku; II.2.2. Pirmas ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės apželdinimas mišku; II.2.3. Miškų ūkio potencialo atkūrimas ir prevencinių veiksmų įgyvendinimas II.2.4. Investicijos ne pelno tikslais II.2.5. Miškų aplinkos apsaugos išmokos		plėtojimui
III – IV kryptis: Bendroji socialinė ir ekonominė padėtis kaimo vietovėse				
1. Mažos pajamos ir pajamų šaltinių trūkumas (per didelė priklausomybė nuo žemės ūkio).	III.1 prioritetas. Alternatyvių darbo vietų ir pajamų šaltinių kūrimas	III.1.1. Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos (Parama ne žemės ūkio veiklai kaimo vietovėse, skirta kaimo gyventojų verslumo įgūdžiams ir verslo iniciatyvoms stiprinti, parama perėjimui nuo tradicinės žemės ūkio veiklos prie alternatyvios ekonominės veiklos, įskaitant paslaugas ir amatus ar ŽUM nustatyta tvarka tradicinius amatus). <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> ūkininkai, labai mažos įmonės arba kaimo gyventojai, užsiimantys žemės ūkio veikla. <u>Takoskyros kriterijai: pareiškėjų veiklos pobūdis (pareiškėjas iki paramos paraiškos pateikimo turi kaimo vietovėje užsiimti žemės ūkio veikla), remiamos veiklos pobūdis (remiama ne žemės ūkio veikla kaimo vietovėse, išskyrus tą, kuri patenka į ŽUM nustatyta tvarka sudaromą neremiamų veiklių sąrašą).</u>	II. VP ekonomikos augimui (2 prioritetas: Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas) Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): 1. Finansinės inžinerijos priemonės (mikrokreditai, garantijos, rizikos kapitalo fondai); 2. Priemonės verslo aplinkai gerinti: duomenų bazių kūrimas, rinkos vertinimas, informacijos sklaida verslui: seminarai, konferencijos ir pan., verslo asociacijų ar kitų verslo informacijos centrų ir pan. bendradarbiavimas su kitomis institucijomis bei keitimasis patirtimi ir t. t. 3. Investicijos į naujus įrengimus ir technologijas, e-verslo sprendimus, kokybės ir verslo proceso valdymą, energijos auditą įmonėse, siekiančiose didinti savo produktyvumą, pagerinti savo veiklos kokybę ir t.t.; 4. Infrastruktūra verslo aplinkai: verslo inkubatorių ir informacijos centrų plėtra nekaitiškose vietovėse ir pan.; 5. Konkurencingumo augimo projektai: įvairių sektorių ir visapusių konkurencingumo studijų rengimas, Lietuvos verslo aplinkos įvaizdžio gerinimo veiksmai ir pan. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> įmonės, savivaldybės, verslo informacijos centrai, verslo inkubatoriai. Takoskyrų koordinavimas grindžiamas sutartimis tarp EŽŪFKP ir EB struktūrinių fondų paramos administravimą įgyvendinančiųjų institucijų.	

		III.1.2. Parama verslo kūrimui ir plėtrai (Parama ne žemės ūkio veiklai, įskaitant paslaugas ir amatus, ir labai mažų įmonių kūrimui ir plėtrai kaimo vietovėse.) <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> labai mažos įmonės (veikiančios/besikuriančios) ir (arba) kaimo gyventojai, užsiimančios individualiąja veikla LR nacionalinių teisės aktų nustatyta tvarka. <u>Takoskyros kriterijai: remiamos veiklos pobūdis (remiama ne žemės ūkio veikla kaimo vietovėse, išskyrus tą, kuri patenka į ŽŪM nustatyta tvarka sudaromą neremiamų veiklių sąrašą).</u>	Europos žuvininkystės fondas (EŽF): - investicijos į <i>akvakultūros</i> produktų gamybos įrangos statybą, plėtotę ir modernizavimą, kai pareiškėjai yra juridiniai ir fiziniai asmenys, besiverčiantys ar siekiantys verstis komercine akvakultūra; - investicijos į <i>žuvies perdirbimo</i> gamyklų statybą, plėtotę ir modernizavimą. II. VP ekonomikos augimui (2 prioritetas: <i>Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas</i>) Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): 1. Finansinės inžinerijos priemonės (mikrokreditai, garantijos, rizikos kapitalo fondai); 2. Priemonės verslo aplinkai gerinti: duomenų bazių kūrimas, rinkos vertinimas, informacijos sklaida verslui: seminarai, konferencijos ir pan., verslo asociacijų ar kitų verslo informacijos centrų ir pan. bendradarbiavimas su kitomis institucijomis bei keitimasis patirtimi ir t. t.; 3. Verslo aplinkos infrastruktūra: verslo inkubatorių ir informacijos centrų steigimas vietovėse, nepriklausančiose kaimo vietovėms) ir t. t.; 4. Investicijos į naujus įrengimus ir technologijas, e-verslo sprendimus, kokybės ir verslo proceso valdymą, energijos auditą įmonėse, siekiančiose didinti savo produktyvumą, pagerinti savo veiklos kokybę ir t.t.; 5. Konkurencingumo augimo projektai: įvairių sektorių ir visapusių konkurencingumo studijų rengimas, Lietuvos verslo aplinkos įvaizdžio gerinimo veiksmai ir pan. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> įmonės, savivaldybės, verslo informacijos centrai, verslo inkubatoriai. Takoskyrų koordinavimas grindžiamas sutartimis tarp EŽŪFKP ir EB struktūrinių fondų paramos administravimą įgyvendinančiųjų institucijų. Europos žuvininkystės fondas (EŽF):	
--	--	---	--	--

		III.1.3. „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ (kaimo turizmo sodybų steigimas ir poilsiviačių įrengimas kaimo vietovėse). <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> ūkininkai ir kaimo gyventojai. <i>Projekto įgyvendinimo vieta:</i> kaimas, miestelis ar miestas, kurio gyventojų skaičius mažesnis kaip 3000. <u>Takoskyros kriterijai - paramos gavėjai (ūkininkai ir kaimo gyventojai).</u>	- investicijos į <i>akvakultūros</i> produktų gamybos įrangos statybą, plėtotę ir modernizavimą, kai pareiškėjai yra juridiniai ir fiziniai asmenys, besiverčiantys ar siekiantys verstis komercine akvakultūra; - investicijos į <i>žuvies perdirbimo</i> gamyklų statybą, plėtotę ir modernizavimą. III. <i>Sanglaudos skatinimo VP</i> <i>(1 prioritetas: Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai)</i> Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): - Viešosios turizmo infrastruktūros plėtra, panaudojant gamtinį ir kultūros paveldą bei aktyvaus turizmo infrastruktūros kūrimas ir modernizavimas. - Turizmo informacijos paslaugų vystymas ir turizmo rinkodaros skatinimas. - Turizmo paslaugų/ produktų įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> viešieji ir privatieji juridiniai asmenys. - Lankytojų centrų ir ekspozicijų, aplinkosaugos švietimo sistemų (poilsiniai takai, laipteliai, apžvalgos bokšteliai, poilsiviačių, informacinių stendų, schemų, rodyklių, ženklų) ir pan. kūrimas nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose, taip pat nacionalinio paveldo objektų lankymo priežiūra ir reguliavimas. <i>Galutiniai paramos gavėjai</i>– Nacionalinė saugomų teritorijų tarnyba. Takoskyrų koordinavimas grindžiamas sutartimis tarp EŽŪFKP ir EB struktūrinių fondų paramos administravimą įgyvendinančiųjų institucijų. Europos žuvininkystės fondas (EŽF): - turizmo skatinimas, parama turizmo infrastruktūrai žuvininkystės regionuose,	
--	--	--	---	--

			kultūrinio paveldo išsaugojimui ir kitai veiklai, numatyti žuvininkystės regiono vietos veiklos grupės strategijoje. Galutiniai paramos gavėjai: Žuvininkystės regionų vietos veiksmų grupės, turinčios patvirtintą strategiją (fiziniai ir juridiniai asmenys, numatyti šioje strategijoje). III. Sanglaudos skatinimo VP (1 prioritetas: Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai) Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): 1. Ežerų, upių ir t. t. būklės gerinimas: valymas, nenaudojamų užtvankų ir kitos įrangos šalinimas, rekreacinių savybių gerinimas). Galutiniai paramos gavėjai: savivaldybės, valstybės institucijos.	
2. Kaimo vietovėse trūksta įgūdžių ir vietos iniciatyvos.	IV.1 prioritetas. Vietos iniciatyvų skatinimas, žmoniškųjų gebėjimų plėtra, siekiant plėtoti ir sėkmingai įgyvendinti vietos plėtros strategijas	IV.1.1. Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas. Vietos plėtros strategijos turi atitikti III krypties ir kitų kryptių priemonių tikslus, aprašymus bei priemonių takoskyras. Jeigu vietos plėtros strategija numato kitas priemones, kurių nereglamentuoja Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005 ir Lietuvos Kaimo plėtros programa 2007–2013 m., vietos plėtros programa turi būti parengta vadovaujantis kitose kryptyse numatytais EŽŪFKP ir kitų ES fondų takoskyros principais. Tarpterritorinio ir tarptautinio bendradarbiavimo projektai turi būti skirti 3 krypties tikslams įgyvendinti. IV.1.3. Parama VVG veiklai, įgūdžių įgijimui ir VVG teritorijos gyventojų	Europos žuvininkystės fondas (EŽF) 4 prioritetas. Tvari žuvininkystės regionų plėtra . Kai toje pačioje teritorijoje įsteigiama VVG ir žuvininkystės regiono vietos veiklos grupė (ŽVG), VVG ir ŽVG privalo savo vietos plėtros strategijose atskirti veiklos sritis, kurias jos ketina finansuoti. , Nacionalinė Mokėjimo Agentūra – institucija atsakinga už strategijų vertinimą,- turės nustatyti, ar takoskyros tarp VVG ir ŽVG strategijų yra aiškios. Jeigu VVG vietos plėtros strategiją Žemės ūkio Ministerija patvirtina anksčiau nei ŽVG pateikia savo strategiją vertinimui, VVG turės teisę pataisyti savo vietos plėtros strategiją tam, kad būtų nustatytos tinkamos takoskyros. Takoskyros tarp ŽVG ir VVG strategijų nustatomos: 1) pagal paramos gavėjų rūšį (EŽŪFKP: asmenys, susiję su žemės ūkio ir ne žemės ūkio sektoriais, išskyrus, žuvininkystės bendruomenės; EŽF: žuvininkystės bendruomenės), ir 2) pagal strategijoje numatytų tinkamų veiklos sričių pobūdį (EŽŪFKP: priemonės, susijusios su kaimo plėtra; EŽF:	

		aktyvinimui techninė pagalba <u>kaimo studijoms</u>, vietos plėtros strategijų ruošimui ir/arba tobulinimui, <u>vietos plėtros strategijų ruošime</u> arba <u>gerinime</u> dalyvaujančio personalo mokymui (<u>galutiniai paramos gavėjai: VVG</u>); - parama vietos veiklos strategijų įgyvendinime dalyvaujančio personalo mokymo ir konsultavimo paslaugoms (<u>galutiniai paramos gavėjai: VVG, turinčios patvirtintas vietos plėtros strategijas</u>); - parama VVG teritorijos gyventojų aktyvinimui (<u>galutiniai paramos gavėjai: VVG</u>).	priemonės, susijusios su žuvininkyste ir akvakultūra). Toje pačioje teritorijoje gali veikti 2 grupės (teritorinis persidengimas yra leidžiamas), tačiau sudėtis, apskaitos ir kontrolės sistemos, taip pat strategijos turi būti skirtingos. VVG ir ŽVG gali naudoti bendrą administravimo sistemą. Tokiu atveju administravimo išlaidos būtų padalintos proporcingai tarp jų. Tačiau šios VVG turi turėti atskirus atrankos komitetus, atskiras apskaitos sistemas ir aiškias takoskyras tarp strategijų. I. Žmogiškųjų išteklių plėtros VP (4 prioritetas. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas) Europos socialinis fondas (ESF) - strateginių planų įgyvendinimas vietos savivaldybėse ir veiklos valdymo sistemų diegimas ministerijose, kitose viešosiose institucijose ir agentūrose ar viešojo valdymo srityse; - teritorinių planų (visų savivaldybės administracijos užsakytų bendrųjų ir detaliųjų planų) detalizavimas bei regioninės ir savivaldybių plėtros planų ar programų ruošimas; <i>1 prioritetas. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis</i> - kaimo vietovių dalyvių, įgyvendinančių ar ketinančių įgyvendinti EŽŪFKP 3 krypties priemones, mokymas ir informavimas, išskyrus VVG, turinčias Žemės ūkio ministerijos patvirtintas vietos plėtros strategijas.	
3. Nepakankamai išvystyta socialinė ir fizinė infrastruktūra.	III.2 prioritetas. Socialinės ir fizinės infrastruktūros gerinimas, kultūros paveldo apsauga ir	III.2.1. Kaimo atnaujinimas ir plėtra Priemonė skirta užtikrinti kaimo vietovių atnaujinimą ir plėtrą ŽŪM nustatyta tvarka: - pastatų atnaujinimą; - viešosios infrastruktūros tvarkymą ar	II. Ekonomikos augimo VP (4 prioritetas: <i>Esminė ekonominė infrastruktūra</i>) Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): 1. Regioninių kelių statymas ir rekonstrukcija (įskaitant žvyrkelių grindimą).	

	puoselėjimas.	kūrimą; - istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę vertę turinčių kaimo paveldo objektų ir kraštovaizdžio komponentų išsaugojimą ir modernizavimą (tradicinių amatų centrų kūrimą ir plėtrą); - gyvenimo kokybės gerinimą. Didžiausia paramos suma vienam projektui - iki 200 000 EUR/projektui. <i>Paramos gavėjai:</i> - įgyvendinant priemonę Leader metodu – kaimo bendruomenės, VVG, nevyriausybinių organizacijų, kiti juridiniai asmenys, įsteigti ir (arba) veikiantys kaimo vietovėse, savivaldybių administracijos,. - įgyvendinant priemonę planavimo būdu – savivaldybių administracijos,. Turi būti įrodoma, kad projektas nebus finansuojamas iš ERPF, pateikiant Regiono plėtros tarybos išduotą pažymą. <u>Priemonių takoskyros kriterijai:</u> - paramos suma (finansuojami projektai, kurių vertė neviršija 200 000 EUR/projektui); - takoskyrų koordinavimas grindžiamas sutartimis tarp EŽŪFKP ir EB struktūrinių fondų paramos administravimą įgyvendinančiųjų institucijų.	<i>Pareiškėjai:</i> savivaldybių administracijos. 2. Valstybinės reikšmės kelių ir geležinkelių infrastruktūros techninių parametrų gerinimas. <i>Pareiškėjai:</i> Lietuvos automobilių kelių direkcija. III. <i>Sanglaudos skatinimo VP</i> (1 prioritetas: <i>Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai</i>) 3. Miesto aplinkos infrastruktūros gerinimas (įskaitant pramonės ir kitų pažeistų zonų atkūrimą). <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybių administracijos ar jų įstaigos. 4. Bendruomeninės miesto infrastruktūros gerinimas (visuomeninės laisvalaikio, sporto ir kultūros, miesto transporto infrastruktūros, svarbios verslui, renovacija ir plėtra). Sudėtingi plėtros projektai, viršijantys 200 000 EUR. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybių administracijos ar jų įstaigos. 5. Viešosios infrastruktūros ir paslaugų, susijusių su verslo sąlygų gerinimu ir užimtumo didinimu, plėtra (esamų viešųjų pastatų (mokyklų, kultūros centrų ir t.t.) modernizavimas ir pritaikymas kaimo vietovėse, patalpų suteikimas besikuriančioms įstaigoms, vietinės svarbos inkubatorių steigimas, verslui įkurti ar žmonėms, įsiliejantiems į darbo rinką, reikalingų konsultacijų teikimas). <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybių administracijos ar jų įstaigos. 6. Parama švietimui, mokymui, bendruomenės ir socialinei veiklai skirtų pastatų renovacijai kaimo vietovėse. Parama bus teikiama vietovėms, turinčioms nuo 1000 iki 3000 gyventojų. Sprendimus dėl projektų priims Regionų plėtros tarybos. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybių administracijos ar jų įstaigos. <i>Sanglaudos skatinimo VP</i> (2 prioritetas. <i>Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė</i>	
--	---------------	---	---	--

		<i>infrastruktūra).</i> 7. Universalių daugiafunkcinių centrų rėmimas kaimo vietovėse, turinčiose iki 1000 gyventojų. Centrai teiktų švietimo ir mokymo paslaugas. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybių administracijos. 8. Socialines paslaugas teikiančių institucijų modernizavimas arba kūrimas vietovėse, turinčiose daugiau kaip 3000 gyventojų. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybių administracijos. <i>III. Sanglaudos skatinimo VP,</i> <i>(3 prioritetas Aplinka ir darnus vystymasis)</i> 9. Valstybės ar savivaldybių nacionalinės sveikatos apsaugos sistemos, nacionalinės švietimo sistemos institucijų bei institucijų, teikiančių socialines paslaugas ir valstybės bei savivaldybių kultūros centrų, pastatų renovavimas, siekiant pagerinti energijos naudojimo efektyvumą. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybių administracijos ar jų įstaigos . <i>II. Ekonomikos augimo VP</i> <i>(4 prioritetas: Esminė ekonominė infrastruktūra)</i> Sanglaudos fondas (SaF): 1. Saugų eismą gerinančios inžinerinės infrastruktūros diegimas, miestų aplinkelių tiesimas. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> Lietuvos automobilių kelių direkcija, savivaldybių administracijos. 2. Transeuropinės reikšmės automobilių kelių infrastruktūros pralaidumo didinimas, techninių parametrų gerinimas. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> Lietuvos automobilių kelių direkcija. <i>III. Sanglaudos skatinimo VP</i> <i>(3 prioritetas. Aplinka ir darnus vystymasis)</i> 3. nuotekų tinklo renovacija ir plėtra; 5. vandentiekio tinklo renovacija ir plėtra. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybės ir vandens įmonės. 5. Ekologiško viešojo transporto organizavimas ir	
--	--	---	--

		Papriemonė "Plačiajuosčio tinklo infrastruktūros plėtra kaimo vietovėse") Priemonė skirta: Plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtrai kaimiškiose vietovėse. Takoskyra su ERPF: Geografinė teritorija (detalūs žemėlapiai), t.y. praplėsti plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą tik tose vietovėse, kurios prie šio ryšio dar neprijungtos ERPF lėšomis vykdomo RAIN projekto metu. Pareiškėjas: VšĮ „Plačiajuostis internetas“.	plėtra. <i>Galutiniai paramos gavėjai:</i> savivaldybių administracijos. Takoskyrų koordinavimas grindžiamas sutartimis tarp EŽŪFKP ir EB struktūrinių fondų paramos administravimą įgyvendinančiųjų institucijų. Europos žuvininkystės fondas (EŽF) <i>4 prioritetas. Tvari žuvininkystės regionų plėtra</i> <i>Veiklos numatytos vietos plėtros strategijose susijusios su kaimų atnaujinimu</i> Takoskyros tarp ŽVG ir VVG strategijų nustatomos: 1) pagal paramos gavėjų rūšį (EŽŪFKP: asmenys, susiję su žemės ūkio ir ne žemės ūkio sektoriais, išskyrus, žuvininkystės bendruomenės; EŽF: žuvininkystės bendruomenės), ir 2) pagal strategijoje numatytą tinkamų veiklos sričių pobūdį (EŽŪFKP: priemonės, susijusios su kaimo plėtra; EŽF: priemonės, susijusios su žuvininkyste ir akvakultūra). Toje pačioje teritorijoje gali veikti 2 grupės (teritorinis persidengimas yra leidžiamas), tačiau sudėtis, apskaitos ir kontrolės sistemos, taip pat strategijos turi būti skirtingos. VVG ir ŽVG gali naudoti bendrą administravimo sistemą. Tokiu atveju administravimo išlaidos būtų padalintos proporcingai tarp jų. Tačiau šios VVG turi turėti atskirus atrankos komitetus, atskiras apskaitos sistemas ir aiškias takoskyras tarp strategijų. <i>II. Ekonomikos augimo VP</i> <i>(3 prioritetas: Informacinė visuomenė visiems)</i> Europos regioninės plėtros fondas (ERPF): 1. „Kaimiškųjų vietovių informacinių technologijų plačiajuosčio tinklo RAIN plėtra“. Projektas skirtas: Plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtrai kaimiškiose vietovėse. Takoskyra su EŽŪFKP: Geografinė teritorija (detalūs žemėlapiai), t.y. praplėsti plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą tik tose vietovėse, kurios nebus jungiamos EŽŪFKP	
--	--	--	---	--

			lėšomis vykdomos priemonės metu. Pareiškėjas: VšĮ „Placiajuostis internetas“.	
4. Būtina išsaugoti kultūros paveldą.	III.2 prioritetas. Socialinės ir fizinės infrastruktūros, gyventojų gyvybės ir jų turto apsaugos gerinimas, kultūros paveldo apsauga ir puoselėjimas.	III.2.1. Kaimo atnaujinimas ir plėtra III.2.2. Ne žemės ūkio veiklos įvairinimas (parama tradicinių amatų plėtrai) III.2.3. Parama verslo kūrimui ir plėtrai	Žiūrėti aukščiau	

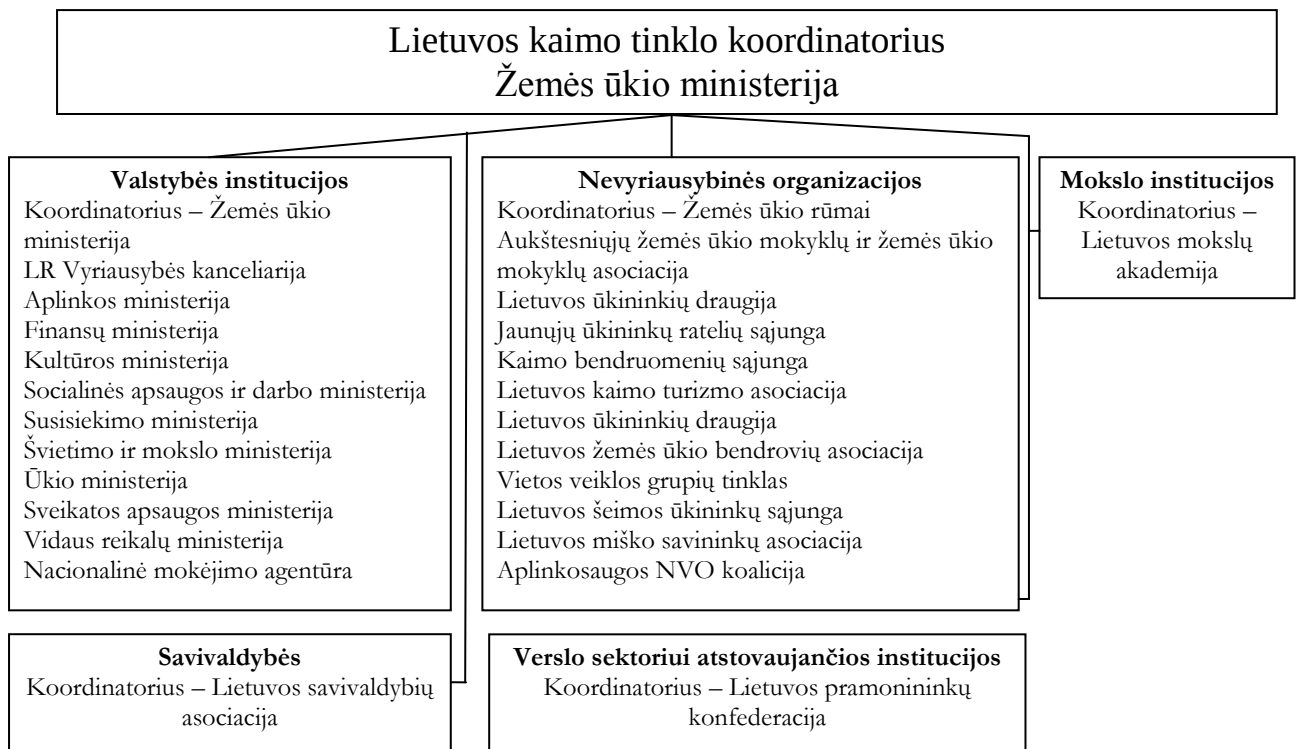
3 priedas. Kaimo plėtros strategijos įnašas į Lisabonos ir Geteborgo strategijų įgyvendinimą.

		Įnašas į Lisabonos strategiją	Įnašas į Geteborgo strategiją
I kryptis.	Žemės, maisto ir miškų ūkio sektorių konkurencingumo didinimas	Labai didelis	Didelis
<i>I krypties tikslas</i>	<i>Plėtoti šiuolaikiškus ir konkurencingus žemės, maisto ir miškų ūkio sektorius.</i>		
I.1. prioritetas.	1 prioritetas. Žemės ir miško valdų struktūros ir susijusios infrastruktūros gerinimas		
Priemonės	Ūkininkų ir ūkio darbininkų ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos	+	
	Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas	+	
	Restruktūrizuojamų pusiau natūrinių ūkių rėmimas	+	
	I.1.4. Žemės ūkio ir miškininkystės plėtra ir pritaikymo infrastruktūra	+	+
I.2 prioritetas.	2 prioritetas. Modernizacijos, technologijos, inovacijos lygio kėlimas, produktų kokybės ir rinkodaros gerinimas		
Priemonės			
	I.2.1. Žemės ūkio valdų modernizavimas	+	+
	I.2.2. Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės didinimas	+	
	I.2.1. Žemės ūkio valdų modernizavimas	+	+
I.3 prioritetas.	Žmogiškųjų išteklių stiprinimas		
	(profesinio mokymo ir informavimo veikla, įskaitant mokslo žinių ir inovacinės praktikos sklaidą žmonėms, dirbantiems žemės ar miškų ūkio sektoriuose).	+	+
	I.3.2. Naudojimasis konsultacinėmis paslaugomis	+	+
II kryptis	Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas	Didelis	Labai didelis
<i>II krypties tikslas</i>	<i>Gerinti aplinką, kraštovaizdį, sustabdyti biologinės įvairovės mažėjimą, racionaliai naudojant žemės išteklius ir remiant subalansuotą žemės ir miškų ūkio plėtrą.</i>		
II.1. prioritetas.	Aplinką tausojanti ūkininkavimo praktika		
Priemonės	II.1.1. Agrarinės aplinkosaugos išmokos (Ekologinio ūkininkavimo programa)	+	+
II.2 prioritetas.	Klimato kaitos mažinimas		

Priemonės	II.2.1. Pirmas žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	+	+
	II.2.2. Pirmas ne žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	+	+
	II.2.3. Miškininkystės potencialo atkūrimas ir prevencinių priemonių įdiegimas	+	+
	II.2.4. Pelno nesiekiančios investicijos miškuose		+
	II.2. 5. Miško aplinkosaugos išmokos		+
II.3 prioritetas.	Biologinės įvairovės išsaugojimas, didelės gamtinės vertės ir tradicinių agrarinių vietovių plėtra		
Priemonės	II.3.1. <i>Natura 2000</i> išmokos ir su Direktyva 2000/60/EB (Bendraja vandens politikos direktyva) susijusios išmokos.		+
	II.3.2. <i>Natura 2000</i> išmokos		+
	II.3.3. Išmokos ūkininkams vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietas		+
	II.3.4. Agrarinės aplinkosaugos išmokos (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 36 straipsnio a punkto iv papunktis ir 39 straipsnis)		+
	II.3.4.1. Kraštovaizdžio tvarkymo programa		+
	Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimo programa		+
	II.3.4.3. Rizikos vandens telkinių būklės gerinimo programa		+
III kryptis.	Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir kaimo ekonomikos įvairinimas	Labai didelis	Didelis
<i>III krypties tikslas</i>	<i>Gerinti gyvenimo kokybę ir didinti gyventojų užimtumą kaimo vietovėse.</i>		
III.1 prioritetas.	<i>Alternatyvių darbo vietų ir pajamų šaltinių kūrimas</i>		
Priemonės	III.1.1. Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos	+	
	III.1.2. Parama verslo kūrimui ir plėtrai	+	
	III.1.3. Kaimo turizmo veiklos skatinimas	+	
	III.1.4 Vietos plėtros strategijų, kuriomis siekiama III krypties tikslų (LEADER), įgyvendinimas	+	
III.2 prioritetas.	Socialinės ir fizinės infrastruktūros, gyventojų gyvybės ir turto apsaugos gerinimas, kaimo paveldo apsauga ir puoselėjimas		
Priemonės	III.2.1. Kaimo atnaujinimas ir plėtra (įskaitant papriemonę „Placiajuosčio tinklo infrastruktūros plėtra kaimo vietovėse“)	+	+
I.3	<i>Žmoniškųjų išteklių stiprinimas kaimo vietovėse mokymu, švietimu ir informacijos</i>		

<i>prioritetas.</i>	<i>sklaida</i>		
Priemonė	Igūdžių įgijimas, aktyvumo skatinimas ir įgyvendinimas.	+	
IV kryptis	LEADER	Labai didelis	Labai didelis
<i>IV krypties prioritetas:</i>	<i>Skatinti kaimo plėtrą per vietos iniciatyvas ir partnerystės ryšius.</i>		
IV.1 prioritetas.	IV.1. Vietos iniciatyvos ir bendradarbiavimo skatinimas, žmogiškųjų išteklių plėtra, siekiant rengti ir sėkmingai įgyvendinti vietos plėtros strategijas	+	
Priemonės :	Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas (Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 64 straipsnis).	+	+
	421 priemonė „Tarptautinis ir tarptautinis bendradarbiavimas“ (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 65 straipsnis)	+	+
	IV.1.3. Parama VVG veiklai, igūdžių įgijimui ir VVG teritorijų gyventojų aktyvumo skatinimui (Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 59 straipsnis ir 63 straipsnio c punktas).	+	+

4 priedas. Lietuvos kaimo tinklo nariai, administracija ir vadovybė

Administravimas ir valdymas

